

En omtolkad kultursatsning

Museerna och Skapande skola

Fornvårdaren 36

Denna publikation ingår i ett projekt som finansierats av

KULTURRÅDET

Projektet Skolan och museerna genomfördes 2011–2014 och finansierades via regionala utvecklingsmedel från Statens kulturråd. I projektet deltog NCK, Sörmlands museum, Historiska museet, Kalmar läns museum, Malmö museer, Jamtli och Linnéuniversitetet.

Fornvårdaren är Jamtli Förlags serie för vetenskapliga och forskningsinriktade texter.

En omtolkad kultursatsning. Museerna och Skapande skola
Fornvårdaren nr 36

Utgiven av Jamtli Förlag, Östersund, Sverige 2014
© Jamtli Förlag och författarna

Redaktör: Sara Grut, Jamtli
Omslagslayout: Lena Ljungkvist
Omslagsbild: Elever bär vatten i Sörmlands museums skolprogram, Klostermatte/© Sörmlands museum
Grafisk form: Daus Tryckeri AB
Tryck: Daus Tryckeri AB, Östersund 2014

ISBN 978-91-7948-251-0
ISSN 0347-5131

Innehållsförteckning

Summary	5
Sammanfattning	7
I. Inledning	9
Disposition och presentation av samverkansparter	10
Kort om Skapande skola	12
Tidigare forskning om Skapande skola	14
Att fokusera på effekterna – om bildning och effektmål (GLOS)	15
2. Skapande skola – programmets politiska utgångspunkter och internationella förlagor	21
Referenser	26
Samtal	26
Litteratur	26
3. Skapande skola och museerna. En undersökning av kulturarvspedagogiska verksamheter	28
Museerna var för sig	31
Jamtli i Östersund	31
Historiska museet i Stockholm	35
Malmö Museer	37
Sörmlands museum	37
Kalmar läns museum	44
Resultat och sammanfattande diskussion	45
Kommentar	49
Litteratur	50
4. Skolan och museerna – samverkan, utveckling och förändring	55
Inledning	55
Utgångspunkter	57
Tillvägagångssätt	59
Kultursamverkan skola och museum	60
Museet som partner i kultursamverkan	61
Museets potential i kultursamverkan	65
Kultursamverkan med potential att påverka och förändra	73
Referenser	75

5. Eleverna och Skapande skola	81
Utgångspunkter för undersökningen	81
Enkäten	82
Mindmap	84
Analysen av enkätaterialet	84
Programmen	85
Kalmar läns museum	86
Malmö Museer	86
Sörmlands museum	87
Jamtli	87
Historiska museet	87
Elever på mellan- och högstadiet – Resultat av enkätundersökningen	88
Inledande effekter – kryssfrågorna	88
Mer än bara roligt?	94
Museipedagogens betydelse för lärandet	97
Att göra och uppleva själv	99
Lågstadiets elever – resultat av undersökning med mindmaps	101
Eleverna och Skapande skola – slutsatser	103
6. Slutdiskussion	118
Förväntningar och förutsättningar	118
Pedagogerna och Skapande skola	121
Eleverna och Skapande skola	123
En omtolkad kultursatsning	125
Referenser	127

Summary

This book concerns the relationship between schools and museums and investigates how this relationship has been effected by the state-initiated programme “Creative Schools” (Skapande skola). In this programme, launched for the first time in 2008, museums are expected to deliver learning programmes to the schools on demand.

The investigations have been part of a project coordinated by NCK (the Nordic Centre of Heritage Learning and Creativity) and they were conducted in collaboration with two researchers from the Linnaeus University, who were responsible for the sub-surveys of the schools’ relationship to museums and, the museums’ relationship to schools. Five museums were also part of the project: Jamtli, the Swedish History Museum, Sörmland Museum, Kalmar County Museum and Malmö Museer. The museums examined pupils’ experiences of participating in their programmes by using the Generic Learning Outcomes (GLOS), as developed for the British MLA-sector more than ten years ago. Almost 2000 students participated in the evaluations, conducted by the five museums mentioned above.

The Generic Learning Outcomes can be described as an analytical toolkit or a language used to operationalise what, in the field of education today, is often referred to as aesthetic learning processes. It is about understanding and explaining what happens when we learn; not only about, but also through culture or heritage. In recent years, a growing number of museums, on their own initiative, have started to work intensively with GLOS, and other similar tools, to broaden their current perspectives on the learning that takes place in the context of their institutions. Several museums now also communicate to schools how their educational programmes directly relate to different targets in the school curriculum.

The development in the museum sector has been a process parallel to the Creative Schools reform, and seem to be independent of the focus on the aesthetic learning processes that constitute an important part of the government’s initiative. Still, this goes to show that there is great potential in further explorations of the common grounds of collaboration between schools and museums. Our study shows that teachers have great faith in the museums’ ability to craft educational programmes with high relevance

for their educational agenda and their pupils. They also believe they would benefit more from the collaboration if they only had time to better explore what museums have to offer.

Museum educators, in turn, try to adapt to the teachers' often pressured situation, but think that schools must be given the time and opportunity to realise the learning potentials of museums. We see that pupils highly appreciate the museum as an alternative learning environment; they appreciate to experience and learn in an enjoyable way. The museum educators, as well as all the facilities available at a museum, are mentioned as particularly important for their learning.

Following the Creative Schools reform, the museums were supposed to design and implement programmes on the schools' demand. In reality, this has not happened. The instructions in the regulation of the Creative Schools programme have only been closely followed by one of the five museums in our survey. Two of the museums have taken a proactive role and provided a ready-made package, while the remaining two museums had little or no experience of Creative school collaborations. Thus, we have found that there is room for different readings of how the rules should be interpreted and put into practice. Clearly, this ambivalence has led some museums to adopt a very flexible approach, leading to creativity and plurality among the practices developed in different parts of the country.

The museum educators interviewed in our investigation agree that Creative Schools has helped raising the quality of the museum's educational programmes. Based on our studies, it actually seems as if the reform has changed the way of acting and reflecting more for the museums than for the schools. This can be described as a paradox since the purpose of Creative Schools was to develop the school, not the museums, in a direction where creativity becomes part of the learning processes on a general level. One could also argue that Creative Schools has made parts of the experiences produced by museums dependent on schools. Maybe a similar initiative is needed which, instead, make the world of education dependent on culture. Undoubtedly, there is a call for more time and more resources in order to exploit fully the potential that lies in the collaboration between schools and museums.

Sammanfattning

I den här boken undersöks hur skolans ökade effektivisering påverkat relationen mellan skolan och museerna och vad som skett med denna relation i en satsning som Skapande skola, där museerna förväntas producera program på uppdrag av skolhuvudmännen.

Undersökningen har ingått i ett projekt som koordinerats av NCK (the Nordic Centre of Heritage Learning and Creativity). Två forskare från Linnéuniversitetet har utfört delundersökningar av skolan i dess relation till museerna respektive museerna i deras relation till skolan. Utöver dessa parter samverkade även fem museer i projektet: Jamtli, Historiska museet, Sörmlands museum, Kalmar läns museum och Malmö museer. Deras uppgift var att, med hjälp av det brittiska analysverktyget Generic Learning Outcomes (GLOS), undersöka upplevelser bland elever som deltar i museernas Skapande skolaprogram. Närmare 2000 elever ingått i den utvärdering som genomfördes på de fem museerna.

Förenklat kan man säga att Generic Learning Outcomes utgör en analytisk verktygslåda eller ett språk för att praktiskt arbeta med det som i skolans värld idag ofta kallas för estetiska läroprocesser. Det handlar om att förstå och förklara vad som händer när vi lär, inte bara om, utan genom kultur eller kulturarv. Under de senaste åren har ett växande antal museer, utifrån egna initiativ, arbetat intensivt med GLOS och andra liknande verktyg för att vidga perspektiven på det lärande som sker inom ramen för ett museum. Flera museer har också, med utgångspunkt i detta arbete, börjat kommunicera hur deras pedagogiska program motsvarar olika mål i skolans läroplan.

Utvecklingen inom museisektorn har ägt rum parallellt med Skapande skolareformens implementering och tycks vara oberoende av det fokus på estetiska läroprocesser som utgör en så viktig del av satsningen. Även om museernas arbete i detta avseende inte är en konsekvens av Skapande skola så säger det något om den potential som finns när det gäller att få museerna och skolan att samarbeta kring lärande om och genom kultur.

Här finns också åtskilligt att bygga vidare på. Relationen mellan skolan och museerna kan utifrån våra resultat beskrivas som mycket god. Lärarna har stor tilltro till museernas förmåga att producera pedagogiska program

Inledning

Sara Grut

med hög grad av relevans. De tror också att de skulle kunna få ut mycket mer av samarbetet om de bara hade tid att bättre sätta sig in i vad denna resurs har att erbjuda. Museipedagogerna går långt för att anpassa sig till lärarnas stressade situation men menar samtidigt att skolan måste ges tid och utrymme att förstå vidden av det lärande museerna kan erbjuda. Eleverna sätter stort värde på museet som alternativ lärandemiljö, de uppskattar att få leva sig in och lära på ett lustfyllt sätt. De nämner särskilt museipedagogen och alla hjälpmedel som finns på ett museum som särskilt viktiga för lärandet.

Museerna skulle med utgångspunkt i Skapande skola-reformen, producera program på uppdrag av skolan. Så har det inte blivit. Endast ett av de fem museerna i vår undersökning har regelmässigt följt instruktionerna i förordningen om Skapande skola. Två av museerna har intagit en proaktiv roll och erbjuder redan färdiga paket medan resterande två museer har liten eller ingen erfarenhet av Skapande skola-samarbeten. I Skapande skola-satsningen finns utrymmen för handling och tolkning kring vad som egentligen gäller i denna fråga. Ambivalensen har gjort att vissa museer tagit ett eget grepp om situationen och i reformens spår har således unika praktiker utvecklats i olika delar av landet.

De museipedagoger som intervjuats i vår undersökning är överens om att Skapande skola inneburit en kvalitetsutveckling av de museipedagogiska programmen. Utifrån våra undersökningar kan det sammantaget konstateras att Skapande skola-satsningen tycks ha förändrat museernas arbetssätt mer än skolans. Detta kan beskrivas som paradoxalt då syftet med reformen ju var att utveckla skolan, inte museerna, i en riktning där kreativitet blir en del av lärandeprocesserna på ett generellt plan. Man skulle kunna hävda att delar av museernas produktion genom Skapande skola-satsningen har blivit beroende av skolan. Kanske behövs ett motsvarande initiativ som istället kan göra skolans värld beroende av kulturlivet. Tveklöst behövs det mer tid och ökade resurser för att tillfullo utnyttja potentialen som ligger i samverkan mellan skolan och museerna.

Under sin tid som statsminister lyfte Fredrik Reinfeldt fram Skapande skola som den viktigaste kulturpolitiska reformen under de två borgerliga mandatperioderna som inleddes 2006.¹ Sedan 2008, då denna satsning på kultur i skolan initierades, har Kulturrådet fortlöpande presenterat utfallet. I slutet av 2013 kom dock den första mer genomgripande utvärderingen i vilken Myndigheten för kulturanalys identifierade en rad positiva aspekter men också flera utvecklingsområden.²

Det arbete som presenteras här initierades 2011, samma år som just nämnda utvärderingsarbete tog sin början. Här kommer vi dock inte ha en lika bred ansats utan istället lägga fokus på en enskild kulturform. Det ska handla om museernas verksamhet inom ramen för Skapande skola och om relationen mellan skolan och museerna i detta avseende.

Museer hör till de kulturinstitutioner eller kulturområden som sedan Skapande skola lanserades 2008 ökat sin andel insatser gentemot skolorna allra mest.³ När satsningen inleddes 2008 uppgav 29 procent av bidragsmottagarna att de samarbetat med ett museum. År 2011 var den andelen 53 procent. Att skolan och museerna samarbetar är i sig inget nytt, det är en tradition med gamla anor, men det framstår som om Skapande skola ytterligare har förstärkt banden dem emellan. Över tid har skolan emellertid blivit allt mer mål- och resultatorienterad och utrymmet för aktiviteter som inte på ett mycket konkret sätt knyter an till läroplanen riskerar att prioriteras bort. Vi har frågat oss på vilket sätt denna ökade effektivisering påverkar relationen mellan skolan och museerna och vad som sker med

¹ *Skapande skola. En första utvärdering* (2013) s. 15.

² Myndigheten för kulturanalys utvärdering består egentligen av två rapporter, dels den sammanfattande, *Skapande skola. En första utvärdering* (2013) dels de till utvärderingen knutna forskarnas rapport, *Skapande skola. En kalejdoskopisk reform och dess praktik* (2013). Forskarna som utförde studien är verksamma vid Linnéuniversitetets Centrum för kultursociologi och heter Birgitta E. Gustafsson, Joakim Krantz och Anna Lund. De tidigare rapporterna från Kulturrådet är *Skapande skola. En första uppföljning* (2009), *Utfallet av Skapande skola* (2010) och *Skapande skola. En nulägesanalys* (2012).

³ *Skapande skola. En första utvärdering* (2013). Denna slutsats kan dras av tabellen på s. 99.

denna relation i en satsning som Skapande skola, där museerna förväntas producera program på uppdrag av skolhuvudmännen. Andra frågor som ställs är hur samarbetet mellan skolan och museerna är uppbyggt, vilka förväntningar som finns från skolan på museet och på museet från skolan. Är det verkligen så speciellt för eleverna att besöka museet och är Skapande skola så genomreglerat som det kan framstå vid första anblick?

Utöver dessa mer direkta frågeställningar har det långsiktiga målet med vårt arbete varit att skapa en grund för bättre dialog mellan skolan och museerna. Våra delundersökningar belyser Skapande skola från olika vinklar, lyfter fram både styrkor och svagheter och bidrar med kunskap som kan fördjupa den bild som redan presenterats i den utvärdering som färdigställdes av Myndigheten för kulturanalys och därtill knutna forskare.⁴

Disposition och presentation av samverkansparter

Efter det här inledande kapitlet följer en jämförande studie där Henrik Zipsane, doktor i historia och museichef på Jamtli i Östersund, har undersökt hur andra länder valt att organisera sina satsningar på kultur i skolan. Hur skiljer sig andra satsningar från den svenska och varifrån kommer inspirationen till Skapande skola?

Därefter betraktar vi Skapande skola utifrån museets perspektiv i en intervju baserad undersökning som genomförts av Anders Högberg, docent i arkeologi vid Linnéuniversitetet. En fråga som analyseras är till exempel hur museer som är aktiva producenter av program inom Skapande skola-satsningen påverkas av denna roll och hur de upplever skillnaden mellan att arbeta i denna satsning och i övrig museipedagogisk verksamhet.

Birgitta E. Gustafsson, doktor i pedagogik och lektor vid Linnéuniversitetet, har fördjupat sig i frågan om hur skolan ser på sin relation till museerna. Med enkäter och intervjuer tecknas en bild av vad skolorna upplever att museerna kan bidra med, utöver det som redan pågår i skolan, och hur skolorna resonerar när de gör sina val av kultursamverkan.

Slutligen har även eleverna och deras upplevelser av museernas Skapande skola-program samt andra skolprogram på museum, analyserats. Svar från närmare 2000 elever i årskurserna 1–9 finns representerade i denna delundersökning som samlats in av representanter vid fem svenska museer.

⁴ Birgitta E. Gustafsson som i projektet varit ansvarig för den delundersökning som handlar om skolans relation till museerna, har även varit engagerad som forskare i Myndigheten för kulturanalys utvärdering. Myndigheten och detta projekts parter hade även, i maj 2013, ett gemensamt seminarium för att utbyta erfarenheter kring de två parallella undersökningarna av Skapande skola-satsningen.

Tre av dessa, Jamtli, Kalmar läns museum och Sörmlands museum, har regionala uppdrag. Malmö Museer drivs kommunalt men har även ett regionalt uppdrag. Historiska museet, slutligen, är det enda statliga museet bland de fem i gruppen.

Varje museum har haft en eller två erfarna museipedagoger knutna till projektet.⁵ Museipedagogerna har framförallt arbetat med att samla in elevernas erfarenheter men har även bistått forskarna med information och med sina erfarenheter. Delundersökningen i sin helhet har letts av Sara Grut, doktor i historia och projektledare vid NCK i Östersund. NCK är ett nordiskt-baltiskt centrum för lärande genom kulturarv som bedriver forskning och utvecklingsarbete i samverkan med museer och arkiv.

Till just nämnda del av projektet har även utvecklingsfacilitatorn Emily Johnsson varit knuten. Hennes uppgift har varit att arbeta med projektdeltagarnas synsätt och ge dem konkreta verktyg för att lyfta arbetet med lärande och utveckling i deras respektive organisationer. Här har det dels handlat om att bygga verksamhet på insikt om målgruppers särskilda behov, förutsättningar och viljor. Dels har det handlat om begreppet effektmålsdriven som ett sätt att illustrera att den skillnad vi vill göra i samhället måste vara vägledande för de delmål vi sätter upp i våra olika arbetsprocesser. I arbetet med att vara insiktsledda och effektmålsdrivna fick projektdeltagarna även med sig Generic Learning Outcomes (GLOs) som en slags stödord eller språk för en processinriktad, inkluderande syn på lärande och utveckling.⁶ Emily Johnsson har utöver detta också bistått med expertis när det gäller utvecklingen av den metod som använts för att undersöka elevernas upplevelser av de museipedagogiska programmen.

Projektet har även haft en referensgrupp. Inom Riksförbundet Sveriges Museer finns en museipedagogisk strategigrupp vars deltagare, cirka två gånger per år, fått ta del av projektets fortskridande och har haft möjlighet att komma med inspel beträffande innehåll och upplägg.⁷

⁵ Följande personer har, från museernas sida, varit involverade i den här studien. Ulrika Sjöstrand (Malmö Museer), Anna Wilson (Historiska museet), Helen Eklund (Kalmar läns museum), Malin Bäckström (Jamtli) samt Stina Palmberg-Eriksson och Carina Wendel (Sörmlands museum).

⁶ Insiktsledd och effektmålsdriven är centrala begrepp i den metodik som Emily Johnsson själv utvecklat.

⁷ Gruppen består av företrädare från Riksförbundet Sveriges Museer, NCK, Historiska museet, Nationalmuseum, Statens Maritima museer, Kalmar läns museum, Sörmlands museum, Jamtli, Malmö museer, Ljusdalsbygdens museum samt Nordiska Akvarellmuseet och FUISM.

Delundersökningarna redovisas kapitelvis. De inleds med Henrik Zipsanes internationella jämförelse av kultur i skolan-satsningar och följs av Anders Högbergs undersökning av museerna. Därefter handlar det om skolan och Birgitta E. Gustafssons studie innan turen kommer till elevernas upplevelser i det kapitel som författats av Sara Grut. Resultaten från samtliga delundersökningar jämförs och analyseras sedan i det avslutande kapitlet.

Kort om Skapande skola

Skapande skola sjösattes 2008 och utgjorde, under 2013, 15 procent eller 169 miljoner av den statliga budgeten för kulturverksamhet riktad mot barn och unga vilket gör det till alliansregeringens enskilt största satsning inom just detta område.⁸ Skapande skola har över tid vuxit i omfattning. De första två åren var budgeten på 52 miljoner som skulle fördelas på insatser riktade mot klasserna 7–9. År 2010 utvidgades satsningen till att omfatta mellanstadiet och året därpå hela grundskolan. Sedan 2013 är även förskoleklasserna med i Skapande skola.⁹

Skapande skola-medel för kulturverksamhet i skolan söks och redovisas av skolans huvudmän. Pengar söks för specifika, som längst ettåriga, projekt vars innehåll beskrivs i ansökan. Som kulturverksamhet räknas scenkonst, litteratur, visuell konst, arkitektur, design, konsthantverk, film, media, hemslöjd samt arkiv- och museiverksamhet. Andra aktörer eller institutioner som bedriver professionell kulturverksamhet inom alla konstnärliga genrer är också de godkända som samarbetspartners i Skapande skola. Huvudmännen är även ansvariga för att upprätta en handlingsplan för sitt arbete. Handlingsplanen ska vara av övergripande karaktär och präglas av långsiktighet. Den ska till exempel beskriva det pågående arbetet med kultur, kulturens roll i det aktuella skolområdet och hur samarbetet med kulturlivet ska stärkas. Hela processen ska också bygga på delaktighet från dem insatserna riktas mot och i förordningen om statsbidrag till kulturell verksamhet i skolan står att "[s]kolans elever ska ha getts tillfälle att medverka i arbetet med att planera, genomföra och följa upp insatserna."¹⁰ Elevsamverkan listas i den del av förordningen som handlar om villkor för statsbidraget och är alltså inte ett önskemål utan ett krav från lagstiftarna. Här finns emellertid tydliga diskrepanser mellan idé och praxis. Det märks

⁸ *Skapande skola. En första utvärdering* (2013) s. 15.

⁹ Se till exempel *Utfallet av Skapande skola* (2010).

¹⁰ Förordning (2007:1436) om statsbidrag till kulturell verksamhet i skolan (SFS)

inte minst i Kulturrådets egen enkät till skolhuvudmännen där 49 procent uppger att eleverna inte deltagit i utvecklandet av handlingsplan för Skapande skola – detta trots att deras medverkan är en förutsättning för att överhuvudtaget beviljas de statliga medlen.¹¹

Tanken om elevernas delaktighet kan säga vara intimt förknippad med den grundläggande tanken bakom Skapande skola. Om vi utgår från lagstiftarnas definition så blir tolkningen att Skapande skola inte ska uppfattas som en aktivitet vid sidan av det reguljära skolarbetet. Statsbidraget ska istället medverka till att "kulturella och konstnärliga uttryck långsiktigt integreras i förskoleklass och grundskolans årskurs 1–9". Dessutom sägs i förordningen att det som sker inom ramen för Skapande skola ska bidra till skolans måluppfyllelse.¹² För att förstå bakgrunden till dessa skrivningar måste man också känna till något om diskussionen kring kulturens betydelse som redskap för kritisk reflektion och eget kreativt skapande som, under senare år, intagit en framskjuten position i den svenska skol- och utbildningskontexten. Deltagande i kulturaktiviteter syftar i detta perspektiv inte i första hand till att lära eleverna mer om historia eller utveckla deras talanger inom konstformer som exempelvis dans, teckning, måleri och sång. Tanken är att det finns en gemensam kärna i olika typer av kulturskapande processer. Det handlar om demokrati, öppenhet och ifrågasättande eller, kort sagt, förhållningsätt och verktyg att förstå både sig själva och omvärlden som kan rusta eleverna och förbereda dem för livet i och utanför skolan. Fokus ligger på estetiska läroprocesser istället för de estetiska ämnena, på arts-in-education istället för arts education och på en radikal snarare än en modest estetik. Tongivande röster inom området är till exempel i Sverige, Ulla Wiklund, och internationellt, den brittiska forskaren Anne Bamford.¹³

Den som vill veta mer om Skapande skola kan längre fram i texten ta del av Henrik Zipsanes utblick, eller läsa det Birgitta E. Gustafsson skriver i inledningen till sin delundersökning. Sedan Skapande skola lanserades

¹¹ Sundfeldt (2012) diskuterar denna fråga i en studentuppsats från Stockholms universitet som handlar om Skapande skola och barns rättigheter till inflytande, delaktighet och kultur. Stockholms universitet.

¹² Förordning (2007:1436) om statsbidrag till kulturell verksamhet i skolan (SFS).

¹³ Se till exempel Wiklund (2009) och Bamford (2005). Litteraturvetaren Jan Thavenius har skrivit om skillnaden mellan modest och radikal estetik där de distinktioner som görs liknar de i begreppsparen arts education and arts-in-education. Thavenius pratar också om en marknadsestetik som framförallt handlar om varumärken, design och populärkultur. Se Thavenius (2005).

har förutom Myndigheten för kulturanalys även Kulturrådet sammanställt data och beskrivit satsningen. Dessa rapporter finns tillgängliga på nätet och vi finner det därför överflödigt att här gå in närmare i detalj på hur Skapande skola är organiserat.

Tidigare forskning om Skapande skola

Förutom Kulturrådets egna granskningar och Myndigheten för kulturanalys mer omfattande utvärdering från 2013, så har Skapande skola också blivit föremål för studentarbeten vid universitet och högskolor. Mest intressant för denna studies vidkommande, då den behandlar ett museum, är en C-uppsats från Institutionen för kulturvetenskaper vid Lunds universitet där Peggy Hung studerar hur deltagande i Skapande skola påverkat arbetet och förutsättningarna vid Skissernas museum i Lund. Vid skissernas museum arbetas Skapande skola-projekten fram från grunden vilket tar längre tid än att arbeta med redan inarbetade koncept. Detta innebär att museet oftast inte får betalt för de arbetstimmar som läggs ned.¹⁴ Museernas överväganden i detta avseende, att använda färdiga koncept i Skapande skola eller att skapa nytt, är en fråga vi kommer att få anledning att återkomma till i denna längre fram i den här studien.

Frågan om färdiga koncept i Skapande skola berörs även i Helen Eklunds magisteruppsats *Skola och museum i samarbete*. Undersökning av GLO som ramverktyg i en förändringsprocess även om de centrala problemställningarna rör utvecklingsverktyget *Generic Learning Outcomes*. Eklund arbetar som museipedagog vid Kalmar läns museum och har även varit i det projekt på vilket denna publikation bygger.¹⁵ Eklund menar att man med hjälp av GLOS kan göra museerna mer medvetna om hur viktigt det är att museipedagogiska program inte existerar i ett vacuum. Skolans för- och efterarbete är avgörande för att förutsättningarna för elevernas lärande ska bli så goda som möjligt.

¹⁴ Se Hung (2013) och hennes fallstudie på Skissernas museum i Lund.

¹⁵ Två av de museer som deltagit i projektet *Skolan och museerna* har i uppsatsen intervjuats om sina erfarenheter av att använda GLO som verktyg i utvecklingsarbete. Se Eklund (2013).

Att fokusera på effekterna – om bildning och effektmål (GLOS)

Som vi sett i den korta bakgrunden till Skapande skola så är begrepp som ”estetiska läroprocesser” eller ”arts-in-education” etablerade begrepp på både politisk och praktisk nivå när det gäller att beskriva den roll kulturen är tänkt att spela i skolan. Tanken är att kulturen, rätt använd, inte bara ska vara något som händer vid sidan av den reguljära undervisningen. Den ska även fungera som en kreativ kraft vilken bidrar till måluppfyllelse i alla ämnen och inte bara till de som direkt innefattar kulturella eller kreativa element.¹⁶

Både att beskriva och att använda konst och kultur på det här sättet – som ett medel och inte som ett mål eller ett värde i sig – har varit omstritt. Så pass omstritt att utredarna i ett betänkande om kultur i skolan från 2006 ser skiljelinjen mellan de som värnar konsten och kulturen och de som har ett mer instrumentellt förhållningssätt till kultur, som en ”evig och olöst fråga”.¹⁷

Det finns alltså en lång tradition av motsättning kring denna fråga men, av det som framkommit från Myndigheten för kulturanalys utvärdering av Skapande skola är rekommendationen tydlig. Den kulturverksamhet som äger rum inom ramen för satsningen ska inte vara fränkopplad övrig verksamhet i skolan, utan integrerad i denna.¹⁸ Implementering av estetiska läroprocesser på ett mer systematiskt sätt kan, om vi tolkar forskargruppen rätt, bidra till att eleverna utvecklar ”generiska kompetenser och färdigheter”. Forskarna skriver

Vi har uppmärksammat att de så kallade generiska kompetenserna och färdigheterna är vad lärare och kulturaktörer skulle kunna ta sin utgångspunkt i då de gemensamt arbetar och utvecklar Skapande skola.¹⁹

I Sverige finns en stark bildningstradition som i tvåhundra år väglett diskussionen om vad utbildning ska tjäna till. Bildningstanken har också

¹⁶ Dessa tankar känns igen från Regeringen (2009) och kulturpropositionen, *Tid för kultur*. Där konstateras att kulturen har ett egenvärde och att dess legitimitet inte behöver sökas i effekter den får i förhållande till andra politiska målsättningar. Denna formulering följs av konstaterandet: ”[s]amtidigt innefattar kulturen och konsten många av de värden och kvaliteter som vi förknippar med ett gott samhälle, t.ex. yttrandefrihet, kreativitet, bildning, humanism och öppenhet. Konsten kan också bidra till att ifrågasätta och problematisera invanda föreställningar och tankemönster.”

¹⁷ Kommittén Aktionsgruppen för barnkultur (2006) s. 157, Lund, Krantz & Gustafsson (2013) diskuterar detta på s. 18

¹⁸ Lund, Krantz & Gustafsson (2013) se framförallt s. 161–162.

¹⁹ Lund, Krantz & Gustafsson (2013) se framförallt s. 161–162.

valsat in och ut ur skolans läroplaner. Under flera decennier fanns den inte där, men den har under de senaste tjugo åren gjort sitt återtag. Det märks inte minst på det stora utrymme som bildning genom estetiska läroprocesser ges i den nya läroplanen för grundskolan från 2011.²⁰

Museer och arkiv har tillsammans med till exempel folkhögskolor, bibliotek och studieförbund utgjort starka fästen för det icke-formella lärandet och som nämdes inledningsvis har museerna alltid använts i skolundervisning. Samtidigt har formerna för det lärande som sker på museer under årens lopp genomgått en stor förändring. Det som förr främst handlade om historieundervisning i museimiljö har idag utvecklats till ett brett lärande där innehållet, rent ämnesmässigt, kan kopplas till vilket ämne som helst i läroplanen. Det finns många sätt att formulera denna perspektivförskjutning men ett sätt kan vara att tala om den i termer av lärande om respektive *genom* kulturarv. När vi lär *om* kulturarv står faktakunskapen i centrum, den är det huvudsakliga målet. Om vi lär oss *genom* kulturarv blir kulturarvet inte i första hand ett mål utan ett medel: kanske för att bibringa oss faktakunskaper som ligger utanför den kulturarvliga sfären, för nya praktiska eller sociala färdigheter, för känslor, värderingar och sätt att tänka. De flesta lärandesituationer som äger rum på museum involverar självfallet såväl lärande *om* som *genom* kulturarv – vi behöver båda delarna och det handlar inte om att skilja ut ett rätt och ett fel.²¹ Samtidigt är det onekligen så att ett ökat fokus på lärandets olika bevekelsegrunder, leder till en större medvetenhet i det museipedagogiska arbetet som kan gagna inte bara museerna själva utan också museerna i deras relation till skolan. Tankegångarna som rör distinktionen mellan lärande *om* respektive lärande *genom* kulturarv har åtskilligt gemensamt med hur de estetiska läroprocesserna idag diskuteras i relation till skolan.

Bildningstanken och traditionen har djupa rötter men vad är det som händer när man arbetar med lärande *genom* kulturarv? Hur kan man förstå, tala om och utvärdera effekterna av denna form av lärande?

I Sverige har man under senare år försökt bringa klarhet i dessa frågeställningar genom att snegla mot Storbritannien. Generic Learning

²⁰ Broady (1992) behandlar frågan om bildningstanken i relation till skolans värld i en bilaga till Läroplanskommitténs betänkande *Skola för bildning*. Vidare kan man konstatera att bildningsidealet även väglett arbetet i museisektorn och således slog Museiutredningen (1994) s. 30, fast att museets syfte är bildning för medborgarna. Detta berörs även av Ljung (2009) s. 175. Ljung betonar dock (s. 97) på grundval av en enkätstudie som riktades till museipedagoger att bildning inte är ett ord som museipedagogerna själva använder.

²¹ För en mer utförlig diskussion, se Zipsane (2007) och (2008).

Outcomes, vanligtvis förkortat som GLOS, kan beskrivas som ett språk för strategisk utveckling och utvärdering av lärande på museer och arkiv som utvecklades vid Leicester University i början av 2000-talet på uppdrag av den då aktiva, statliga myndigheten MLA (Museums, Libraries and Archives Council). GLOS fick stor genomslagskraft bland brittiska museer och under åren som följde initierades ett intensivt arbete med att utforska sektorns potential för lärande.²²

Men när den ekonomiska krisen slog mot Storbritannien och Labour-regeringen tappade sin regeringsposition gick luften ur den brittiska kultursektorn. Inte minst inom kulturarvssektorn gjordes stora nedskärningar och 2012 lades den en gång så tongivande myndigheten, Museums, Libraries and Archives Council, ned. Myndighetens webbaserade lärandeplattform Inspiring Learning, där GLOS ingår som en integrerad del, lever dock vidare och från den kan kulturarvsinstitutioner få viss vägledning och inspiration till eget arbete.²³

Det sätt på vilket förändring åstadkommits inom kulturarvssektorn har dock inte applåderats i alla läger. GLOS har bland annat kritiserats för att vara produkten av en politisk rörelse i vilken kultur och kulturarv ses som en handelsvara. Enligt detta sätt att argumentera blir museernas fokus på effekter mest ett sätt att visa för sina bidragsgivare att de är lönsamma. Från vissa håll upplevdes implementeringen av Generic Learning Outcomes också som ett krav för att kulturarvsinstitutionerna skulle komma i åtnjutande av bidrag och andra förmåner.²⁴

När arbetet med den här studien inleddes 2011 var GLOS ett främmande språk för många i den svenska kulturarvssektorn.²⁵ Under projektidens gång har dock märkts ett ökande intresse för GLOS från museer och arkiv, i Sverige så väl som i det övriga Norden, och många museer arbetar idag med utveckling och utvärdering genom detta eller andra, liknande verktyg. I den undersökning som handlar om elevernas upplevelser av museernas skolprogram har vi fått tillfälle att arbeta med GLOS och testa det på ett svenskt empiriskt material.

I Sverige har implementeringen av GLOS skett utan direkt politisk påverkan. Istället är det museerna som på eget initiativ börjat använda verktyget och spridit sina erfarenheter via konferenser, seminarier, workshops och

²² Jönsson och Petersson (2011) s. 7–9

²³ Om Inspiring Learning se www.inspiringlearning.com

²⁴ Se till exempel West och Smith (2005) artikel i *International Journal of Cultural Policy* med titeln ”We are not a government poodle”.

²⁵ Se till exempel Jönsson och Petersson (2011).

projekt.²⁶ Att svenska museer tagit till sig GLOS är kanske inte så underligt om man tar i beaktande att där sedan tidigare finns en stark bildningstradition och ett lärande såväl om som genom kulturarv. GLOS kan beskrivas som en konkretisering eller operationalisering av begreppet bildning i museisammanhang. Verktuget erbjuder ett sätt att angripa både lärandeinstitutionen och lärandesituationen, vilket är något som många museer, av det stora intresset att döma, tycks ha saknat.

På svenska har Generic Learning Outcomes ibland översatts till allmänna effektmål och effekter är just vad som studeras. Man talar om effekter eller GLOS inom fem olika områden.

- Kunskap och förståelse
- Förmågor och färdigheter
- Attityder och värderingar
- Glädje, inspiration och kreativitet
- Aktivitet, beteende och progression²⁷

Tanken med att på svenska tala om effektmål och inte bara ”mål” är att aktiviteter, som borde vara medel, ibland blir mål i sig. Med GLOS som utgångspunkt observeras människors lärande eller undersöks deras utsagor om detsamma. Här sker dock inte någon avstämning i form av kunskaps- eller färdighetsprov. Museer är ju inte, liksom skolor och universitet, förbundna att testa vad besökarna lärt sig genom olika examinationsmetoder.²⁸ Där finns dock de som menar att detta också är det stora problemet med GLOS, att lärandet mäts indirekt och inte direkt, som brukligt är i en formell undervisningssituation.²⁹

Den som förväntar sig att GLOS ska fungera som ett objektiva mått på det lärande som sker på kulturarvsinstitutioner har med andra ord anledning att bli besviken. GLOS behöver ändå vara verkningslösa. Tänka effekter i form av kunskap, förmågor, attityder, glädje och aktivitet kan fungera som allmänna utgångspunkter, i stort och smått, när museer planerar vad de vill uppnå med sitt arbete. Det kan handla om mål för hela organisationen, för en kategori av medarbetare eller för de målgrupper man för tillfället arbetar med. Det kan gälla för ett litet projekt, ett stort projekt, ordinarie verksamhet, en konferens, ett möte och så vidare. Tidsperspek-

²⁶ Jönsson och Petersson (2011) s. 8.

²⁷ Detta är Emily Johnssons översättning av den brittiska terminologin. För en engelsk version av GLOS läs vidare på www.inspiringlearning.com

²⁸ Hooper-Greenhill (2007) i synnerhet kapitel 4, Jönsson och Petersson (2011) s. 7–8. Se även Kling (2011).

²⁹ Se till exempel artikeln av Brown (2007).

tivet kan vara både kort- och långsiktigt och ambitionsnivån i det som planeras, högst skiftande. Poängen med detta är att visioner om lärande som har en lös struktur, kan placeras in i en form som konkretiserar och sorterar. Detta kan göra idégodset lättare att tala om, att omsätta i praktik och i ett senare skede också att utvärdera. GLOS är alltså i själva verket ett slags språk eller stödord som bygger på en processinriktad, inkluderande syn på lärande och utveckling.³⁰

I slutdiskussionen till Myndigheten för kulturanalys utvärdering av Skapande skola skriver man om vad som krävs från kulturutövarnas sida för att insatserna i Skapande skola inte bara ska bli tillfälliga händelser. Här står bland annat att ”[e]tt ömsesidigt lärande om varandras förutsättningar och kompetenser kan ge möjligheter till ökad samverkan i planering och genomförande mellan skolor och kulturinstitutioner, mellan rektorer, lärare, elever och kulturaktörer.”³¹ Vi har tidigare varit inne på att där finns ett släktskap mellan GLOS och det fokus på estetiska lärprocesser som idag är aktuellt i den svenska skoldebatten. Kan GLOS underlätta museernas arbete med att närma sig och bättre förstå skolans värld? Detta är en av de frågor som lyfts i denna publikation.

*I programmet Klostermatte, som tagits fram av Sörmlands museum i samarbete med en matteutvecklare i Strängnäs kommun, får eleverna pröva på att vara arrendebönder i ett medeltida kloster. I elevernas uppdrag för dagen ingår exempelvis att betala med havre, göra upp ritningar med egna kroppsmått som aln, fot, tvärhand och att bära vatten.
© Sörmlands museum*

³⁰ Redogörelsen i detta stycke bygger på författarens erfarenheter från att använda GLOS i praktiken och från samtal med utvecklingsfacilitatorn Emily Johnsson.

³¹ Skapande skola. En första utvärdering (2013) s. 82.

© Sörmlands museum

© Sörmlands museum

2.

Skapande skola – programmets politiska utgångspunkter och internationella förlagor

Henrik Zipsane

Initiativet till Skapande skola togs 2007 och markerade en originell satsning från den då nya borgerliga regeringen i Sverige. Bidraget för Skapande skola skulle rikta sig till grundskolans högre årskurser och fördelas till skolhuvudmän med stöd i förordningen (2007:1436) om statsbidrag till kulturell verksamhet i skolan.

Av förordningen framgår att bidrag ges för inköp av professionell kulturverksamhet, insatser som främjar elevers eget skapande samt insatser som främjar långsiktig samverkan mellan grundskolans högre årskurser och kulturlivets parter. Det finns enligt förordningen två ändamål med bidraget:

- att kulturella och konstnärliga uttryck långsiktigt integreras i grundskolans högre årskurser med utgångspunkt i skolans kulturuppdrag som i förordningen (SKOLF 1994:1) om läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet anges som en del i skolans måluppfyllelse, och
- att öka den professionella kulturverksamheten för och med eleverna, så att tillgången till kulturens alla uttrycksformer och möjligheterna till eget skapande ökar.

Sedan Skapande skola introducerades 2008 har programmet växt och täcker nu hela grundskolan inklusive förskolan. Under de år som passerat från år 2000 är det förmodligen den största mer permanenta satsningen på kulturområdet som gjorts i Sverige. Betraktar man satsningen utifrån ett bredare politiskt perspektiv och med utgångspunkt i internationella förlagor så är det intressant att notera hur Skapande skola i sitt syfte väldigt tydligt speglar tre olika tendenser som sammanstrålar i den svenska utgåvan av mötet mellan kultur och lärande. Dessutom byggdes redan från början en särskild mekanism in i den svenska satsningen. Förlagorna till Skapande skola och vad denna särskilda mekanism implicerar kommer att diskuteras i det följande.

För det första är Skapande skola ett svar på en europeisk agenda. När Europeiska unionen, år 2000, satte igång den så kallade Lissabonprocessen beställde Europeiska rådet, utifrån insikt om ett antal kompetensutmaningar bland den europeiska befolkningen, ett initiativ från Kommissionen angående mål och redskap för livslångt lärande i Europa (European Commission 2001). Denna beställning kom så småningom att utgöra det politiska initiativet om livslångt lärande inklusive den europeiska referensramen för kvalifikationer – konceptet om de åtta nyckelkompetenser för livslångt lärande men också målbeskrivningar för den europeiska skolan i det tjugoförsta århundradet (European Commission 2004, 2005 & 2007 och European Council 2006). Överallt i denna rika flora av politiska målformuleringar för Europa på kompetensområdet fanns behovet för ökad *kreativitet* med (European Council 2009).

Kreativitet var nu en utpekad nyckelkompetens och inte bara var den en ingrediens det fanns för lite av i Europa – som vanligt jämfört med Sydkorea, Japan och USA – det var dessutom en kompetens som kulturpolitiken förväntades befrämja.

För det andra fanns det ett antal initiativ i omvärlden som välinformerade aktörer inom kulturlivet länge drömt om att kunna skapa en motsvarighet till i Sverige. Framförallt var den norska ”kulturelle skolesekken” en viktig inspiration. Detta program kom till redan i början av 2000-talet och fungerar så att kulturutövare – institutioner och individuella konstnärer en gång årligen kan söka om bidrag från norska kulturrådet som projektstöd för utveckling av nya intressanta upplevelser för elever i grundskolan (samtal med Petter Söholt 2013).

Men den kanske mest utvecklade modellen för samverkan mellan kultur och skola som inspirerade många i början på 2000-talet, var den brittiska. I nära samarbete med den statliga myndigheten MLA (Museums, Libraries and Archives Council) och Department of Museum Studies vid Leicester University utvecklades ett självvärderingsverktyg för reflektion kring den lärande institutionen under namnet ”Inspiring Learning”, regionala utvecklingsprojekt under namnet ”Renaissance” och slutligen ett språk för strategisk utveckling och utvärdering av lärandeeffekter av kulturupplevelser under namnet ”Generic Learning Outcomes” (MLA 2003, 2006a & 2006b and Eilean Hooper-Greenhill 2007). Det speciella med den brittiska satsningen var helhetsperspektivet på hur man bäst kunde använda kulturlivets speciella kompetenser i skolan samt försöken att på ett samfällt sätt utvärdera resultaten.

För det tredje var forskningens genomslag på området starkare än på länge. I de bästa traditionerna från Maria Montessori och fram till Regio

Emilia-pedagogikens fokus på de minsta barnen har vi under tidigt 2000-tal sett ett stort inflytande från framförallt den brittiska forskaren Anne Bamford, som 2006 med sin bok ”The Wow Factor” – Global research compendium on the impact of the arts in education”, skapade uppmärksamhet kring barnens naturliga kreativa potential som förskola, skola, vuxna och samhälle i stort uppmanades att uppmärksamma i stället för att disciplinera och hindra (Bamford 2006). Bamfords budskap gav henne otaliga uppdrag som internationell föredragshållare och hon har vid flera tillfällen anlits i Sverige och i andra EU-länder. Ett något bredare anslag men som fått ett liknande mottagande i till exempel Sverige, finns hos britten Paul Collard. Collard och hans forskarteam inom institutionen CCE – Culture, Creativity and Education – har betonat lärandesituationen och möjligheterna för barn och unga som uppstår när själva lärandet präglas av kreativitet (Collard 2011 & CCE 2012).

Där fanns alltså flera olika inspirationskällor när Sverige införde Skapande skola. Det handlade om europeisk politik på området, praxis, olika typer av programinsatser och om tidigare forskning.

Den svenska satsningen blev dock, i förhållande till sina internationella förlagor, radikalt annorlunda på en särskild punkt. Trots att finansieringen, från statens sida, organiserades som en ”kultursatsning” och skulle förvaltas av statens kulturråd, så fick inte kulturinstitutioner eller kulturutövare ansöka om bidrag. I stället blev det skolans värld – alltså de för vilka kulturupplevelserna produceras – som fick lov att söka medlen. Skolan och den formella utbildningen i stort hör på statlig nivå till utbildningsdepartementets ansvarsområde och det kan därför betecknas som märkvärdigt att regeringen i och med denna satsning beslutade att ”kulturpengar” skulle kanaliseras till ”skolvärlden”. Detta var också en fråga som diskuterades i kulturvärlden vid denna tid. Men hur förhåller sig då finansieringsmodellen i relation till museerna? Denna fråga kommer nu att behandlas lite närmare.

En brittisk undersökning från 1994 visade att bara något fler än vart tredje museum i Storbritannien hade pedagogiska program för skolan och bara drygt hälften av dem hade pedagogiska aktiviteter överhuvudtaget. År 2006 hade dessa siffror förskjutits vilket innebar att fyra av fem brittiska museer användes av skolorna. (MLA 2006b). Det finns inga motsvarande undersökningar i Sverige, men förmodligen var det någorlunda lika här då museerna genomgick en motsvarande utveckling under samma period. Orienteringen mot skola och lärande var redan igång när svenska staten införde Skapande skola, men genom att ge skolan och skolans huvudmän monopol på att ansöka om medlen flyttade man politiskt fokus från utbud till efterfrågan.

Sverige hade sedan 2006 en konservativ-liberal regering med en tro på marknadskrafterna. Genom att skolan uppdrogs att ansöka om projektbidrag inom ramen för Skapande skola förväntade regeringen att dess beställning skulle spegla upplevda behov och falla tillbaka på läroplanernas skrivningar. Skolans arsenal av redskap för att ge sina elever så bra undervisning som möjligt skulle växa genom att vara under skolans – lärarens – kontroll. Genom de tillförda kulturresurserna skulle lärarna, som sidos effekter, få en mer spännande och utmanande vardag. Dessutom skapade man förutsättningar – med Skapande skola-pengar som lockmedel – för etablering av samarbete och partnerskap mellan skolan och kulturlivet.

För kulturlivet skulle fokus på efterfrågan i teorin också vara en fördel. Om det finns en beställare innebär det att till exempel museet producerar ett pedagogiskt program som det finns kunder för. Många museer har erfarenheter av att producera utställningar vilka internt upplevts som spännande och intressanta, men där skolklasserna aldrig dykt upp. En produktion av pedagogiska program som styrs av efterfrågan bör alltså i en viss bemärkelse betyda en kvalitetsökning. Men, detta resonemang kräver att man förutsätter att avsättningen av produkten som museet producerar i sig är själva målet och det som vi värderar framgången utifrån. Andra kriterier kunde ju till exempel vara om museet uppnådde vad man ville med sin utställning: en bra överensstämmelse mellan vad museet önskade att uttrycka och den estetiska lösningen kan ju i sig också betraktas som ett lyckat resultat. Men här pekar finansieringskonstruktionen i Skapande skola med hela handen mot att museet kan mäta precis som det vill eftersom graden av succén med ett pedagogiskt program mäts av mottagaren.

Skapande skola innebär därmed att marknadsmekanismer byggs in i relationen mellan producent och konsument. Dessa marknadsmekanismer ska på den perfekta marknaden föra med sig, att producenten blir konsument och vice versa. När skolan får medel av statens kulturråd för att köpa ett pedagogiskt program från museet blir skolan producent av en tjänst som handlar om att staten betalar för att skolan öppnar sig för kulturupplevelser. Samtidigt konsumerar museet genom att betala anställda för att producera upplevelsen. I princip ska Skapande skola ska alltså inte bara leda till kulturupplevelser för eleverna i skolan men också till mer kulturell produktion och mer sysselsättning i kultursektorn. I den bemärkelsen är Skapande skola både utbildnings-, kultur- och arbetsmarknadspolitik.

Den efterfrågestyrda modell som byggdes in i Skapande skola-satsningen var i sig originell men den innebar samtidigt också en stor nyhet i förhållande till kulturlivets sätt att fungera. Man kan säga att ”skolan kom in i kultursektorn” eftersom den senare, för att kunna avsätta sin produktion

till den förra, var tvingad att producera det som var efterfrågat. Detta är naturligtvis en marknadslogik som bara fungerar på den perfekta marknaden. Som framgår i den undersökning av vilken denna utblick är en del, utgör relationen skola-museum inte en perfekt marknad. Detta visas också i de undersökningar som staten själv nyligen genomfört i relation till Skapande skola. Det finns regionala skillnader i landet, olika sätt att fungera för stora och små kommuner samt för olika typer eller storlekar av kulturinstitutioner och andra kulturproducenter.

Samtal med centralt placerade kolleger i kulturlivet bekräftar att den ekonomiska modellen för Skapande skola i Sverige är originell. Såväl i Frankrike, Tyskland och Storbritannien har man haft initiativ på central nivå (Storbritannien), eller regional nivå (Frankrike och Tyskland) vilka syftat till att stimulera samarbete mellan skola och kulturliv, men i alla kända satsningarna har medlen delats ut direkt till kulturproducenterna eller till de myndigheter som politiskt förvaltar bidrag till kulturaktörerna (Collard, Witte & Fanjas 2012–2013). Inte heller i länder ifrån vilka Sverige – bland annat genom OECD – ofta hämtar politisk-ekonomisk inspiration har man exempel på samverkan skola-kulturliv som genom finansieringsmodellen påminner om den svenska modellen från Skapande skola – inte ens i Kanada, Australien, Nya Zeeland eller Sydkorea som annars ofta används som förebilder för europeiska initiativ i utbildningssektorn (Bamford & Collard 2011–2013).

Kultursektorn i Sverige – inte minst museisektorn – har sedan 1990-talet hämtat mycket inspiration från Storbritannien. Detsamma gäller även för kollegerna i de övriga nordiska länderna. Därför är det intressant att reflektera kring den stora skillnaden mellan det svenska initiativet Skapande skola och det brittiska initiativet ”Inspiring Learning”. Det är inte bara finansieringsmodellen som är svår att jämföra eftersom den svenska strävar efter att vara efterfrågestyrd medan den brittiska strävar efter att vara utbudstyrd. En betydande skillnad mellan de två länderna är att den brittiska satsningen också knyts till en annan form av initiativ: ”Generic Learning Outcomes” (GLOS). Det kan betraktas som ett språk för strategisk utveckling och utvärdering vars syfte är att lyfta kvalitén på eller kvalitetssäkra det som till exempel museet producerar för skolan. Något sådant har man inte sett initiativ till i Sverige. Det kan kanske tolkas så att man från statlig sida i Sverige menar att marknadskrafterna själva reglerar kvalitetsutvecklingen och kvalitetssäkringen av till exempel museernas produktion för skolan, eftersom skolan ”naturligtvis” bara köper bra kvalitet.

Det återstår dock att se. Med Skapande skola-programmet har man gjort delar av museernas produktion beroende av skolan. Men det var ju

skolan – inte museerna – som man från statlig sida ville utveckla i riktning av ett innehåll som stimulerar kreativitet i eleverna. Kanske behövs ett motsvarande initiativ som kan göra skolans värld beroende av kulturlivet.

Referenser

Samtal

- 9 februari 2011 Anne Bamford, professor and director, Engine Room, University of Arts, London
- 10 oktober 2012 Rolf Witte – BKJ (German Federation for Arts Education and Cultural Learning)
- 10 oktober 2012 &
4 oktober 2013 Paul Collard, direktör CCE (Culture, Creativity & Education)
- 4 oktober 2013 Philippe Fanjas – AFO (French Association of Orchestras)
- 26 juni 2013 Petter Söholt, utvecklingschef MIST A/s (Museerne i Sör Tröndelag)
- 26 juni 2013 Nils M. Jensen, direktör Organisationen Danske Museer

Litteratur

- Bamford, Anne (2006) "The Wow Factor: Global research compendium on the impact of the arts in education". Waxmann Verlag: München
- CCE (Culture, Creativity & Education) (2012) "The Impact of Creative Partnerships on the Wellbeing of Children and Young People", Final report by Ros McLellan, Maurice Galton, Susan Steward and Charlotte Page for CCE: Cambridge
- Collard, Paul (2011) "Creativity, Culture and Education", i Michal Szpiller (ed.): "Competences in Culture", Post Conference Publication 18–20 July 2011 in Warsaw. Ministry of Culture and National Heritage: Warsaw
- European Commission (2001) "Making a European Area for Lifelong Learning a Reality", COM (2001), 678 Final. Brussels 21st November 2001.
- European Commission (2004) "Implementation of 'Education and Training 2010' Work Programme – Key Competences for Lifelong Learning – a European Reference Framework". General Directorate Education & Culture Brussels November 2004
- European Commission (2005) "Proposal for a Recommendation of the European Parliament and of the Council on key competences for lifelong learning – a European Reference Framework" COM (2005) 548 final. Brussels 10th November 2005
- European Commission (2007) "Schools for the 21st Century", Commission Staff Working document, SEC (2007), 1009. Brussels July 11th 2007
- European Council (2006) "Recommendation of the European Parliament and the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning", 2006 – 962/EC, December 18th 2006
- European Council (2009) "Council conclusions of 27 November 2009 on promoting a Creative Generation: developing the creativity and innovative capacity of children and young people through cultural expression and access to culture", 2009/C 301/08

- Hooper-Greenhill, Eilean (2007) "Museums and education: purpose, pedagogy and performance". Routledge: Abingdon, Oxon
- MLA (Museums, Libraries & Archives Council) (2003) "What did you learn in the Museum today? Evaluating the impact of the Renaissance Education Programme in three Phase 1 Hubs August, September, October 2003". MLA: London
- MLA (Museums, Libraries & Archives Council) (2006a) "Museums, Libraries and Archives driving Learning for Life". MLA: London 2006
- MLA (Museums, Libraries & Archives Council) (2006b) "Museum Learning Survey 2006", MLA: London 2006
- Svensk Författningssamling (2008) Förordning om statsbidrag till kulturell verksamhet i skolan (2007:1436). Stockholm
- UNESCO (2006a) "Building creative capacities for 21st century. Report world conference on Arts Education, 6–9 March 2006", Lisbon
- UNESCO (2006b) "Road Map for Arts Education, UNESCO World Conference on arts, Lisbon

3.

Skapande skola och museerna. En undersökning av kulturarvs- pedagogiska verksamheter

Anders Högberg

Kulturarvspedagogik har under senare år kommit att utvecklas till en egen praktik. Det är ett begrepp som samlar publika verksamheter som genomförs vid museer, arkeologiska utgrävningar, besökscentra och andra kulturarvsinstitutioner. Variationen på vad som görs, hur det görs och motiven till varför det görs är stor. Gemensamt är att pedagogiska aktiviteter på något sätt tar avstamp i en kulturarvspraktik kopplad till en kulturmiljö, en utställning, samlingar eller en pågående aktivitet som till exempel en arkeologisk utgrävning (Tilden 1957; Merriman 2004; Högberg 2006; Jameson & Baugher 2008; Kraeutler 2008; Synnestvedt 2008; Skeates et al. 2012). Skolan är en viktig målgrupp och samarbetspartner för svensk kulturarvspedagogik.

Museernas engagemang när det gäller kulturarvspedagogiskt lärande i samarbete med skolor är stort. En undersökning som gjordes för några år sedan visar att cirka 80 procent av museerna i Sverige har lärandet inskrivet som ett uppdrag i sina styrdokument. I stort sett alla museer ser barn och unga som en huvudmålgrupp (*Nordiskt centrum för kulturarvspedagogik 2011*) och har i varierande utsträckning utvecklat kulturarvspedagogiska program för att möta barn och unga.

Denna text presenterar en undersökning av fem svenska museers kulturarvspedagogiska arbete i möte med skolor inom ramarna för Skapande skola-verksamheter. Syftet med studien är att undersöka vilka effekter införandet av Skapande skola haft på museerna och deras verksamheter och om och i så fall på vilka sätt som museernas kulturarvspedagogiska arbete påverkats.

De fem museerna som ingår i studien är Jamtli i Östersund, Historiska museet i Stockholm, Sörmlands museum i Nyköping, Kalmar läns museum och Malmö Museer. Museerna har alla under många år satsat på att bygga upp pedagogiska verksamheter och har med detta skaffat sig gedigna kulturarvspedagogiska erfarenheter. De har också publicerat resultat av sina verksamheter (Persson & Richardt 2004; Westergren 2006; Borg-

ström 2003; *Arkeologiska meddelanden 2013:03*; Lärarhandledningar 2013). Två av museerna, Jamtli och Kalmar läns museum, har haft nationella uppdrag inom området kulturarvspedagogik. De fem museerna är alltså lika på så sätt att de alla är välrenommerade och erfarna inom området.

Museerna är också olika. Historiska museet (Statens Historiska Museum) är ett riksmuseum. Som sådant är det ett nationellt ansvarsmuseum och en myndighet. Museerna i Kalmar, Nyköping och Östersund är läns-museer. Malmö Museer är ett kommunalt museum som delar ett uppdrag som länsmuseum i Region Skåne med två andra museer. Dessa olikheter avspeglas såklart i respektive museums arbete. Museerna är också lokaliserade till olika delar av landet. Historiska museet och Malmö Museer verkar i storstadsregioner, övriga i mindre residensstäder.

Studien har utförts genom intervjuer. Jag har träffat pedagoger och ansvariga för den pedagogiska verksamheten på varje museum. Vid dessa träffar har samtal förts med utgångspunkt i ett antal frågeställningar, se tabell 1. Samtalen har varat mellan ett par timmar och upp till en hel dag. Vid några tillfällen har jag också fått ta del av pågående kulturarvspedagogiska verksamheter på museet, tabell 2. Intervjuerna har följts upp med återkopplande samtal. I de fall museerna publicerat texter eller informationsbroschyrer om sina verksamheter eller pedagogiska program har dessa studerats.

Tabell 1. För att skapa en enhetlighet i intervjuerna utgick de samtal som fördes vid besök på respektive museum från dessa sju frågor. Dock begränsades inte samtalen till dessa.

Producerar museerna Skapande skola-aktiviteter utifrån beställningar från skolorna, eller ger man program ur sitt ordinarie utbud?
Producerar museerna Skapande skola-aktiviteter utifrån eget initiativ som de sedan försöker få skolorna intresserade av, eller reagerar man endast på kontakter och önskemål från skolorna?
Är de beställningar museerna får formulerade utifrån skolans läroplaner och lärandemål eller är det allmänt formulerade beställningar?
Får museerna beställningar från andra håll än skolan, till exempel från kommunala eller regionala politiker och tjänstemän?
Har Skapande skola-aktiviteterna lett till att museet fått ökade resurser för att driva dessa verksamheter?
Har Skapande skola-aktiviteterna fått spin-off effekter på museet på så sätt att andra verksamheter än de kopplade till just Skapande skola påverkats?

Vilken medvetenhet finns på respektive museum om Skapande skola och finns det en variation inom institutionerna vad gäller medvetenhet om Skapande skola?

Tabell 2. Uppgifter om intervjuerna som gjorts. Tabellen redovisar antalet personer jag träffat, när intervjuerna genomfördes och om jag vid mitt besök tog del av någon pågående kulturarvspedagogisk aktivitet.

	Jamtli museet	Historiska Museer	Malmö museum	Sörmlands museum	Kalmar läns museum
Tidpunkt för besök	November 2012	Maj 2013	November 2012	April 2013	April 2013
Antal person jag träffat	4	1	3	2	3
Deltagande som gäst eller besök vid pedagogisk verksamhet	Ja	Nej	Ja	Nej	Nej

I studiens inledningskede fanns en ambition att stämna av hur inte enbart pedagoger utan också hela museets personal, inklusive ansvariga chefer, tänkte om Skapande skola-verksamheterna. Tanken var att få kunskap om hur välkända Skapande skola-verksamheterna generellt är på respektive museer med syftet att jämföra resultatet med hur Skapande skola-verksamheterna genomförts vid museet. Tanken var att undersöka detta med en enkel enkät, enkel på så sätt att den endast tog några minuter att fylla i, som museipersonalen skulle få i uppgift att fylla i. Denna del av undersökningen misslyckades. Anledningen är att jag fick in för få enkätsvar. En förfrågan om enkätundersökningen skickades ut till samtliga museichefer, med efterföljande påminnelse. Endast två museichefer skickade vidare enkäten till sin personal. På dessa museer var det fjorton respektive tre personer som svarade på enkäten, se appendix 1. Enkätsvaren kan därför inte användas för jämförelser och denna del av studien har därför utgått.

Nedan presenteras resultaten av samtalen som förts på varje museum. Texten avslutas med en diskussion. Inga anspråk görs på att generalisera resultaten utöver dessa fem studerade museer.

Museerna var för sig

Jamtli i Östersund

Jamtli har en omfattande Skapande skola-verksamhet. Under 2011 var det ett par tusen elever som deltog i programmen. Anledningen till att Jamtli möter så många elever genom Skapande skola är att Östersunds kommun medvetet satsar på Skapande skola. I kommunen finns en samordnande kulturgrupp. I denna tas beslut om kommunens engagemang i Skapande skola-verksamheter. Inför att ansökningarna till Skapande skola ska göras, träffas skolornas kulturombud och diskuterar det planerade utbudet med kulturgruppen. På så sätt får gruppen input från skolorna i planeringen av Skapande skola-verksamheterna. Kulturinstitutionerna i länet samarbetar också i ett länsråd (Regionalt Kulturforum). I detta träffas de och diskuterar kommande verksamheter. Till dessa diskussioner bjuds både Östersunds kommun och övriga sju kommuner i länet in. Det sker alltså en omfattande samverkan inför kommunens beslut om vilka program och verksamheter som ska ingå i det som skolorna ska få till uppgift att delta i. Detta visar att kommunen som skolans huvudman har en utarbetad strategi för hur Skapande skola ska ge mervärde för skolorna.

Jamtli erbjuder fem program för Skapande skola-verksamheterna, se tabell 3. Museet har inte arbetat fram speciella program för Skapande skola utan skolorna får ta del av befintliga program. Men, under intervjun stod det klart att Skapande skola-verksamheterna har påverkat programmets utformning. Som exempel kan nämnas ett program som heter Energikampen. Detta var från början ett koncept som museet funderat över ett tag. I och med Skapande skola-verksamheterna så konkretiserades och lanserades programmet och det har bara getts inom ramarna för Skapande skola-verksamheterna. Ett annat exempel är programmet På flykt. Detta är ett resurskrävande program som funnits i många år men som har varit svårt att hålla vid liv. Kostnaderna har varit för höga. I och med Skapande skola-satsningen har projektet vitaliserats och genomförs nu med kontinuitet.

Det är tydligt att Skapande skola gett kontinuitet och volym i verksamheterna på museet. Detta i sin tur har gett pedagogerna möjligheter att fördjupa sina arbeten. De har fått möjlighet att arbeta med programmen under lång tid. Det skapar trygghet och ger möjligheter att utvärdera, utveckla, fördjupa och implementera förändringar i programmen. Programmen har också blivit mer personaltäta. Vid intervjun framgick det tydligt att om pedagogerna ser att programmen genomförs kontinuerligt, ger detta incitament att utveckla dem. Om framtiden för ett program istället är osäker, då är incitamenten att utveckla programmet inte så stora.

Pedagogerna jag mötte var eniga i konstaterandet att Skapande skola på så sätt gett möjligheter för dem att bli bättre på det de gör.

Tabell 3. Program som Jamtli ger inom ramarna för Skapande skola.

Program	Beskrivning
Tidsresan	Tidsresan är en dramalek där kulturhistorisk kunskap leks in med alla sinnen. Praktiska aktiviteter och kunskapsinnehåll vävs samman till en helhetsupplevelse. Lek, fantasi och inlevelse är nyckelord. Ett kulturhistoriskt innehåll gestaltas och detta knyts samman med företeelser idag. Innehållet gestaltas utifrån till exempel ekologiskt, teknikhistoriskt, etiskt eller genusperspektiv. Syftet är att ge eleverna förmåga att orientera sig i tid och rum.
Viking för en dag	Programmet knyter an till Överhogdalsbonaderna. Programmet har som ambition att utifrån bonaderna skapa en länk mellan nu och då. Hur levde vikingarna, vad trodde de på och hur gick tidens handelsresor till? Praktiska prova-på-aktiviteter dominerar pedagogiken.
Energikampen	Programmet har fokus på hållbar utveckling med målet att tydliggöra för eleverna hur energi- och miljöfrågor hänger ihop. Detta görs genom rollspel och ett historiskt perspektiv på energiförbrukning.
På flykt	Detta är ett värdegrundsprogram med fokus på främlingsfientlighet. Det är ett rollspelsprogram där eleverna får leva sig in i en asylsökandes verklighet. Målet är att ge ungdomar kunskap om flyktingfrågor och genom detta redskap att förstå debatter och information som rör flyktingsituationen i Sverige idag. Lärandet baseras på känslomässiga upplevelser som varvas med konkreta kunskaper. Detta ligger sedan till grund för reflexion om förhållningssätt och attityder.
Berättande och animation	Programmet är i två delar. I första delen berättas folksagor, vanligen tre stycken, i utställningarna. I andra delen får eleverna gestalta något av det de hört genom att göra en film med leranimationer. Programmet ges i samverkan med Filmpool Jämtland.

Arrangemanget att kommunen bestämmer att alla elever ska genomgå vissa Skapande skola-program har medfört att skolorna själva inte i så stor utsträckning kommer med riktade beställningar till Jamtli. Lärarna ser deltagandet i programmet som en bra aktivitet, men det är upp till lärarna att förvalta det som eleverna är med om och omvandla upplevelserna till elevernas lärande i skolvardagen. Detta innebär att även om Jamtlis program tydligt knyter an till lärandemål för skolan, så finns det ingen utvecklad diskussion om lärandemål, elevers lärande och undervisning i skolan som knyter an till programmen i mötet mellan skolan och Jamtli. Inom programmet Berättande och animation arrangeras dock en lärarträff innan programmet genomförs med eleverna. Det ger lärarna en möjlighet att förstå vad som kommer att hända och på så sätt förbereda klassens lärande innan och efter programmet. Liknande informationsträffar planeras även för programmen På flykt och Energikampen.

Energikampen tar elever i årskurs 6 tillbaka till 1700-talet för att därigenom visa hur vår energiförbrukning förändrats och hur det påverkar vår miljö idag.
© Jamtli

Eftersom kommunen så tydligt samordnar Skapande skola medför detta att skolorna har krav på sig att eleverna ska genomgå programmen enligt den plan som kulturgruppen jobbat fram. Det innebär att Jamtli inte själv kontaktar skolorna eller enskilda lärare, eller blir kontaktade av skolorna eller lärare. Skolorna och lärarna kommer till Jamtli som en konsekvens av kommunens engagemang, det vill säga kommunen ålägger skolorna att vara med i programmen.

När jag frågade museipedagogerna om de får in några riktade beställningar från lärare så berättade de att de upplever det som att lärarna inte vet vad de ska beställa. Samma lärare återkommer under åren till Jamtli och många gånger får lärarna en aha-upplevelse i samband med att de är med i ett programs genomförande. Men, denna upplevelse omsätts så gott som aldrig i en beställning inför kommande års program som läraren är med i.

Utöver de program som kommunen gett skolorna i uppdrag att delta i finns också en mindre pott med Skapande skola-medel som skolorna själva bestämmer över. Denna pott får skolorna använda som de vill. Det har vid några tillfällen hänt att lärare specialbeställer program av Jamtli för dessa medel, det vill säga kommer med specifika önskemål om en viss typ av aktiviteter som man vill att klassen ska få delta i på Jamtli. Detta har handlat om program om till exempel samisk kultur, hantverksteman och konst. Vissa skolor har använt denna pott på andra sätt. Jamtli erbjuder kostnadsfria mindre program inom ramarna för sina ordinarie verksamheter. Det finns exempel på skolor som anmäler sig till dessa ”gratisprogram” och då använder Skapande skola-medel för att finansiera resan till och från museet.

Historiska museet i Stockholm

Historiska museet har utarbetat tre program för Skapande skola. Dessa har funnits i ett och ett halvt läsår, men lanserades ordentligt först under läsåret 2012/2013. Programmen är ambitiösa och omfattar många pedagog-timmar, tabell 4. Därmed har de också en jämförelsevis hög kostnad för skolorna att köpa in.

Tabell 4. *Beskrivning av de tre Skapande skola-program som Historiska museet erbjuder. Samtliga program har utformats i samarbete med andra aktörer. Texten i tabellen är hämtad från Historiska museets broschyr Skolprogram, vårterminen 2013.*

Program	Beskrivning
Lajv på museet	Detta är ett pedagogiskt lajv som utgår från historiska perioder och skeenden. Medeltida ting – om rättvisa och orättvisa på medeltiden. Birka-flickans tid – vikingatida drama och vardagsliv. I samarbete med Lajv-Verkstaden. Längd: 6 timmar.
Filmen om mig	Under en tvådagars workshop får eleverna producera kortfilmer om sitt liv och om sin historia utifrån museets samlingar. Workshopen leds av film- och museipedagoger. I samarbete med Unga berättar. Längd: 2 dagar.
Maria Johansdotter – en rockstjärna på 1700-talet	Upplev en musik- och berättarföreställning baserad på rättegångsprotokoll om musikern och queerpersonen Maria Johansdotter. Föreställningen kombineras med en visning där vi visar historiska exempel och funderar över vad det kan ha inneburit att leva med könsöverskridande identitet i olika tider. Hur kan man upptäcka och berätta om individer i historien som har ställt sig utanför ett samhälles normer? I samarbete med Musikteatern Unna. Längd: 2 timmar.

Vid intervjun framkom att intresset för programmen inte varit så stort. Lajv på museet är det som fått flest bokningar, cirka 20 stycken på ett läsår. Det kan dock inte mäta sig med omfattningen av bokningar som skolorna gör inom museets ordinarie pedagogiska utbud.

Det är tydligt att museet inte har nått ut till lärare och skolor för att få dem intresserade av Skapande skola-programmen. Museet har arrangerat informationsträffar för lärare där personal från museet berättat om Ska-

pande skola-verksamheterna. Representanter från Stockholm stad har också varit inbjudna för att informera om vad Skapande skola är och hur man som lärare eller skola gör för att söka pengar för aktiviteter inom ramarna för bidragsprogrammet. Trots dessa insatser har intresset för programmen inte varit så stort.

Museet har cirka 900 programbokningar inom sitt ordinarie utbud varje år. Detta visar att skolorna i stor utsträckning använder museet. Av dessa cirka 900 programbokningar är det endast en liten del som är finansierade genom Skapande skola. Och då är det skolorna själva som kostnadsmärker programmen som just Skapande skola-verksamheter. Lärarna vet i dessa fall vanligen inte om att besöket kostnadsförs på detta sätt och de ser inte heller besöket på museet med deltagande i ett program som en del av Skapande skola-verksamheten.

Museet har inte planerat eller utformat Skapande skola-aktiviteter utifrån skolornas önskemål eller i samarbete med skolorna. De tre programmen är framtagna av museet i samarbete med museets samarbetspartners. Först när programmen varit klara har de presenterats för skolorna. Programmen består av delar som museet och deras samarbetspartners har finslipat på varsitt håll under flera år. På så sätt har delarna formats efter vad som respektive aktör erfarenhetsmässigt vet fungerar i möten med skolor. Museet har inte fått ökade resurser för att ta fram de tre programmen som de erbjuder, programmen har skapats inom ordinarie budget. Skapande skola har inte förändrat museets pedagogik, annat än när det gäller de tre stora programmen som museet erbjuder specifikt som Skapande skola-program.

Få lärare kommer med specifika önskemål i sina kontakter med museet. När lärarna ringer och beställer aktiviteter så är de ofta vaga och diffusa i sina önskemål om vad de vill ha ut av museibesöket. Museet har inte fått beställningar av Skapande skola-verksamheter av någon annan än de fåtal lärare som hört av sig. Det finns ingen samordning på tjänstemannanivå inom Stockholm stad som museet varit del av inför ansökningar till Skapande skola. Detta innebär att museet inte fått möjlighet till samordning av ansökningar.

Skapande skola har gett ”spin-off” effekter på museet. I samarbetet med kulturskolan har man exempelvis fått möjlighet att göra långa program i vilka man mött skolor över en hel dag. Detta skiljer sig mot merparten av de ordinarie programmen där man vanligen möter en klass under cirka en timme. Detta har gett nya infallsvinklar och perspektiv till den pedagogiska verksamheten. Ett annat exempel är samarbetet med lajvare i ett av programmen. Samarbetet har gett personalen och verksamheten på museet

nya tankar och det finns en vilja att utveckla en egen, liknande verksamhet på museet.

På pedagogiska avdelningen finns en medvetenhet om Skapande skola-verksamheterna, det vill säga det finns en kunskap om att Skapande skola finns och vad det innebär. Generellt på museet saknas denna kunskap.

Malmö Museer

Malmö Museer har en sedan många år väl etablerad kulturarvs pedagogisk verksamhet. Denna lockar återkommande skolor år efter år. Museet har också länge drivit program där eleverna erbjuds möjligheter att delta flera gånger under en termin eller ett läsår. Museets ordinarie pedagogiska verksamheter är alltså omfattande.

Malmö Museer har dock inga Skapande skola-program. Museet har inte tagit ett helhetsgrepp på Skapande skola-verksamheten och har inte själv tagit initiativ för att skapa sådana program. Malmö stads Kulturförvaltning som museet organisatoriskt ligger under har inte uppmanat museet att aktivt jobba med Skapande skola. Det finns ingen övergripande kommunal samordning av ansökningar som museet ingått i.

I kommunen är det stadsdelarnas skolor och kultursamordnare som själva söker pengar inom ramarna för Skapande skola. Vid ett par tillfällen har en kultursamordnare hört av sig till museet med specifika förslag på Skapande skola-verksamheter. Detta har lett till att visningar av utställningarna genomförts som del av ett större Skapande skola-projekt. Museet har inte undersökt om skolorna använder Skapande skola-pengar för att komma och besöka museet inom ramarna för ordinarie utbud. Det finns ingen generell medvetenhet på museet om Skapande skola.

Sörmlands museum

Sörmlands länsmuseum har genomfört tre Skapande skola-projekt och hade vid intervjutillfället våren 2013 ett fjärde i planeringsstadiet. De projekt som museet genomfört ligger utanför ordinarie pedagogiska program. Vid intervjun betonade pedagogerna jag mötte att de haft ambitionen att skapa nya projekt inom Skapande skola-verksamheten. De vill alltså inte köra ordinarie pedagogiska projekt och verksamheter inom ramarna för Skapande skola. På så sätt, menar de, fungerar Skapande skola som en slags fortbildning för museets personal. Genom att skapa nya projekt och göra nya saker har både personalen och museet som organisation lärt sig något nytt. Detta har också påverkat hur de hanterar sin ordinarie pedagogik.

Museet har nio kommuner i sitt upptagningsområde. Av dessa är det endast Nyköpings kommun som hört av sig med en förfrågan till museet om Skapande skola-projekt. Museet har varit i kommunerna och pratat med kultursamordnare och rektorer för att få dem att komma med idéer om vad de skulle vilja ha ut av museet. Detta har inte resulterat i någon förfrågan.

Det första Skapande skola-projekt museet genomförde var ett projekt vid Nynäs slott. En ny utställning skulle uppföras där och Nyköpings kommun kontaktade museet med en förfrågan om de kunde sätta ihop ett Skapande skola-projekt som knöt an till den planerade utställningen. Museet skapade ett pedagogiskt projekt där kommunens mellanstadieklasser fick möjlighet att besöka utställningen, delta i de pedagogiska aktiviteter som museet planerat och skapa en egen mindre skärmställning som visades i anslutning till den stora utställningen. Att detta projekt genomfördes som en Skapande skola-verksamhet bidrog till att skolorna fick medel för resor och andra utgifter vilket betydde att alla mellanstadieelever kunde medverka. Initiativet till att genomföra projektet inom ramarna för Skapande skola kom från kommunen.

När Skapande skola introducerades i större utsträckning i länets skolor började pedagogerna på museet att fundera mer ingående på vilka verksamheter de skulle genomföra. I samma veva tog föreningen Vårfruberga kloster kontakt. Föreningen ville ha med museet på ett symposium som de planerade. I diskussionen om vad museet skulle kunna bidra med väcktes tanken om någon form av skolverksamhet där man bjöd in kommunens skolor till ett pedagogiskt program vid klostret. Föreningen backade dock efter ett tag från denna idé. De ville inte ha skolverksamhet i samband med symposiet. Då väckte pedagogen från museet tanken att museet och föreningen tillsammans skulle kunna genomföra skolverksamheten som ett Skapande skola-projekt istället. Museet tog då kontakt med Strängnäs kommun, det vill säga kommunen där klostret ligger. Kommunen nappade på tanken. Det visade sig att kontakten som museet tog med kommunen låg rätt i tid då de precis höll på att planera sina kommande Skapande skola-verksamheter. Museet kom på så sätt att få jobba med kommunens lågstadieelever i ett projekt som handlade om historia och matematik. Skapande skola-verksamheterna bidrog till att eleverna fick möjlighet att åka till klostret och delta i de aktiviteter som museet och föreningen Vårfruberga kloster ordnade där. Initiativet till att genomföra detta Skapande skola-projekt kom från museet.

Det tredje projektet bygger på ett äldre samarbete som museet haft i många år med en "eldsjäl" till lärare i en liten ort som heter Sköldinge. Skolan är en av Riksantikvarieämbetets faddrar för industriminnet den

nedlagda Kantorps gruva i Sköldinge (*Kantorps gruva, adoptera ett framtidsminne* 2001). Museet har återkommande besökt skolan och samma lärare vart tredje år för att genomföra ett pedagogiskt projekt med mellanstadieelever. På så sätt har museet kommit att träffa så gott som alla elever på orten i sina verksamheter. Under en tid har museet haft en idé om att genomföra utgrävningar av något som berör det gamla gruvområdet tillsammans med eleverna. Museet har dock haft svårt att få tillstånd. Förra året löste sig alla praktiska och formella problem och museet fick tillstånd att göra en mindre utgrävning. Museet kontaktade då skolan och den lärare de arbetat med tidigare och föreslog att de skulle göra utgrävningen som en Skapande skola-verksamhet. Skolan tyckte det lät som en god idé men var inte villiga att tillskjuta medel för arbetet med ansökan. Museet gick därför in och skrev ansökan tillsammans med läraren. Ansökan skickades till kulturchefen i Katrineholms kommun och kom på så sätt med i kommunens ansökan om Skapande skola-verksamheter.

Tillsammans med elever från en årskurs genomfördes 2012 en mindre utgrävning av delar av en torplänning. Eleverna och lärare var med och grävde och hanterade fynden själva. De gjorde tolkningar och skrev delar av rapporten från utgrävningen. Eleverna presenterade sitt arbete och sina resultat på ett öppet hus i skolan där föräldrar, lärare och press var inbjudna. En utställning som ska ställas upp i en lokal på gruvområdet planeras. Rapporten från utgrävningen är publicerad i museets rapportserie. Rapporten är författad av elever, lärare och museets personal (*Arkeologiska meddelanden* 2013:03). Initiativet till att göra detta projekt som en Skapande skola-verksamhet kom från museet.

Ett fjärde Skapande skola-projekt var vid tidpunkten för intervjun i planeringsstadiet. Museet arbetar med att få tillstånd ett projekt i Västerljung i Trosa kommun. Här finns ett gravfält, huvudsakligen daterat till järnålder, som delundersöktes för några år sedan. Gravfältet ingår idag i ett strövområde. Länsstyrelsen vill att området ska användas på något sätt som resurs för undervisning i skolorna i området. Som förslag har länsstyrelsen gett tillstånd till utgrävning av en grav. Museet och skolan tyckte detta var en bra idé. Skolan kom med ett förslag att skapa ett uteklassrum på platsen och museets arkeologer ställer upp med en utgrävning tillsammans med eleverna. För att få in de medel som krävs för ett sådant projekt gjorde museet och skolan en Skapande skola-verksamhet av sina tankar. Kommunen lämnade in en ansökan. Men, eftersom museets arkeologer måste vara debiteringsbara på full taxa blev projektet dyrt och ansökan beviljades endast till delar. I nuläget är projektet under omförhandling och museet vet inte om och i så fall hur projektet blir av.

En medeltida klosterruin i Vårfruberga, Strängnäs kommun är skådeplats i en Skapande skola-satsning där historia och kulturarv används för att lära ut matematik i praktiken. Lunchen serveras, i linje med temat, av en frivillig medarbetare utklädd till nunna. © Sörmlands museum

Utöver dessa fyra projekt har museet också försökt få igång Skapande skola-verksamheter i Eskilstuna och med en särskola i Nyköping, de har planerat aktiviteter i samband med skolor på dessa orter. I dessa fall har dock skolorna dragit sig ur, då lärarna inte fått stöd från sin ledning i arbetet med att bygga upp projekten och skriva ansökan.

Skolorna har formulerat sina projekt och mål i Skapande skola-verksamheterna utifrån läroplaner och lärandemål. Samtidigt, poängterar de pedagoger jag intervjuade, är det stora skillnader mellan hur enskilda lärare har förstått de möjligheter som aktiviteterna ger i relation till arbetet i skolan.

Många av de som arbetar på museet känner till Skapande skola-verksamheterna. Det är ett litet museum och de flesta träffas i sitt dagliga arbete och pratar om vad de gör. På så sätt vet så gott som alla att det bedrivs verksamheter inom något som kallas Skapande skola. Men, kunskapen om vad Skapande skola innebär varierar, men det viktiga anser pedagogerna är att de pratar med sina kolleger om vad de gör, inte om vilket administrativt ramverk verksamheterna ingår i.

Kalmar läns museum

Kalmar läns museum har en omfattande Skapande skola-verksamhet. Varje år gör museet en broschyr där de presenterar sina aktuella pedagogiska program. I denna finns information om att programmen kan genomföras inom ramarna för Skapande skola. Skolorna lämnar in förslag på verksamheter de vill delta i till sin förvaltning. I länet finns tolv kommuner och dessa skriver sina egna ansökningar. Vid några tillfällen har museet fungerat som bollplank i författandet av en ansökan.

Det finns ingen regional samordning för Skapande skola i Kalmar län. Kommunerna bestämmer själv hur verksamheterna ska genomföras och det fungerar olika i de tolv kommunerna. När medel beviljats är det antingen skolan eller kommunens förvaltning som kontaktar museet för att genomföra verksamheten.

Museets pedagogiska program utarbetas alltid utifrån skolans läroplaner och lärandemål. Museet har inga speciella program eller verksamheter för Skapande skola. Istället erbjuder de sina ordinarie aktiviteter inom ramarna för Skapande skola, tabell 5. Samtidigt har Skapande skola öppnat upp en mängd nya möjligheter för museet. De har fått större volymer i sina verksamheter. Detta eftersom allt fler skolor har fått medel att besöka museet. Effekten av detta är i sin tur att museet fått möjlighet att göra programmen större, ge dem mer innehåll och erbjuda bättre kvalitet. Det har också medfört att de anser att det är lönt att satsa på nya samarbets-

projekt. Detta eftersom volymerna av besökande skolklasser är större nu än tidigare. Effekten är att man slipper konkurrera med andra kulturinstitutioner om skolornas uppmärksamhet. Det innebär att även om man inte utarbetat nya pedagogiska projekt speciellt för Skapande skola, har man arbetat med verksamheter i nya samarbetskonstellationer. Skapande skola-verksamheterna har också medfört att museet kunnat avsätta tid att skriva lärarhandledningar och informationstexter som kan användas för att förbereda lärare och elever inför aktiviteterna och ge redskap till lärarna för att bättre kunna arbeta med erfarenheterna från aktiviteterna i klassrummet efteråt. Skapande skola har också gett möjligheter att utvärdera verksamheterna. Då museet har en väl etablerad verksamhet som de drivit expansivt i många år, är det dock emellanåt svårt att avgöra vad i verksamheten som är en effekt av Skapande skola och vad som är en konsekvens av museets ständigt pågående utvecklingsarbete.

Tabell 5. Pedagogiska program som Kalmar läns museum erbjuder under 2013 och vårterminen 2014. Beskrivningen är en sammanfattning av museets broschyr som presenterar deras skolprogram.

Program	Beskrivning
Historiska tidsresor och rollspel	Syftet med tidsresor och rollspel är att jämföra livet då med livet idag i en kulturmiljö nära skolan. Eleverna är delaktiga i praktiska aktiviteter som hantverk och matlagning. Frågeställningar kring exempelvis jämställdhet, makt, mångfald, demokrati och framtid ger extra djup åt dagen. Diskussionen får en större roll hos äldre elever. Samtliga skolämnen kan integreras och tidsperiod och innehåll anpassas så att det blir en naturlig del i den ordinarie undervisningen.
Guidning och pedagogiska program i utställningar	Regalskeppet Kronan. Vi berättar om den svenska stormaktstidens mäktigaste skepp som exploderade och sjönk 1676 utanför Öland. Tre olika guidningar erbjuds: Regalskeppet Kronan – från skepp till vrak, Upptäckarguidning och Ladda, krut, skjut. Pirater: För knappt 1 000 år sedan fanns de närmare än du tror. Människor som bodde på Öland och nära kusten i vårt land levde i skräck för baltiska sjörövare. Följ med på en vandring genom pirathistorien från medeltiden till våra dagar.

Muntligt berättade. Sagor, sägner och skrönor	I tusentals år har människorna berättat för varandra. Många berättelser är kopplade till platser, personer och föremål. Det muntliga språket hjälper språkutvecklingen på många sätt. Det ger ett bredare ordförråd, bättre ordförståelse och ger ett mer nyanserat språk. Alla berättarprogram anpassas efter elevernas ålder.
Emigrant anno 1887	Ida Charlotta Johansdotter emigrerade från Pellamåla i Långasjö till Stillwater i USA i slutet av 1800-talet. Vid ett tillfälligt Sverigebesök råkar hon hamna fel – hon dimper ner mitt i ett klassrum. Där börjar hon berätta om sitt spännande levnadsöde som väcker förundran men också känns bekant i dagens samhälle. Hon berättar om hur det är att lämna sina nära och kära och flytta till ett främmande land, lära sig ett nytt språk och tillägna sig en ny kultur. Hur är det att först var utvandrare och sedan bli invandrare? Tillsammans diskuterar vi hur det är att flytta och hur det kan upplevas. Vi drar paralleller mellan då och nu.
Mode och ideal genom historien	Modet och idealen förändras, precis som förhållandet mellan könen. Här reflekterar vi kring jämställdhet utifrån mode och klädnormer. På 1700-talet var männens mode att ha klack på skorna, blommiga västar och massor med smink. På 40-talet var det istället ett uniformsliknande mode där kvinnans kjol var en av få könsmarkeringar. Vi använder historien för att diskutera jämställdhet och könsnormer idag. Genom värderingsövningar reflekterar vi över vem som bestämmer normen och vad våra kläder säger om oss.
Heder och samvete	Genom värderingsövningar och diskussioner kopplade till nutid, reflekterar vi över vår vardag och verklighet med hjälp av det historiska perspektivet. Våld och förtryck, heder och skam, makt, mänskliga rättigheter, lika och olika, fördomar och okunskap är teman att utgå ifrån.
Levande historiektion	Använd Kalmar läns museum som en resurs i historieundervisningen. Vi kan berätta om den epok ni arbetar med just nu.

Hantverksdagar	Vill ni få en djupare förståelse inom olika tiders hantverk kan museet erbjuda hantverksdagar. Vi kommer ut till er på skolan och eleverna får gruppvis prova på hantverk från olika tidsperioder. Programmet anpassas efter elevernas åldrar.
Laddade berättelser	Hur skapas sagor och berättelser? Eleverna inspireras inom det muntliga berättandet av museets personal. Teori varvas med praktik. Arbetet fortsätter i skolan med att arbeta kring egna eller befintliga berättelser. Arbetet avslutas tillsammans med AV-media där eleverna skapar digitala berättelser som läggs ut på Internet.
Brott och straff på Kalmar slott	Följ med till Kalmar slott på en vandring till mörka fångelsehålor och salar där människor vistats under flera hundra år. Kanske stöter ni på "Ölands-Jödde" som satt fängslad här på 1600-talet eller Dorotea Öberg från 1800-talet? Ni får vet mer om brott och straff genom historien. Vi reflekterar kring vad ett brott är och hur det ska sonas. Hur tänkte man förr och hur tänker vi idag? Vi kopplar till moderna rättsfall och synsätt, såväl nationellt som internationellt.

En positiv effekt som Skapande skola-verksamheterna fått är vad de jag intervjuade kallar "mer rättvisa". Med detta menar de att fler skolor har haft ekonomisk möjlighet att delta i projekten än tidigare. Skolor som tidigare inte haft möjlighet att satsa på att vara med i ett museiprojekt, har nu medel att göra detta. Men, poängterade de, detta har inte enbart direkt med Skapande skola-medel att göra. Det är också en indirekt effekt. Om till exempel en skola satsat på ett musikprogram för sin Skapande skola-verksamhet innebär det att skolans ordinarie kulturpeng frigörs, skolan kan göra mer. Då kan de välja att köpa in något av museets program för denna kulturpeng som frigörs. På så sätt har museet sett att Skapande skola-medlen får en indirekt effekt.

En brist museet upptäckt i upplägget av Skapande skola är att det inte rymmer medel att söka för fortbildning av lärare. Om museet fick möjlighet att fortbilda lärare skulle det innebära att de skulle möta bättre förberedda lärare och klasser. Det skulle också innebära att lärarna hade mer möjlighet att förvalta erfarenheterna av Skapande skola-verksamheten och bättre kunna omsätta dessa i klassrummets vardagsundervisning. Om mu-

seerna fick möjlighet att ansöka om medel för att jobba med Skapande skola-verksamheten skulle denna bli mycket bättre.

Museet har en stark pedagogisk profil som redan sedan innan var väl förankrad i museets verksamheter. Vad gäller Skapande skola specifikt finns en basal medvetenhet på museets avdelningar om verksamheterna. Specifika kunskaper saknas. De jag intervjuade menar att detta inte heller behövs eftersom det sällan är så att de pedagogiska projekt som utförs "märks" med etiketten Skapande skola. De är en i mängden precis som alla andra pedagogiska verksamheter. Var pengarna som skolorna betalar med kommer ifrån är inte något personalen pratar om.

Resultat och sammanfattande diskussion

Resultaten av denna studie visar att Skapande skola-verksamheterna haft stor påverkan på museernas kulturarvpedagogik. Hur denna påverkan sett ut varierar. Detta beror främst på skillnader i hur museerna arbetat. Malmö Museer har inte haft någon Skapande skola-verksamhet alls, Sörmlands museum och Historiska museet har båda haft ett mindre antal projekt som finansierats genom Skapande skola och både Jamtli och Kalmar läns museum har bedrivit omfattande verksamheter. En viktig orsak till dessa skillnader rör var ansvaret legat för att initiera Skapande skola-verksamheter. I några fall har arbetet initierats av enskilda eldsjälur, i andra fall finns en etablerad organisation där skolornas respektive huvudmän organiserar Skapande skola-verksamheterna. Dessa skillnader har stor påverkan på museernas kulturarvpedagogiska arbeten (se *Skapande skola – en nulägesanalys* 2012:25 för liknande diskussion).

Jamtli bedriver sedan många år tillbaka en omfattande och väl etablerad pedagogisk verksamhet där samarbete med skolor är en självklar del av arbetet. Denna kulturarvpedagogik har genom Skapande skola växt. Alla elever i Östersunds kommun möter, återkommande under sin skoltid, Jamtlis kulturarvpedagogik. Museet har på grund av detta fått möjligheter att utveckla sina pedagogiska program. De har blivit längre och mer personaltäta. På så sätt har kvalitén höjts. Det finns två avgörande faktorer för att Skapande skola gett dessa positiva mervärden. Den ena faktorn är att Östersunds kommun som huvudman för skolorna strategiskt har arbetat med Skapande skola-bidraget. Genom att bilda en samordningsgrupp för bidragsansökningarna har man lyckats skapa stabilitet och kontinuitet i verksamheterna. På så sätt står eller faller inte det kulturarvpedagogiska samverkansarbetet mellan museet och skolorna med enskilda eldsjälares insatser. Den andra faktorn är den välutvecklade kulturarvpedagogiska kompetensen och organisationen på Jamtli. Genom denna har museet

kunna möta den efterfrågan som huvudmännen för skolorna haft. Genom omfattningen av programmen har man kunnat erbjuda variation i innehåll som kan möta elever och unga i olika åldersgrupper.

Sörmlands museum driver också sedan många år tillbaka en väl etablerad pedagogisk verksamhet där samarbete med skolor är en del av arbetet. Museet har dock haft svårt att få de kommunala huvudmännen för skolorna intresserade av samverkansprojekt. Trots upprepade förfrågningar har museet inte fått huvudmännen att agera. Istället har de Skapande skola-verksamheter som museet genomfört initierats i samarbete med enskilda eldsjälar. Detta har lett till att enstaka omfattande kulturarvs pedagogiska program utarbetats som gett stort mervärde för deltagande elever och lärare. Men det saknas kontinuitet i detta. Museets väl utvecklade kulturarvs pedagogiska kompetens har varit avgörande för att fånga upp och utveckla eldsjälarnas idéer om Skapande skola-verksamheter. Det har också varit avgörande för att aktiviteterna som genomförts varit lyckade utifrån ett lärandeperspektiv (*Arkeologiska meddelanden* 2013:03). Huvudmännens bristande förmåga att involvera kulturarvs pedagogiken i sin planering av Skapande skola-verksamheterna har dock medfört en brist på långsiktighet. De positiva erfarenheter som Skapande skola-verksamheterna inneburit har inte organisatoriskt förvaltats utanför museet för att ge mervärde i andra samverkansprojekt.

Sammantaget kan konstateras att verksamheterna på Jamtli respektive Sörmlands museum tydliggör hur viktigt huvudmannskapet för skolorna är inom projektbidraget Skapande skola. De tydliggör också hur viktig god kulturarvs pedagogisk kompetens på museerna är för bidragsprogrammets framgång.

Om vi tittar på andra museer som studerats och ser på verksamheterna vid Kalmar läns museum så är de på samma sätt som vid Jamtli väl utvecklade och väl organiserade. Här har dock huvudmännen i kommunerna inte varit tydliga i sin planering och organisering av verksamheterna. Istället har det omfattande kontaktnät som museet arbetat upp under många år bidragit till volymen i Skapande skola-verksamheterna. Vad gäller Historiska museet så har pedagogerna där försökt locka huvudmännen för skolorna i Stockholm till samverkan genom informationsmöten och broschyrer. Detta har inte lyckats. De program som utarbetats för Skapande skola-verksamheterna har därför inte lockat skolorna i den omfattning som man velat att de skulle göra. Det ska dock påpekas att Historiska museet har en omfattande löpande pedagogisk verksamhet där skolelever är en viktig målgrupp. Under tiden som Skapande skola funnits har omfattningen av denna verksamhet ökat. Det är rimligt att tänka sig att den

skolverksamhet som ett nationellt ansvarsmuseum som Historiska museet har löper på utan påverkan av Skapande skola. Vad gäller Malmö Museer så har Malmö stads organisation av kulturförvaltningen och skolornas huvudmannaskap medfört att museets kulturarvs pedagogik inte varit en del av stadens Skapande skola-verksamheter. Orsakerna till att så är fallet har inte undersökts.

Andra skillnader i jämförelsen mellan museerna ligger i vad de erbjuder skolorna. Vid de två museerna som sedan tidigare haft nationella kulturarvs pedagogiska uppdrag, Jamtli och Kalmar läns museum, är det i huvudsak program ur ordinarie utbud som erbjudits. Vid Sörmlands museum och Historiska museet har speciella Skapande skola-program utarbetats. Dock uppger samtliga museer att de på förfrågan kan skraddarsy specialprogram om så efterfrågas.

Sätten på vilka programmen arbetats fram skiljer sig åt. Sörmlands museum har varit tydligt i att de endast vill genomföra Skapande skola-program som är nya och att dessa ska arbetas fram i samverkan med de skolor de arbetar med. Historiska museet har samverkat med andra kulturaktörer och skapat nya program. Dessa har inte tagits fram i samarbete med skolor. Även om både Kalmar läns museum och Jamtli arbetat med sedan tidigare etablerade pedagogiska program har de också uppgett att Skapande skola medfört att de kunnat utveckla dessa program. Detta har främst handlat om att skärpa upp programmen, tydliggöra innehåll och pedagogiska metoder, göra aktiviteterna längre och skapa större personaltäthet i programmen.

I en utvärderande undersökning av hur Skapande skola-verksamheter generellt fungerat under de tre första bidragsåren konstaterar Kulturrådet att utvärderingar av aktiviteterna inte genomförts i tillräckligt hög utsträckning (*Skapande skola – en nulägesanalys* 2012:27). Resultaten av denna studie visar att i de fall museerna haft stor volym i verksamheterna, det vill säga i Kalmar och Östersund, har Skapande skola-bidragen medfört att utrymme skapats på museernas respektive pedagogikavdelningar till just utvärdering och reflektion. I intervjuerna från Kalmar läns museum konstateras dock att det hade varit en fördel om museet kunde ansöka om medel från Skapande skola till just utvärdering.

Pedagogerna vid Sörmlands museum, Jamtli och Kalmar läns museum uppger alla att de genom Skapande skola fått möjligheter att till sina kulturarvs pedagogiska verksamheter knyta förberedelser och uppföljning. Detta ses som viktigt för det lärande som verksamheterna syftar till. Genom att kunna ta förberedande kontakter med lärare eller elever kan museerna fördjupa det lärande som det kulturarvs pedagogiska mötet innebär.

Genom förberedande arbete kan lärare och elever påbörja det tematiska arbete som museiaktiviteterna har som avsikt att fördjupa. Genom uppföljning i form av återkoppling till lärare och elever får museet möjlighet att följa upp det lärande som museibesöket innebar. För Sörmlands museum har förberedelse och uppföljning skett i det nära samarbete med enskilda eldsjälar och skolor som museets Skapande skola-verksamheter inneburit. För Jamtli och Kalmar läns museum har det möjliggjorts genom att medel för detta frigjorts på grund av de stora volymer som Skapande skola-verksamheterna inneburit.

En av hypoteserna som sattes upp för denna studie utgick ifrån att skolan – som i sina beställningar måste förväntas att spegla läroplanens innehåll – som konsument blivit styrande för de kulturarvspedagogiska program som museerna tillhandahåller. Resultatet visar att så inte är fallet. Historiska museet har producerat Skapande skola-program utan samverkan med skolorna och Kalmar läns museum och Jamli har i huvudsak erbjudit sedan tidigare befintliga program inom ramarna för Skapande skola. Malmö Museer har inte utfört några Skapande skola-program. Det är endast Sörmlands museum som erbjudit skraddarsydda program som explicit utgått från skolornas önskemål. Ett rimligt antagande är att de museer som inte utarbetat program i samarbete med skolor har genom lång kulturarvspedagogisk erfarenhet skapat program som väl möter skolornas behov. På så sätt har skolorna sett att dessa program motsvarar vad de behöver i relation till läroplan och lärandemål. Ett annat antagande är att skolorna inte fullt ut förstår hur kulturarvspedagogiken kan beställas utifrån specifika önskemål, utan istället nöjer sig med vad som erbjuds. Det sistnämnda är också något som flera av de jag intervjuat antytt. Båda antaganden är sannolikt giltiga men kräver ytterligare undersökningar för att reda ut. Kalmar läns museum har internt diskuterat bristen i att Skapande skola-bidraget inte kan sökas för fortbildning av lärare. Det hade, menar de, avsevärt höjt kvalitén på lärandet.

Det är generellt så att färre än fler på respektive museum känner till verksamheter knutna till Skapande skola. På de museer som har haft en omfattande verksamhet som involverat många museianställda på olika delar av museerna är det fler som känner till verksamheterna. På museer där verksamheten är liten eller där den är knuten till så gott som endast pedagogisk personal är det färre som känner till verksamheterna.

Huruvida detta anses ha någon betydelse eller inte skiljer sig åt mellan museerna. Vad gäller till exempelvis Malmö Museer som inte haft någon Skapande skola-verksamhet är det rimligt att anta att en generellt bättre kännedom om Skapande skola-verksamheterna också resulterat i att mu-

seet kunnat erbjuda program inom ramarna för Skapande skola. På andra museer som exempelvis Sörmlands museum eller Kalmar läns museum är det tydligt att personalen pratar om sina verksamheter över gränserna mellan olika avdelningar och att det inte spelar någon större roll huruvida just Skapande skola-verksamheterna är kända eller inte. Det viktiga här är att personalen på museet generellt har koll på verksamheterna, det vill säga vad som händer, inte vilka ramar de utförs inom. Det ska påpekas att jag inte undersökt orsakerna till att Skapande skola-verksamheterna är kända eller inte på respektive museer. Orsakerna kan vara många. Jag har bara undersökt om de som jobbar med kulturarvspedagogiken anser att deras kolleger känner till verksamheterna och om de har någon uppfattning om varför de gör respektive inte gör detta.

Att det finns positiva synergieffekter av möte mellan utbildning och lärande och kultur är välkänt (Zipsane 2011). Bidraget Skapande skola har signifikant ökat elevers möjligheter att möta kultur i sin skolvardag. Denna studie visar att sätten som Skapande skola påverkat museernas kulturarvspedagogiska arbete är varierande och sätten som skolor möter museerna skiljer sig åt. Skillnaderna beror främst på organisatoriska förutsättningar. Den framgång som museerna haft i verksamheterna beror främst på deras höga kulturarvspedagogiska kompetens och erfarenhet.

Kommentar

Stort TACK till att de som så vänligt ställt upp för intervjuer.

Litteratur

- Arkeologiska meddelanden 2013:03*. Skapande skola. Gränsen. Nyare tid. Kantorps gruvområde, Sköldinge socken, Katrineholms kommun, Södermanlands län. Årskurs 4–6 i Sköldinge skola. Nyköping: Sörmlands museum.
- Borgström, Britt-Marie (2003) *Tidsresan. Lek och fantasi som pedagogisk metod*. Östersund. Jantli förlag.
- Högberg, Anders (2006) "Kulturmiljöpedagogik och ledarskap" i Riddersporre, Bim (red). *Utbildningsledarskap – nu och i framtiden*. Lund: Studentlitteratur.
- Jameson, John. H. Jr. & Baugher, Sherene (eds). 2008. Past Meets Present. Archaeologists Partnering with Museum Curators, Teachers, and Community Groups. New York: Springer.
- Kantorps gruva, adoptera ett framtidsminne* (2001) Lärarhandledning Sörmlands museum och Riksantikvarieämbetet. Nyköping: Sörmlands museums förlag.
- Kraeutler, Hadwig (red) (2008) *Heritage Learning Matters. Museum and Universal Heritage* i Proceeding of the ICOM/CECAO7 Conference, Vienna, August 20–24, 2007. Wien
- Lärarhandledningar (2013) <http://www.historiska.se/Skola/26229/> Accessed september 2013.
- Merriman, Nick (red) (2004) *Public Archaeology*. London: Routledge.
- Nordiskt centrum för kulturarvpedagogik (2011) Rapport om lärande och pedagogik på museer i Sverige 2011. NCK: Östersund
- Persson, Thomas & Richardt, Folke (2004) *Citytunnelprojektet. Grävande förmedling – en arkeologi för alla*. Rapport nr 47. Malmö: Malmö Kulturmiljö.
- Skapande skola – en nulägesanalys* (2012) Kulturrådets skriftserie 2012:2. Stockholm: Kulturrådet.
- Skeates, Robin, McDavid, Carol & Carman, John (red) (2012) *The Oxford Handbook of Public Archaeology*. Oxford: Oxford Handbooks in Archaeology.
- Synnestvedt, Anita (2008) *Fornlämningsplatsen. Kärleksaffär eller trist historia*. GOTARC. Series B, Gothenburg archaeological Theses, nr 51. Göteborg.
- Tilden, Freeman (1957/2007). *Interpreting Our Heritage*. USA: The University of North Carolina Press.
- Westergren, Ebbe (2006) *7 steps towards indepth teaching in historic environments. Time Traveling as an educational method*. Kalmar: Kalmar läns museum.
- Zipsane, Henrik (2011) "We are more! Learning through cultural engagement" i (red) Michal Szpiller, *Competences in Culture, Post Conference Publication 18–20 July 2011 in Warsaw*. Warsaw: Ministry of Culture and National Heritage

Appendix 1

Enkäten med frågor samt redovisning i tabellform av inkomna enkätsvar. Enkäten skickades till samtliga fem museer som ingår i studien. Två museer valde att skicka enkäten vidare till sin personal. På dess två museer svarade 14 respektive 3 personer på enkäten. På grund av det ringa svarstalet kan denna del av studien inte användas som underlag för analyser eller generaliseringar.

Enkätundersökning om Skapande skola-verksamheter

Ditt museum deltar i ett projekt som undersöker aspekter av Skapande skola verksamheter som bedrivits de senaste åren. Med anledningen av detta skulle jag uppskatta om du tog dig tid och svara på nedanstående frågor. Det tar bara några minuter. Enkätundersökningen ingår i den del av projektet som jag ansvarar för och som handlar om museernas arbete med Skapande skola. Alla svar behandlar konfidentiellt.

Skicka ifylld enkät till mig per e-mail anders.hogberg@lnu.se Har du frågor om enkäten så hör gärna av dig.

Tack för att du hjälper mig med detta!

Vänligen / Anders Högberg

Frågor

Vad jobbar du med på museet?

Känner du till museets Skapande skola verksamheter?

Ja Nej

Om ja: Har du deltagit i dem?

Ja Nej

Har museet skapat speciella program för Skapande skola?

Ja Nej Vet inte

Är Skapande skola verksamheterna väl kända bland personalen på ditt museum?

Nej Lite Ganska mycket Mycket Vet inte

Har Skapande skola aktiviteterna fått spin-off effekter på museet på så sätt att andra verksamheter än de kopplade till just Skapande skola påverkats?

Ja Nej Vet inte

Om ja: hur då?

Om du har någon kommentar skriv gärna det här:

Sammanställning av Malmö Museer, totalt 3 svar

Fråga	Ja	Nej	Annat svarsalternativ eller kommentarer
Vad jobbar du med på museet?			Kulturmiljövård Utställningsproduktion/kommunikation (vikariat) Pedagog/projektledare
Känner du till museets Skapande skola verksamheter?	1	2	
Om ja: Har du deltagit i dem?	1		
Har museet skapat speciella program för Skapande skola?	1	1	Vet inte
Är Skapande skola verksamheterna väl kända bland personalen på ditt museum?			Vet inte Vet inte Lite
Har Skapande skola aktiviteterna fått spin-off effekter på museet på så sätt att andra verksamheter än de kopplade till just Skapande skola påverkats?		1	Vet inte Vet inte
Om ja: hur då?			
Om du har någon kommentar skriv gärna det här			

Sammanställning av Jamtli totalt 14 svar

Fråga	Ja	Nej	Annat svarsalternativ eller kommentarer
Vad jobbar du med på museet?			Butiksansvarig Byggnadsantikvarie Marknadsföring Tillverkning av utställningar Antikvarie/Sektionsledare Textilrekvisita Receptionen Personalchef Forskning och utveckling, internationella projekt Skolverksamhet Textilrekvisita
Känner du till museets Skapande skola verksamheter?	9	3	Ja, om man i Skapande skola lägger in den förskoleverksamhet och program för skolklasser som vi har.
Om ja: Har du deltagit i dem?	4	6	Ja, men bara i form av marknadsföringsinsatser
Har museet skapat speciella program för Skapande skola?	6		Vet inte Vet inte
Är Skapande skola verksamheterna väl kända bland personalen på ditt museum?			Mycket Ganska mycket Ganska mycket Lite Lite Vet inte Mycket Ganska mycket Ganska mycket Mycket Ganska mycket

Har Skapande skola aktiviteterna fått spin-off effekter på museet på så sätt att andra verksamheter än de kopplade till just Skapande skola påverkats?	5	1	Ja, tror det har inspirerat till ett utbud med skapande verksamheter för andra besökare utanför skolprogrammen T ex söndagsprogram med Söndagsateljé för familjer med barn inspirerade utifrån pedagogiska skolprogram. Vet inte Vet inte Vet inte Vet inte Barn/elever kommer tillbaks med sina föräldrar och mor/farföräldrar för att visa dem det de själva har fått vara med om. Fler besökare i utställning, butik, kafé. Ja, genom fler besök av t.ex. släktingar som kommer hit efter att deras barn har varit här med skolan. Vet inte Nya spännande program har utvecklats och vänder sig till olika årskurser. Mycket positivt att arbeta med längre och innehållsrikare program. Vet inte
Om ja: hur då?			I samband med museibesöken besöker man även kafé och butik. Vet inte
Om du har någon kommentar skriv gärna det här			Jag sitter placerad ganska avsides från övrig verksamhet där av mina Vet ej svar

4.

Skolan och museerna – samverkan, utveckling och förändring

Birgitta E. Gustafsson

Inledning

Skola och museum har en lång erfarenhet av olika former av samverkan, och museet har alltid spelat en viktig roll i olika utbildningssammanhang. Såväl skolan som museet kan ses som två kulturinstitutioner med i en mening liknande uppdrag. Båda har till uppgift att upprätthålla övergripande samhällsliga värden som demokrati, jämställdhet och solidaritet. Båda har också i uppdrag att bidra till förståelsen av det historiska kulturarvet. En stor del av museernas publika verksamhet har skolan som målgrupp, och för många museer framhålls lärandet idag som målet med den publika verksamheten (NCK, 2011). Det kan ses som en tydlig förskjutning i museernas pedagogiska program från att tidigare varit inriktade på förmedling av kulturarvet till hur man kan lära genom kulturarvet (Angelin Holmén, 2013).

Det finns således likheter i skolan och museernas uppdrag men det finns också grundläggande skillnader mellan dessa båda institutioner vad gäller villkoren för verksamheten. Medan ett museum har möjlighet att relativt fritt skapa en verksamhet inom givna budgetramar är skolan betydligt mera reglerad och kontrollerad. Skolan är del av ett system som ställer krav på resultat i termer av kunskapsmål, betyg och andra kvalitetsaspekter som kontrolleras och värderas. I en samverkan mellan skola och museum går det inte att bortse från dessa systemmässiga skillnader (Fritzén & Gustafsson, 2007). Såväl nationellt som internationellt har skol- och utbildningspolitiken under det senaste decenniet fått en tydligare fokus på prestation och resultat. Fokus har kommit att riktas mot mätbara kunskaper och såväl nationella som internationella prov och jämförelser (jfr. Biesta 2011, Krantz 2009). Mätbara ”fasta” kunskaper gör det möjligt att rangordna kommuner och skolor på nationell nivå och länder på internationell nivå. Inte minst har diskussionen om PISA-resultaten kommit att utmana skolan. Den tydliga mål- och resultatriktningen i skolan medför att den verksamhet som pågår i skolan måste passa in i läroplanens mål. I en iver att svara upp mot dessa krav finns det en risk att samverkan med museet

faller bort till förmån för det som tydligare går att kontrollera och mäta effekten av (Fritzén & Gustafsson, 2007). Detta kan leda till konsekvenser att aktiviteter och innehåll som inte direkt går att koppla till läroplanen väljs bort.

Den kulturpolitiska reformen Skapande skola som introducerades 2008 har öppnat för nya samverkansmöjligheter mellan skola och museum.³² Reformens övergripande syfte är att barn och ungdomar ska ges ökade möjligheter att få uppleva kultur och kulturarv samt få tillgång till kulturens alla uttrycksformer i skolan. En långsiktig integrering av kulturella och konstnärliga uttrycksformer i skolans arbete betonas i syfte att bidra till skolans måluppfyllelse. Ytterligare ska elevers möjlighet till delaktighet i planering och genomförande av Skapande skola-projekt beaktas. I reformen betonas att *det är skolans mål, behov och intressen som ska styra inriktningen* (Proposition 2009/10:3, s.18) på Skapande skola-aktiviteter. Med andra ord ska utgångspunkt tas i det skolan efterfrågar. Det är skolans huvudman som står för ansökan till Kulturrådet vilket ytterligare stärker att Skapande skola handlar om kulturens roll utifrån ett skolperspektiv. Skapande skola är därmed styrd genom efterfrågan. Det innebär att museernas pedagogiska program måste vara ett bra komplement till undervisningen i skolan för att komma på fråga när det gäller kultursamverkan. Mot denna bakgrund ställs samverkan mellan skola och museum inför en rad nya frågor. Hur ser samverkan ut i dag? Vilka är förväntningarna från skolan på museet?

Den delstudie som föreliggande kapitel bygger på genomfördes 2013–2014 inom projektet Skolan och museerna. I studien är det lärare med erfarenhet av kultursamverkan med museum som kommer att höras. Syftet är att problematisera på vilka grunder som skolan gör val av samverkan med museet inom ramen för Skapande skola och vad museernas Skapande skola-program kan bidra med utöver den verksamhet som pågår i skolan.

I kapitlet som följer kommer några utgångspunkter att presenteras som ramar in villkoren och skapar ett meningsrum för kultursamverkan. Vidare presenteras det tillvägagångssätt som använts i studien samt en sammanfattning av det empiriska materialet. Kapitlet avslutas med en sammanfattande diskussion och några generella reflektioner vad gäller utmaningar för samverkan skola och museum.

³² Skapande skola infördes som ett statsbidrag och kom först att gälla för grundskolans årskurs 7-9. Något år senare kom satsningen att gälla även för årskurserna 1-6. Från och med 2013/2014 omfattar Skapande skola-bidraget även förskoleklass.

Utgångspunkter

Skapande skola-satsningen har medfört nya möjligheter för samverkan och möjligheter att integrera professionell kultur i skolans arbete i syftet att bidra till att läroplanens mål uppfylls i skolan (Proposition 2009/10:3). En utmaning som skolan står inför handlar om att skapa nya möjligheter för skolans måluppfyllelse genom en sådan integrering. Enligt läroplanen för grundskolan (Lgr11) ska skolan ansvara för att eleverna under sin grundskoletid utvecklar kännedom om samhällets kulturutbud. Detta kan ske genom att utveckla kontakter med verksamheter utanför skolan som till exempel kultursektorn i syfte att stödja undervisning och lärande i skolan. Även i OECD-sammanhang diskuteras betydelsen av att skapa kunskapsrika och kreativa utbildningssystem som utvecklar elevernas kreativa förmåga genom möjligheten att vara såväl mottagare av kultur som skapare av kultur (Lund, Krantz & Gustafsson, 2013). Läraren blir i en sådan process den nödvändiga länken för elevernas kulturskapande vilket också tidigare studier har visat på (Gustafsson & Fritzén, 2004, Lund, 2008).

Vad kultursamverkan kan bidra med i ett skolsammanhang samt betydelsen av att barn och ungdomar får möta professionell kultur i skolan är en diskussion som pågår på en större arena. I utvärderingen av Skapande skola (Lund, et al. 2013, Myndigheten för kulturanalys, 2013) och även i utvärderingen av den norska motsvarigheten till Skapande skola-satsningen "Den kulturelle skolesekken" (Breivik & Christophersen, 2013) diskuteras frågan om vilken betydelse som kulturella och konstnärliga uttrycksformer har för skolans måluppfyllelse. Det är enligt dessa utvärderings- och forskningsuppdrag svårt att påvisa en direkt koppling mellan kulturella och konstnärliga uttrycksformer och elevers förbättrade skolresultat. Däremot talas det mer om de generiska kompetenserna och de sociala målen som i högre grad kan uppfyllas och att elevernas möte med konst, kultur och kulturarv samt möjligheten att vara skapande genom kulturella och konstnärliga uttrycksformer "spiller över" på det som mäts och betygssatt i olika ämnesstudier (Lund, et al. 2013).

Perspektiv på kultur och lärande

Kulturella och konstnärliga uttrycksformer utmanar till en form av tänkande som placerar frågor om lärande i skolan i ett specifikt ramverk. Konstens roll är att *ge människan vingar på hjärnan* uttrycker den isländske författaren Einar Már Gudmundsson (2005). Konsten griper och drabbar och kan få tanken att flamma upp. Den kan berätta om frågor som vi inte har ett språk för, och utgör den väv av trådar som inte syns eller kan mätas, vägas och räknas. Det kulturella och konstnärliga prövar att formulera det som inte går att uttrycka i ord. Det öppnar för andra bilder av ”verkligheten” som samtalar, påstår eller provocerar när berättelser och frågor om våra liv, vår tid och vår historia iscensätts. Det ligger i dess natur att de kulturella och konstnärliga uttrycksformerna kan skapa osäkerhet genom att det inte finns ett givet tolkningsmönster eller ett rätt svar när det gäller förståelsen av det gestaltade. Det är tryggt att förstå rätt, vilket kan begränsa och reducera en kulturupplevelse (Gustafsson, 2008).

En vanligt förekommande konvention när det handlar om lärande är att lärandet måste underlättas för eleverna genom att undanröja och eliminera tankesvårigheter. Att överföra kunskap i ”färdigtuggad och uppkokt form” är den lättaste och bekvämaste formen av undervisning, hävdar Vygotskij (1926, s.123). Den lärande individen behöver ställas inför både komplexa och oförutsedda händelser så att tänkandet blir inställt på att skapa nya kombinationer av tidigare erfarenheter. Kulturella och konstnärliga uttrycksformer är bärare av en potential att formulera det komplexa och det mångtydiga, bryta mot normaliteten och ge det undanträngda en röst (Gustafsson, 2008). Styrkan ligger i dess möjlighet att gestalta de unika exemplen, så att bilder av liknande livserfarenheter kan lockas fram hos oss. Att som elev få vara med om exempelvis en tidsresa, en estetisk och sinnlig upplevelse, kan innebära en möjlighet att fördjupa sig i någon annans historia. Mötet med det annorlunda eller det okända startar en reflektion över den egna situationen.

Demokrati, respekt för andra kulturer, medkänsla, solidaritet, sådant låter sig inte beordras eller faktareproduceras fram. Blir den lärande individen inte berörd är allt bara yta, snabbt bortglömt, utan rötter (Holmberg, 2011).

Den lärande individen behöver bli berörd, drabbad och utmanad i syfte att väcka känslor och upptäcka förgivettaganden och fördomar som håller individen fången. I detta sammanhang är kulturella och konstnärliga uttrycksformer bärare av en potential då dessa uttrycksformer eller ”språk” talar till oss: De syns, hörs och känns och skapar möjlighet att ”se” och förstå det som inte kan nås på andra sätt. Känslan är intellektets emotionella del och saknas den kan vi enligt Nussbaum (1995) inte bli fullt vetan-

de, intellektet behöver rådgöra med känslan för att insikt och fördjupad förståelse ska kunna nås. Först när fantasi, tanke och känsla kan kopplas till det egna livet stannar kunskapen kvar, den får rötter (Key, 1897/1992). En verbalisering av känslan får betydelse när det kommer till lärande, och dialogen spelar i detta perspektiv en viktig roll (jfr. Bakhtin, 1981, Dysthe, 2003). I en skola som ser lärandet som en relationell process och tar skolans ”dubbla uppdrag”³³ på allvar kan en kulturupplevelse som museet iscensätter med en efterföljande dialogisk reflektion bli avgörande för elevernas meningsskapande.

Tillvägagångssätt

Den undersökning vars resultat här kommer att presenteras består av två delar. Den första delen utgörs av en enkätundersökning som genomfördes under våren 2013. Den vände sig till lärare som deltagit med sin klass i kultursamverkan med något av de fem museer som ingår i projektet ”Skolan och museerna” (bilaga A). Enkätens ambition var att ge svar på vilka grunder som skolan valde museernas pedagogiska program inom ramen för Skapande skola samt vad museernas pedagogiska program inom ramen för Skapande skola kan bidra med utöver det som redan pågår i skolan.

Enkäten skickades digitalt till 200 identifierade lärare/skolledare som vid olika tidpunkter mellan 2011–2013 deltagit i Skapande skola-projekt i samverkan med de utvalda museerna i projektet ”Skolan och museerna”. Urvalet gjordes utifrån listor över skolor, klasser och lärare som deltagit i projektet och som fanns att tillgå hos deltagande museer. De elever som tillsammans med sina lärare hade deltagit i Skapande skola-program/projekt var fördelade enligt följande: 38 procent av eleverna gick i årskurs 1–3, 39 procent av eleverna årskurs 4–6 och 22 procent av eleverna i årskurs 7–9.

Enkätfrågorna formulerades med svarsalternativ men också med öppna frågor i syfte att erbjuda en möjlighet till ett mer utvidgat svar. Enkätens frågor bygger på följande utgångsfrågor:

1. På vilka grunder gjorde ni val av Skapande skola program?
2. På vilket sätt har museets program inom ramen för Skapande skola varit styrande för skolans val av kulturinstitution?
3. I vad mån har skolan tagit utgångspunkt i läroplanens mål vid valet av pedagogiska program inom ramen för Skapande skola?

³³ Skolans två uppdrag kunskapsuppdraget och demokratiuppdraget brukar också benämnas som skolans ”dubbla uppdrag”, det vill säga att förutom ämneskunskaper ta ett övergripande ansvar för värden som demokrati, jämställdhet och solidaritet.

4. I vad mån har museets pedagogiska program svarat upp mot läroplanens mål?
5. Hur uppfattar skolan museets potential om verksamheten ej har en direkt koppling till läroplanen

Enkätens svarsfrekvens var 39 procent. 82 personer svarade på enkäten. Av de som svarat på enkäten var 99 procent lärare och 1 procent var rektor/skolledare. 39 procent är jämförelsevis en låg svarsfrekvens. Det jag tar fasta på är emellertid att 82 personer trots allt svarat och gett sina synpunkter på samverkan mellan skola och museum. Som framgår av redovisningen är den kvantitativa mätningen underordnad, medan den kvalitativa beskrivningen i utvidgade svar och intervjuer är det som bär upp själva redovisningen.

Undersökningens andra del består av uppföljande intervjuer som genomfördes som telefonintervjuer med åtta personer, (sju lärare och en rektor) under mars månad 2014. Ambitionen var att få kontakt med lärare som undervisade i åk 2, åk 5 och åk 9 och att urvalet skulle representera samverkan med samtliga fem museer. Jag hade planerat att genomföra 10 intervjuer men efter åtta infann sig det som i kvalitativ forskning kallas mättnad, det vill säga att ingen ny information tillkom. Syftet med de uppföljande intervjuerna var att få en fördjupad bild av enkätfrågorna. I huvudsak handlade intervjun om lärarnas och elevernas möjlighet till delaktighet och i vad mån som kultursamverkan har inneburit någon långsiktig påverkan på skolans vardagsarbete (bilaga B).

Kultursamverkan skola och museum

Enkätsvaren och intervju svaren har sammanställts och kommer att diskuteras under följande två rubriker: "Museet som partner i kultursamverkan" där grunden för skolans val av samverkan med museet inom ramen för Skapande skola presenteras samt "Museets potential i kultursamverkan" där lärarnas bild av museets potential utöver det som pågår i den ordinarie verksamheten presenteras. Analysen av enkätsvaren har gjorts utifrån en beskrivande statistik som redovisas i procentsats. Enkätens kvalitativa del med utvidgade svar samt uppföljande intervjuer presenteras i en narrativ form och med citat som i texten är kursiverade. Avslutningsvis följer en sammanfattande diskussion.

Museet som partner i kultursamverkan

De teman som framträder vad gäller på vilka grunder skolan väljer samverkan med museer är följande: (1) Tradition, vana och någon annans beslut, (2) Färdigt koncept med möjligheten att påverka, (3) Koppling till läroplan och det som pågår.

Tradition, vana och någon annans beslut

På frågan om lärarna känner att de kan påverka valet av Skapande skola-projekt och med andra ord känna sig delaktiga i beslut om kultursamverkan svarar nästan hälften av lärarna (43 procent) att de kan påverka i stor utsträckning och 44 procent svarar i liten utsträckning. *Vi fick programmet tilldelat, det var ej något val av oss.* Det är svårt framhåller en lärare att känna sig delaktig i beslut som tas rörande samverkan med museet i Skapande skola-projekt då det är förbehållet en liten grupp. *Det är en kulturgrupp som gör det, en liten sluten grupp av några få utvalda/självutnämnda lärare, som alltid lyckas få till det så att allt ska utgå från att läsa och skriva, de skrev ihop en projektansökan som godkändes.* När det gäller kultursamverkan med museet så var allt redan ordnat av andra. Det lyfts kritiska kommentarer om hur beslut om kultursamverkan tas. *Det fanns aldrig något att välja mellan. Ville man vara med var det detta som gällde. Vi fick programmet tilldelat.*

Det visar sig att 30 procent av lärarna svarar att beslut om samverkan tas av olika aktörer. I några kommuner tas beslut om samverkan av en central kulturgrupp som också presenterar det utbud som skolan har att välja på.

Det finns en central kulturgrupp i kommunen som gör ett fantastiskt bra arbete och presenterar ett varierat kulturutbud där man kan önska sig. Man har på kommunal nivå styrt upp detta. Varje åk i N.N. kommun har en plan för aktiviteter i Skapande skola-projektet, och vi kan därutöver söka egna pengar för egna projekt på skolorna.

När det handlar om vem som tar initiativ till samverkan svarar 44 procent av lärarna att de har erfarenhet av att museet tagit en aktiv kontakt med skolan. Museet framträder för dessa lärare som proaktiv, de har en bra marknadsföring och kommer på anordnade presentationsdagar för Skapande skola. *En folder från museet inspirerade en grupp lärare på skolan att delta i en pedagogisk kväll med information om museets verksamhet. Den kvällen fick mig att känna att det ville jag göra med mina elever.* Men det råder samtidigt en viss oklarhet bland lärare (39 procent) om beslutsvägar och hur kontakter med museet tas och det finns ingen entydig bild av vem som knackar på vems dörr (jfr. Wiklund, 2009). Att samarbeta med museet är något som man alltid brukar göra i en viss årskurs. Det finns lärare i materialet som inte är så insatta i Skapande skola-reformen och den tycks inte heller vara allmänt känd bland lärare. Man har tagit emot

ett erbjudande om kultursamverkan med museet men utan att fundera så mycket över varifrån själva finansieringen för programmet/projektet kommer ifrån. Vilka faktorer som avgör att det kommer till stånd en kultursamverkan med museet kan således vara en vana eller tradition, lärares egna val eller någon annans beslut.

Färdigt koncept med möjligheten att påverka

Att som lärare vara delaktig i planeringen och utformningen av Skapande skola-projekt i samverkan med museet hör till det mindre vanliga. Kultursamverkan med museet är oftast ett färdigt programutbud som skolan eller lärare beställer och en majoritet av lärarna (64 procent) svarar att de inte har medverkat till programmets innehåll eller utformning. De känner inte heller till någon annan kollega som har medverkat. *Om du är kulturombud kan du kanske ha lite påverkan på projektet men annars styrs det på en högre nivå än oss lärare.* Men även om det är ett färdigt koncept som museet erbjuder så går det att påverka och flera lärare uttrycker i intervjuerna att museet visar en öppenhet inför förändringar så att konceptet kan anpassas till den tänkta målgruppen. *Om jag skulle vilja påverka något så kan jag göra det. Museet drog upp riktlinjerna för hur det skulle genomföras och de stod för utrustningen, men vi lärare var med och påverkade.*

Lärare uppger att de saknar tid och energi att gå in i ett samarbete i syfte att planera ett Skapande skola-projekt tillsammans med museet. *Jag hade gärna velat vara med och formulera pedagogiska program med museet, men inte så länge jag jobbar som lärare. Det finns inte tid för det.* En upplevd brist på tid från lärares sida och en tillit till kvalitén i museets pedagogiska program kommer till uttryck och delaktighet i planeringen blir därmed ingen central fråga för lärarna.

När det kommer till elevernas möjlighet till delaktighet i planeringen av Skapande skola-projekt svarar en övervägande majoritet av lärarna (89 procent) att eleverna inte har varit delaktiga i planeringen. Det beror på tidsbrist enligt lärarna. Men också att *programmet var utarbetat sedan flera år tillbaka. Vi fick det tilldelat. Ingen chans att påverka. Allt var redan färdigplanerat.* I något projekt har eleverna haft inflytande på planeringsstadiet då elevrepresentanter varit med i planeringsgruppen. Det framkommer delade meningar om elevers delaktighet och inflytande. Någon lärare ger uttryck för att elevers och lärares delaktighet i planeringsfasen inte är nödvändig: *[Jag] tycker att de (museet) gör det bra utan vår hjälp. Mycket bra ordnat.* Men det finns också röster i materialet, om än en svagare sådan, som uttrycker att delaktighet är något som det borde vara mer av. *[Delaktighet] finns inte ännu men det är tanken med projektet.* Elevernas delaktig-

het visar sig däremot i själva genomförandet av programmet/projektet. De Skapande skola-program som lärarna har deltagit i tillsammans med elever har haft ett delaktighetsskapande koncept som rollspel, tidsresor, lajvspel och berättande. Härigenom får eleverna enligt lärarna inflytande på själva berättelsen då den skapas under själva genomförandet. *Eleverna får gå in i en roll som flykting och möta bland annat en myndighet som Migrationsverket, och de blir utmanande [att ta ställning].* Vilken väg som rollspelet eller dramat ska ta avgörs i stunden under själva spelet. *Hela lajvet bygger på elevernas delaktighet, då det handlar om elevernas rolltagning.* Elevernas rolltagning i tidsresan, lajvet och aktiviteterna driver händelserna framåt och skapar på så vis själva innehållet. Härigenom, berättar lärare, blir exempelvis en tidsresa olika varje gång den pågår, beroende på de olika beslut som tas och hur sedan eleverna agerar utifrån dessa beslut. Detta kan ses som en hög grad av delaktighet och påverkansmöjlighet, där eleverna ej bara blir mottagare av kultur utan även skapare av kultur. Att museet erbjuder skolan ett färdigt koncept med hög kvalitet som rymmer möjligheter att påverka inför och under själva genomförandet utgör en viktig grund för lärarna när det gäller val av kultursamverkan.

Koppling till läroplan och det som pågår

När lärarna ger exempel på varför de valde att samverka med museet som Skapande skola-projekt är det i huvudsak att museets programutbud passade väl in med den undervisning som pågick i klassen. *Vi läste vikingatiden då och vi var med på "Viking för en dag". Vi arbetade med just de kunskapskraven när inbjudan kom.* Det finns också exempel på hur samverkan med museet avgörs av att utbudet passar skolans profilering. *Museets erbjudande av lärandemöjligheter i den lokala kulturmiljön passade in i skolans utomhuspedagogiska profil.* Det är en tydlig majoritet av lärarna (77 procent) som påpekar att det i hög grad har betydelse att Skapande skola-projektet går att koppla till undervisningen som pågår för att inte Skapande skola ska bli ett kunskapsinnehåll som ligger vid sidan av den ordinarie verksamheten.

Det som har tagit samverkan med museet ett steg framåt är enligt en rektor att museet kopplar sin pedagogiska verksamhet till läroplanen. *Vi har jobbat hårt i kulturgruppen, för att lärarna är mycket lästa i sina program, med att visa på vad i kulturutbudet som kan kopplas till läroplanen.* Här ses inte samverkan med museet som något som ligger vid sidan av det som pågår i skolan. *Museet kan fördjupa läroplanens mål* menar en lärare. På frågan om kopplingen till läroplanen är viktig för att museet ska komma på fråga svarar en övervägande majoritet (86 procent) av lärarna att det i

hög grad är viktigt. En majoritet av lärarna (77 procent) känner inte till huruvida museet på sin hemsida eller i utbudskatalogen visar en koppling till läroplanen. Det uttrycks inte något större behov av att museet ska peka på denna koppling utan lärarna ser att ansvaret för att göra läroplansanknytningen ligger hos skolans professionella. *Allt man gör i skolan går att koppla till läroplanen* och om det inte riktigt stämmer med det som pågår i klassen just nu så är det upp till läraren att själv göra så att det passar in. *Man ska ju alltid ha täckning i kunskapsmålen och kursplanerna. Det är upp till läraren att knyta tidsresan till nutiden* berättar en lärare.

Läroplansanknytningen är viktig, som lärare väljer man utifrån sin årsplanering. Kultursamverkan måste hänga ihop med det som har med skolans måluppfyllelse att göra, att bara gå på museet utan en sådan koppling det är inget som vi gör.

Då en lärare ville satsa på skrivandet och berättandet i klassen så valde hon museets program "Laddade berättelser". Det står enligt läraren inte uttryckt någon läroplansanknytning i utbudskatalogen. *Museets pedagogiska program är färdiga koncept och kan alltid knytas till det vi gör i skolan.* Det är upp till läraren att göra den kopplingen. Lärarna tycks vara överens om att den flexibiliteten måste en lärare ha. Men det förekommer också i materialet att lärare inte är flexibla och har svårt att kasta om i sin planering när ett erbjudande om samverkan erbjuds. En rektor berättar:

Sedan Lgr 11 så har allt blivit så uppstyrt och stelt och lärarna har blivit rädda att de inte hinner med det som ska göras. Skolan har blivit så ämnesinriktad och det handlar så mycket om mål och resultat i de olika ämnena. Vi jobbar på att försöka att förändra detta, men det är tufft, lärarna är ängsligare. Det tar tid att vända detta. Nu har det börjat att växa fram en större tillit, det kan till exempel handla om att överlåta till någon annan att ta ansvar för ett innehållsområde men det kan också handla om att arbeta mer ämnesintegrerat.

Det förekommer att museet visar en tydlighet avseende koppling till läroplanen. I den information som gavs ut, så informerades vi tydligt om kopplingen till läroplanens mål. Genom ett tydligt syfte och program. Genom diskussioner med museets pedagoger som har vidareutbildat sig i Lgr 11 har det visat sig att de är väl insatta i skolans kunskapsmål. Museet har till exempel gjort utdrag ur läroplanstexter i sin programkatalog. Men framförallt blir museets ambition att koppla sitt programutbud till skolans läroplan märkbart i det pedagogiska programmets upplägg som enligt lärarna har ett ämnesövergripande perspektiv och presentation av ett estetiskt och kulturellt utbud.

Om Skapande skola-samverkan med museet bidrar till måluppfyllelse för skolan svarar mer än hälften av lärarna (58 procent) att det i hög grad kan bidra till detta. När lärarna ombeds att utveckla svaren gällande kultursamverkan och skolans måluppfyllelse framkommer det att då projektet

konkretiserar, skapar ämnesövergripande sammanhang och upplevelser som påverkar elevernas förståelse av abstrakta skeenden, så bidrar det till skolans måluppfyllelse.

Sammanfattande reflektion

Sammanfattningsvis har detta avsnitt visat att det som framförallt utgör grund för kultursamverkan med museet är att Skapande skola-programmet kan kopplas till läroplanen och den undervisning som pågår i klassen. Detta för att undvika att kultursamverkan blir till något som ligger vid sidan av den ordinarie verksamheten i skolan. Däremot har det inte någon större betydelse att museet visar på en läroplansanknytning utan det är upp till skolans professionella att ta ansvar för att en sådan koppling görs. Vidare har det betydelse för val av kultursamverkan att museet erbjuder ett färdigt koncept eller färdigt program. Lärare uttrycker en tillit till den kvalitet som museernas pedagogiska program har och tycks nöjda med att bli erbjudna ett färdigt program men med möjligheten att påverka. Ytterligare visar materialet på att det finns olika bevekelsegrunder för kultursamverkan med museet som avgörs av traditioner, vana och att någon annan på en övergripande nivå och därmed utan lärares möjlighet att påverka har tagit beslut om kultursamverkan.

Museets potential i kultursamverkan

Vad museet kan bidra med i ett skolsammanhang utöver den undervisning som redan pågår och om det inte har en direkt koppling till läroplanen, presenteras här som en tematiserad framställning under följande rubriker: (1) Museet står för expertis, (2) Ett annat sätt att lära, (3) Ämnesövergripande förhållningssätt, (4) Att upptäcka varandra i nya roller, (5) Kultursamverkan med förändringspotential.

Museet står för expertis

Det berättas om en tradition av samarbete mellan skolan och museet. Lärarna ger exempel på goda erfarenheter av museernas programutbud som erbjudits skolan.

Det är framförallt att museet har haft ett bra utbud som varit tillgängligt för flera grupper på skolan. Det är våra tidigare erfarenheter som blir avgörande för det fortsatta samarbetet med museet. Tidsresorna är enastående bra program.

Lärarnas bild av museet som kulturinstitution är kvalitet, kunnande och expertis. Museets pedagoger har en specialistkunskap och en djupare kunskap om såväl tidsperioden som hur livet gestaltades för människor som levde vid denna tid. Lärarna ser museets pedagoger som kunniga, engage-

rade och med en förmåga att på rätt sätt möta barn och ungdomar. Pedagogerna från museet är *den input av kunskap som alla ämneslärare behöver*.

I enkätens utvidgade svar visar sig en tilltro till museet som arena för elevers lärande och att *museet borde vara lika självklar lärplattform som biblioteken*. Museerna har enligt lärarna *engagerade pedagoger som visade stort intresse för det som eleverna gjorde/presterade. De som arbetade med projektet var fantastiska och tog stor hänsyn till de elever som var med*. Skapande skola-programmen som har erbjudits skolan har varit välstrukturerade och genomförandet är lärarna överlag nöjda med. Museerna har även resurser att tillgå som inte lärare eller skolan har. Det kan vara tillgång till material i form av tidsenliga kläder, material eller utrustning för aktiviteter som exempelvis matlagning vilket enligt lärarna förstärker upplevelsen av den tid som gestaltas.

Att eleverna i Skapande skola-program/projekt får möta museets pedagoger gör eleverna mer öppna för att möta det annorlunda, berättar lärarna. Museets pedagoger kommer som kulturaktörer utifrån och kan möta eleverna på ett annat sätt än lärarna kan: *Som lärare kan man vara fastlåst i en viss roll och eleverna ser på läraren på ett visst sätt, vilket kan bli ett hinder för upplevelsen av dagen*. En sådan utsaga tolkas här som ett uttryck för skolans kultur och då specifikt lärar-elevrelationen och säger också något om hur lätt det är att fastna i ett sätt att tala om och förhålla sig till såväl undervisning som relationer. Skolkultur skapar tillhörighet och trygghet för de som ingår i den, men kan på samma gång begränsa och hindra utveckling och förändring, vilket läraren påpekade i citatet ovan. Museet står för en expertis som lärarna inte själva ser sig ha och museets pedagoger är inte fångna i givna roller och kan därför möta eleverna på ett friare sätt.

Ett annat sätt att lära

Lärare uttrycker att samverkan med museet skapar förutsättningar för ett "annat" lärande än vad skolan kan erbjuda. En majoritet av lärarna (66 procent) uppger att ett annat lärande handlar om upplevelser där eleverna får leva sig in i händelser och i berättelser om människor och platser i förfluten tid. Vidare framhåller lärarna att museet erbjuder möjlighet till praktiskt arbete där eleverna får pröva hantverk som exempelvis smide men också andra aktiviteter från den tid som gestaltas. Det praktiska arbetet kan också bestå av matematik i en mer praktisk form. *Eleverna fick mäta och väga de arkeologiska fynden och fick därigenom pröva praktisk matematik*. Enligt 21 procent av lärarna ger kultursamverkan med museet en konkretisering av ett kunskapsinnehåll och 13 procent av lärarna svarar att museet erbjuder en fördjupning. I enkätens utvidgade svar berättar lärarna

att museet erbjuder såväl *upplevelse, fördjupning som konkretisering*. Det berättas hur viktigt det är att eleverna får *se och uppleva det historiska och får leva sig in i hur det var på stenåldern. Historien görs konkret genom att barnen själva får uppleva den*.

Genom att få pröva olika aktiviteter och bära tidsenliga kläder så får eleverna vara med om något som man inte kan göra i ett klassrum. En praktisk och känslomässig upplevelse där eleverna är aktiva och medskapande ger enligt lärarna en större förståelse för vad det innebär att leva under den tid som tidsresan, lajvspelet eller klosterbesöket berättar om. Det ger, menar lärarna, en möjlighet till ett fördjupat lärande, att lära med alla sinnen påverkar eleverna. *Det var roligt, engagerande, spännande och annorlunda och det stannar kvar i minnet* det är något som flera lärare berättar om. Även efter en lång tid kan eleverna återkomma till upplevelsen som *lever kvar hos dem*. Skapande skola-projektet skapade förutsättningar för elevers lärande, då eleverna fick vara med om *hands-on undervisning, genom stimulans av många olika sinnen, genom praktiskt arbete, kreativt lärande, reflektion och analyser, verklighetsförankring via upplevelser*.

Museet erbjuder *program som har en form av rollspel, eleverna får sätta sig in i hur det är att vara flykting. Det är något som alla Sveriges elever borde få*

I skolprogrammet På Flykt får elever i årskurs 9, genom rollspel, leva sig in i hur det är att vara flykting och att söka asyl. © Jamtli

komma i kontakt med. Det förändrar världsbilden för många och motverkar främlingsfientlighet och rasism. Enligt läraren tillför ett sådant Skapande skola-program något utöver den undervisning som pågår i skolan. Det handlar om en iscensättning med konstnärliga och dramatiska ambitioner, där eleverna utmanas att leva sig in i det innehåll eller den tid som gestaltas. *Genom att ikläda sig en roll förstärks lärandet för eleverna både genom tankar, känslor och själva upplevelsen.* Det praktiska arbetet som görs i projektet blir en motvikt mot det som vi läser teoretiskt. Att eleverna ges tillfälle att få lära sig utanför skolan är ett mervärde enligt en av lärarna. Det är ett annat sätt att lära sig som museet kan bidra med genom Skapande skola vilket enligt läraren ger *förståelse och en meningsfullhet samt perspektiv på ämneskunskaperna och könsrollerna.*

På frågan om i vad mån som Skapande skola-projekt med museet har påverkat elevernas möjlighet till lärande svarar en majoritet av lärarna (65 procent) att det påverkat i hög grad. Enligt en lärare var det ett *lärande från det vi kom till det vi gick.* Men det finns också lärare (35 procent) som uttrycker att Skapande skola-projektet med museet endast i viss mån har påverkat elevernas lärande. Det behövs fler och längre möten med museet för att eleverna ska kunna ta till sig vetenskapen. Om upplevelsen kommer att innebära ett lärande för eleven beror enligt en lärare på *hur jag väljer att vidareutveckla upplevelsen eller om man bearbetar den i skolan.* Vad det blir av lärande för eleverna beror, som läraren i citatet ovan uttrycker det, på vad läraren väljer att göra med den upplevelse som eleverna har varit med om. Många kommentarer i enkätens utvidgade svar pekar på att museets erbjudande av skapande processer och praktiskt arbete skapar goda villkor för elevernas lärande. Eleverna får *en fördjupad kunskap om sammanhang och de får en annan syn på världen. Eleverna behöver framför allt omväxling.* Kultursamverkan med museet skapar förutsättningar för ett ”annat lärande” som blir *annorlunda* för eleverna, en undervisning som bryter mot en skolvardag som mot bakgrund av det lärarna berättar kan uppfattas ha blivit allt mer rutiniserad.

Ämnesövergripande förhållningssätt

[När elever får] en gemensam upplevelse som bryter av mot undervisningen kan den lätt refereras till och bli utgångspunkt för diskussioner och fördjupningar liksom en kopplingslänk till andra områden.

När lärarna berättar om vad museet kan bidra med utöver den verksamhet som pågår i klassen så framhålls det att museet har en potential att visa på helheter och ett ämnesövergripande förhållningssätt. Lärarna framhåller kultursamverkan med museet som ett viktigt komplement till den

undervisning som pågår i skolan. Några lärare ställer sig själva frågande till vart det ämnesövergripande förhållningssättet har tagit vägen i skolan. *Det praktiska och estetiska i skolan har minskat. Det är inte lätt att arbeta med tema idag. Jag tycker att det har blivit mycket mindre av det och jag vet inte vad det beror på.*

Det finns lärare som uttrycker att de har ett intresse av att arbeta mer ämnesintegrerat. *Jag har alltid varit intresserad av att delta i Storyline-liknande arbetssätt och jag ser ett värde i att göra undervisningen lite annorlunda.* Det som lärarna för fram som hinder för att arbeta mer ämnesintegrerat i skolan är att det behövs tid och fler inblandade lärare från lärarkollegiet. Ett sådant arbetssätt *kräver mer av läraren och det är mycket av prov i 3.an och 6.an som ställer läraren i en tidspressad situation.* Lärarna påpekar att ett ämnesintegrerat förhållningssätt ställer krav på tid, kollegialitet och samarbete över ämnesgränser vilket ses som svårt för skolan att genomföra. Den tidspressade situation som många lärare upplever att de befinner sig i har inneburit mindre av tematiskt eller ämnesövergripande arbete i skolan. Stofffrängsel ställer krav på val och prioriteringar.

En rektor berättar: *Lärarna måste våga släppa taget något, om man har varit med om ett stenåldersprogram med museet behöver man ju inte ta upp detta innehåll ännu en gång. Man måste inte själv ta ansvar för att det ska gås igenom.* Museet har gjort det och det gäller att känna tillit till det. Härigenom kan läraren enligt rektorn få tidsmässiga vinster. Talet om tid kan förlama möjligheten till utveckling och förändring och behöver problematiseras. Tiden är något som finns, den är konstant, men det handlar om att göra val och prioriteringar. Initialt kan det ”nya” som man vill organisera upplevas stjäla tid för att senare när det väl är planerat kan ge tid. Mot denna bakgrund framstår museets ämnesövergripande förhållningssätt som ett viktigt komplement och en potential i skolans undervisning.

Att upptäcka varandra och sig själv i nya roller

Lärarna berättar att kultursamverkan med museet kan bidra till och få betydelse för klassens sociala liv. *Programmet ger eleverna en känslomässig upplevelse men det får också betydelse för det sociala livet i klassen.* Genom att få göra något gemensamt stärks sammanhållningen i klassen som härigenom kan bidra till att de sociala målen i skolan nås. När elever går in i en roll i tidsresan eller deltar i det praktiska arbetet kan det innebära att eleverna upptäcker nya sidor hos varandra. En sådan upptäckt kan även bidra till en ompositionering i klassen. I Skapande skola-projektet ”Laddade berättelser” fick *alla elever i klassen berätta sina berättelser, alla vågade berätta och de elever som inte brukar våga berätta inför andra fick hjälp så att de vågade.*

På samma sätt kan även relationen elev-lärare förändras. När lärarna går in i rollspelet på samma villkor som eleverna, skapas möjlighet för eleverna att upptäcka nya eller förändrade sidor hos lärarna.

Kultursamverkan med förändringspotential

På frågan vad samverkan med museet har inneburit av lärande för lärarna så får jag olika svar. Det finns lärare i materialet som berättar att samverkan med museet inte i nämnvärd utsträckning har påverkat eller förändrat något i deras undervisning. *Jag var redan där* svarar en lärare. Utsagan berättar om en lärare som är den redan intresserade och initierade läraren. Kanske har erfarenheten bara förstärkt en befintlig övertygelse likt det läraren uttrycker i citatet som följer: *Jag har blivit mer övertygad om vikten av att arbeta med olika uttrycksformer i undervisningen.* I materialet förekommer det också exempel på hur samverkan med museet har påverkat och kanske i någon mån förändrat lärares arbetssätt. *Vi har använt delar av deras koncept i andra projekt.* Skapande skola-reformens tal om en långsiktig påverkan på skolans arbetssätt där kulturella och konstnärliga uttrycksformer integreras i undervisningen kommer till uttryck i det läraren berättar: *Vi har lärt oss att animera film och tips på att arbeta med berättelser. Arbetssättet kan användas i andra sammanhang.* Samverkan men museet har för vissa lärare således inneburit ett lärande men också en inspiration i det avseendet att kopplingen mellan olika ämnen, ett ämnesintegrerat förhållningssätt, i projektet blev en erfarenhet som inspirerar. När sedan en lärare såg sina elevers engagemang i tidsresan kom eleverna att för läraren framträda i ett nytt ljus. Denna situation öppnade upp för en reflektion över den egna undervisningen: *Jag insåg vikten av att levandegöra innehållet i undervisningen.*

Att Skapande skola-projektet kom att innebära ett fortsatt arbete med eleverna i klassen visar sig då en majoritet av lärarna (66 procent) svarar att det i hög grad skapat förutsättningar för en fortsättning. I enkätens utvidgade del ger lärare exempel på hur museets program inspirerat till ett fortsatt arbete i klassen i form av:

Bearbetning av upplevelsen både skriftligt och muntligt. [Det blev] uppstarten till vårt temaarbete. Skrivit fortsättning på de sagor som vi har hört berättas och tittat på de filmer som har skapats. Det gav inspiration till ytterligare sätt för eleverna att dokumentera och redovisa sina arbeten och en stor inspiration för oss pedagoger.

Kultursamverkan med museet har inspirerat lärare i deras arbete men det framhålls samtidigt som svårt att få till något mer av långsiktighet: *När*

I Malmö museers skolprogram Livet, får elever bland annat utforska människans sinnen. Bilden visar en grupp elever från särskolan som tillsammans med museipedagog och lärare får vara träd som drabbats av storm. Som del i programmet används även det särskilda "Livet-trädet". © Jenny Thornell/Malmö Museer

man först kommer tillbaka till skolan är man uppfylld av det som man har varit med om, men snabbt faller man tillbaka i rutiner, det är så mycket annat som pågår. En mer avvaktande hållning kan samtidigt utläsas i vad mån kultursamverkan med museet har påverkat lärarens arbetssätt: *Skapande skola projektet låg utanför den av läraren planerade undervisningen och var något vi gjorde separat* och kom därmed inte att påverka eller få någon mer långsiktig effekt. Det finns också lärare (20 procent) som svarar att Skapande skola-projektet i låg grad skapat möjligheter till fortsatt arbete i klassen och 15 procent svarar att de inte vet huruvida Skapande skola-projektet kan inspirera för ett fortsatt arbete.

Sammanfattande reflektion

När lärarna ställs inför frågan vad museet kan bidra med utöver det som redan pågår i den ordinarie verksamheten, så framkommer det att museets pedagoger bidrar med en expertkunskap och med resurser att iscensätta pedagogiska program på ett sätt som skolan inte har resurser, tid eller möjlighet att göra. Det innebär en ny och fördjupad möjlighet till lärande för eleverna. Ytterligare framhåller lärarna museets ämnesövergripande förhållningssätt som betydelsefullt för skolan, då det ämnesintegrerade arbetssättet i skolan hör till det ovanliga enligt lärarna. Vidare skapar museets arbetssätt en möjlighet för eleverna att få pröva olika kulturella och konstnärliga uttrycksformer, som det har blivit allt mindre utrymme för i skolan. Museet blir, när det kommer till integrering av ämnen och kulturella och konstnärliga uttrycksformer, ett viktigt komplement till det som skolan ser som svårt att genomföra. Genom Skapande skola-projekt bidrar museet med ett arbetssätt där eleverna får konfrontera komplexa etiska dilemman som kräver elevernas ställningstaganden, vilket enligt lärarna utmanar lärar- och elevrelationen och påverkar elevernas bild av varandra på ett positivt sätt.

Har kultursamverkan med museet inom ramen för Skapande skola påverkat och förändrat lärarnas arbetssätt? På denna fråga så förkommer det lärare som berättar att samverkan med museet har inneburit en påverkan som kan få konsekvenser på lång sikt då lärare fått nya redskap för sin undervisning. Samverkan med museet har också öppnat för en reflektion över den egna undervisningen. Men samtidigt finns det lärare, för vilka kultursamverkan med museet inte har inneburit någon påverkan eller förändring. Dessa lärare framstår som de initierade eldsjälarna vilka undervisar på liknande sätt som museet gör. Det finns också röster, om dock svagare sådan, som är mer återhållsamma med lovord över vad samverkan med museet har inneburit. Då Skapande skola-projektet, enligt dessa lära-

re, blev ett projekt som låg vid sidan av den ordinarie verksamheten, blev det inte till något mer än en utflykt i vardagen.

Kultursamverkan med potential att påverka och förändra

Att utgångspunkten för kultursamverkan med museet tas i skolans läroplan är en självklarhet för de flesta lärarna. Allt som görs i skolan har, enligt lärarna, med måluppfyllelse att göra och kräver därmed läroplansanknytning. *Att bara gå på museet utan en sådan koppling det är inget som vi gör.* Det är upp till läraren att se till att Skapande skola-programmet kan kopplas till det arbete och den undervisning som pågår i klassen. Vad samverkan med museet skapar för möjligheter av utveckling, lärande och förändring är samtidigt beroende av vad läraren väljer att göra med upplevelsen som eleverna har varit med om. Tidigare studier har visat att om besöket på exempelvis teatern eller museet ska bli till något utöver upplevelsen i sig är lärarens förhållningssätt och agerande av stor betydelse (Gustafsson & Fritzén, 2004, Lund, 2008). När elever i ett Skapande skola-projekt varit med om ett historiskt rollspel eller en tidsresa skapas en möjlighet till en dialogisk reflektion över det man gemensamt har upplevt. Den kan innebära att eleverna får konfrontera olika perspektiv och utmanas att ta ställning. Att ta ansvar för en dialog om den gemensamma upplevelsen är centralt i ett sammanhang av lärande (Bakhtin, 1981, Dysthe, 2003). Det krävs en dialog som visar på en intersubjektivitet, ett intresse för den andres perspektiv, där samtalet är inriktad på att det som sägs blir till något mer än vad var och en kan skapa på egen hand.

Utmaningen för museet och skolan är att i samverkan skapa projekt som faller inom läroplanens ram, som har en potential av dialog som kan följas upp i skolan.

Forskning visar att lärare blir alltmer styrda av olika maktstrukturer som läroplan, kursplaner och individuella mål som måste uppfyllas (Biesta 2011, Krantz 2009). En rektor i studien påpekar att det finns en oro bland lärare att man inte ska hinna med det som står i kursplanerna. Härigenom blir arbetet mer uppstyrt och lärare mer manualstyrda (Krantz & Fritzén, 2013). Det finns en risk att det gör lärarna mindre kreativa och att osäkerhet skapas. Av lärarna i studien framgår det att det har blivit mindre av det praktiska och estetiska i undervisningen och mindre av autentiska upplevelser. Detta trots att läroplanen Lgr11 på olika sätt betonar betydelsen av alla elevers rätt till att vara såväl mottagare som skapare av kultur. Utvärderingen av Skapande skola visar att elever uttrycker önskan om att få vara delaktiga i projekt som är ”på riktigt”. Det som görs i skolan uppfattas av eleverna som skolkunskap som inte handlar om livet självt (Lund, et al.

2013). Som en konsekvens av målstyrning och tidsbrist efterfrågar vissa lärare kortare och mindre ambitiösa program från museet som inte kräver så mycket av arbete.

Utmaningen för skolan är att se bortom faktaproduktion, kontroll och fragmentisering. I den processen kan samarbetet med museet vara en draghjälp.

Museets Skapande skola-program är vanligtvis ett färdigt koncept som enligt lärarna håller hög kvalitet. Att det är ett färdigt koncept med en öppenhet för skolan och lärarna att kunna påverka utgör en grund för skolans val av kultursamverkan. Lärare i stort uttrycker inte önskemål om att vara med och påverka projektets innehåll och form. Lärare tycks inte ta tillvara på den delaktighets- och påverkansmöjlighet som museerna om möjligt erbjuder. Brist på tid framförs ofta som en anledning. Det finns från skolans sida en tilltro till auktoriteter och en oreflekterad hållning till kultur i skolan (jfr. Lund et.al.2013, Gustafsson & Fritzén, 2004). Kultur är något man ska få vara med om, och som är bra för eleverna. Museet som kulturinstitution framstår här som kulturproducent och leverantör av kultur och skolan blir mottagare.

Utmaningen för skolan och museet är att tillsammans hitta en balans mellan att vara konsument och producent av kultur.

Museet kan erbjuda en samverkan med skolan där museets pedagogiska program iscensätter upplevelser. Museet erbjuder, enligt lärarna, sådana upplevelser där alla sinnen stimuleras. Det pedagogiska programmet bidrog också till lärarnas reflektion över den egna undervisningen. *Jag insåg vikten av att levandegöra innehållet i undervisningen.* Det som läraren här ger uttryck för är att både skola och kulturliv vinner på att mötas med en nyfikenhet och ett intresse för varandras erfarenhet och kunnande. I upplevelsen kan elever få syn på, och ge språk åt, det som kan vara svårt att sätta ord på. När eleverna genom tidsresan får en roll och därmed en ny relation till omvärlden och sina kamrater, försätts de i ett annat sammanhang. Eleven befinner sig då i en ny position och kan distansera sig från det vardagliga, för att sedan återvända och se på sig själva och sin samtid på ett om möjligt förändrat eller insiktsfullare sätt. Vidare utmanas eleverna till att ta ställning och lösa problem. Härigenom erbjuds eleverna en möjlighet att utveckla sitt omdöme. Lärarna talar om att museets kulturprojekt ger eleverna en upplevelse som de inte glömmer. Att som elev få uppleva, känna och bli berörd gör att kunskaper inte bara bli yta utan även få rötter (Nussbaum, 1995, Holmberg, 2011). När tanken, fantasin och känslan existerar i ett sammanhang och kan kopplas till det egna livet kan bildning nås (Key, 1897/1992).

Utmaningen för skolan och museet är att skapa möjlighet för lärande som en meningsskapande process.

När skola och museum möts i Skapande skola-projekt finns självklart förväntningar på samverkan från bägge parter. I denna delstudie har skolans förväntningar på museet i kultursamverkan varit i fokus. I Högbergs delstudie i denna publikation diskuteras museets bild av kultursamverkan med skolan. Museet tillsammans med skolan kan vara den arena där förutsättningar skapas för elever att förstå sig själva, sin samtid och placering i den. För att ett sådant meningsskapande perspektiv ska kunna iscensättas behöver skolan såväl som museet bryta den långa tradition av lärande som handlar om överföring av färdig kunskap. Istället handlar det om att iscensätta en reflekterande och relationell lärandeprocess. Elever behöver möta komplicerade och oförutsedda händelser i syfte att skapa nya kombinationer av tidigare erfarenheter. Lärande handlar både om att bekräfta förvärvat påbyggbar kunskap och att utmana och provocera föreställningar som möjliggör ett lärande som överskrider gränser.

Referenser

- Angelin Holmén, Emma (2013) *Kulturpolitiska mål och pedagogik på regionala museer*. Magisteruppsats. Centrum för de Humanistiska ämnenas didaktik, Stockholms universitet.
- Bakhtin, Mikhail (1981) *The Dialogic Imagination: Four Essays*. Austin: University of Texas Press.
- Biesta, J.J. G. (2011) *God utbildning i mätningens tidevarv*. Stockholm: Liber.
- Breivik, Jan-Kåre & Christophersen, Catharina (red.) (2013) *Den kulturelle skolesekken*. Oslo: Kulturrådet.
- Dysthe, Olga (red.) (2003) *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Fritzén, Lena & Gustafsson, Birgitta (2007) Now and then: The Similar and the Different. *Time Travels bring Schools and Museums together*. In: Agrita Ozola (ed.) *Time Travels. Innovative and Creative Methods of Historic Environment Education in Modern Museums*. ICOM Latvia, Muzeological Library.
- Gudmundsson, Einar Már (2005) *Det poetiska motståndet*. Stockholm: Dialoger.
- Gustafsson, Birgitta E. (2008) *Att sätta sig själv på spel. Om språk och motspråk i pedagogisk praktik*. Acta Wexionensia Nr 132/2008. Växjö University Press.
- Gustafsson, Birgitta & Fritzén, Lena (2004) *Idag ska vi på teater. Det kan förändra ditt liv. Om barnteater som meningsskapande i skolan*. Pedagogisk kommunikation nr.3. Växjö universitet: Institutionen för pedagogik.
- Gustafsson, Birgitta E. (2014) *Utmaningar och vägval – om modet att förändra. En rapport från två skolors kulturprojekt på temat civilkurage*. ISBN:978-91-87427-75-6. Växjö: Linnéuniversitetet, Institutionen för utbildningsvetenskap.
- Holmberg, Olle (2011) *Vad ska man med kulturen till i skolan?* <http://www.skolaochsamhalle.se/flode/skolpolitik/olle-holmberg-vad-ska-man-med-kulturen-till-i-skolan>

- Högberg, Anders (2013) *Skapande skola och museerna. En undersökning av kulturarvspedagogiska verksamheter*. Under färdigställande.
- Key, Ellen (1897/1992) *Bildning. Några synpunkter*. Bildningförlaget. Skriftserien.
- Krantz, Joakim (2009) *Styrning och mening – anspråk på professionellt handlande i lärarutbildning och skola*. Acta Wexionensia, Nr 181/2009. Växjö University Press.
- Krantz, Joakim & Fritzén, Lena (2013) *Lärarprofessionens kollektiva självbild. Som den framträder i Lärarnas tidning och Pedagogiska magasinet 1990–2010*. Forum för professionsforskning 2013:03.
- LGR11. *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Skolverket.
- Lund, Anna (2008) *Mellan scen och salong. En kultursociologisk analys av ungdomsteater*. Lund: Arkiv förlag.
- Lund, Anna, Krantz, Joakim & Gustafsson, Birgitta E. (2013) *En kalejdoskopisk reform och dess praktik*. www.kulturanalys.se/publikationer/externa-rapporter/
- Myndigheten för kulturanalys (2013) *Skapande skola. En första utvärdering*. Rapport 2013:4. Stockholm: Myndigheten för kulturanalys.
- NCK – Nordiskt centrum för kulturarvspedagogik (2011) *Rapport om lärande och pedagogik på museer i Sverige 2011*. Östersund: NCK.
- Proposition 2009/10:3 *Tid för kultur*. Stockholm: Kulturdepartementet. Vygotskij, Lev (1926) *Tänkandet som särskilt komplex beteendeform*. i Gunilla, Lindqvist (red), (1999) *Vygotskij och skolan. Texter ur Lev Vygotskijs Pedagogiska psykologi kommenterade som historia och aktualitet*. Lund: Studentlitteratur.
- Wiklund, Ulla (2009) *När kulturen knackar på skolans dörr*. Stockholm: Sveriges utbildningsradio.

Enkäten ingår i ett projekt som heter ”Skolan och museerna” som är finansierat av Kulturrådet. I projektet ställer vi frågor om samarbetet mellan skola och museum inom ramen för Skapande skola. För ett tag sedan deltog du och din klass/skola i ett Skapande skola program i samarbete med ett museum. Vi önskar få svar på vilka grunder som lärare/skolan gör sitt val av Skapande skola-projekt. Det är väldigt viktigt för projektet och projektets utfall att du bidrar med att svara på enkätens frågor inom en vecka. Enkäten tar max 10–12 minuter att svara på.

Enkätsvaren kommer att behandlas anonymt vilket betyder att det i rapporten inte går att spåra enskilda röster, skolor eller museer. Har du några frågor om enkäten så vänd dig till: birgitta.e.gustafsson@lnu.se Tack för ditt bidrag.

Vänligen
 Birgitta E. Gustafsson
 Lektor i pedagogik
 Linnéuniversitet, Växjö

Enkät i projektet *Skolan och museerna*

Befattning lärare
 rektor
 annan

Namn på skola:

Vilket museum har ni samarbetat med inom ramen för *Skapande skola*?

Vilken klass gick dina elever i? F-klass
 1-3
 4-6
 7-9

1) Vem beställde/beställer Skapande skola-program till din klass eller skola?
 Lärare rektor förvaltningsledning samverkan mellan olika aktörer

2) Kan du som lärare/rektor påverka valet av Skapande skola-program?
 I stor utsträckning i liten utsträckning inte alls

- 3) Varför valdes museets pedagogiska program som Skapande skola-projekt?
Fler än ett svarsalternativ kan fyllas i.

Museets marknadsföring/utbudskatalog
programmet hade en koppling till läroplanen
eget intresse
passade väl in med undervisningen
en kombination

Utrymme för att förtydliga eller utveckla ditt svar

- 4) Har museet tagit aktiv kontakt med din skola för att erbjuda ett Skapande skola samarbete?

Ja nej vet ej

- 5) Är kopplingen till läroplanen viktigt för att du/ni ska "köpa" museets program?

I hög grad i låg grad har ingen betydelse

- 6) Visar museet i sin utbudskatalog/hemsida att de program som erbjuds har en koppling till skolans läroplan?

Ja nej vet ej

Om svaret är ja på fråga 6 ge exempel på vilket sätt detta visas

- 7) Vilken betydelse spelade läroplanens mål när ni valde att samverka med museet i ert Skapande skola-projekt?

Stor betydelse liten betydelse ingen betydelse alls

- 8) Är museets Skapande skola-program ett redan färdigt programutbud som du/ni beställer?

Ja nej vet ej

- 9) Har du eller någon annan på skolan medverkat till programmets utformning och innehåll?

Ja nej

- 10) Har eleverna varit delaktiga i planeringen av Skapande skola-projekt tillsammans med museet?

Ja nej

Motivera gärna ditt svar med några få ord

- 11) Är det av betydelse för dig att museets Skapande skola-program kan kopplas till den undervisning som pågår i er klass?

I hög grad i låg grad har ingen betydelse

- 12) Vad kan museets program erbjuda utöver den undervisning som pågår i skolan? Fler än ett svarsalternativ kan fyllas i.

Upplevelse fördjupning konkretisering inget alls

Utveckla gärna ditt svar

- 13) Har museets Skapande skola program skapat möjligheter till ett fortsatt arbete i klassen?

I hög grad i låg grad vet inte

Utveckla gärna ditt ställningstagande med några få ord.....

- 14) I vad mån påverkade programmet/projektet elevernas möjlighet till lärande?

I hög grad i viss mån inte alls

Utveckla gärna ditt svar på fråga 14

- 15) Kan Skapande skola-program/projekt tillsammans med museet bidra till skolans måluppfyllelse?

I hög grad i viss mån inte alls

Utveckla gärna ditt ställningstagande i fråga 15

- 16) Kommer du att ta kontakt med museet för ett nytt Skapande skola projekt?

Ja kanske nej

Motivera gärna ditt svar med några få ord

- 17) Har samarbetet med museet medfört en kontakt som kan bli bestående?

Ja nej vet ej

- 18) Övriga synpunkter på samverkan skolan och museet

Skolan och museerna – frågor inför lärarintervju

Vem knackar på vems dörr? På vems initiativ kommer samarbetet med museet till stånd?

Hur uppfattar du museets roll? Som proaktiv marknadsförare eller som en institution som väntar på beställning?

Varför samarbeta med museet inom ramen för Skapande skola?

På vilka grunder väljer skolan denna kultursamverkan?

Vad erbjuder museet utöver det som redan pågår i skolan? Mervärde?

Kan du som lärare påverka valet av Skapande skola-program?

Vill du som lärare vara mer delaktig i programmets utformning eller är det bra att museet har planerat?

Hur ser du som lärare på elevens möjlighet till att vara delaktiga i planeringen eller genomförandet?

Vilken betydelse har kopplingen till läroplanen för att du ska välja samverkan med museet?

I vad mån svarar museets pedagogiska program upp mot läroplanens mål?

Koppling till det som pågår i klassen – viktig för samverkan?

Vad av lärande har museets Skapande skola-projekt inneburit? För eleverna? För lärare?

I vad mån har museets Skapande skola program påverkat det fortsatta vardagsarbetet i skolan?

Vilka hinder finns för en kultursamverkan med museet inom ramen för Skapande skola?

Vilka utvecklingsområden ser du för en sådan samverkan? Vad kan göra Skapande skola-samarbetet med museet bättre?

Hur ser du på en fortsatt kontakt med museet för ett nytt projekt inom ramen för Skapande skola?

Eleverna och Skapande skola

Sara Grut

I föregående kapitel har ramen för Skapande skola-samarbetet studerats och nu har turen kommit till dem som är föremål för satsningen – eleverna. Hur känner eleverna inför museets pedagogiska program? Vad kan man, utifrån elevernas utsagor, säga om effekten av Skapande-skola program och andra pedagogiska program som museerna erbjuder skolan?

Utgångspunkter för undersökningen

I föreliggande delstudie har ambitionen varit att testa Generic Learning Outcomes (GLOS) på ett svenskt material. Som framgick av inledningskapitlet är GLOS ett språk för strategisk utveckling och utvärdering av lärande som i över ett decennium använts inom den brittiska kulturarvssektorn. År 2011, när arbetet med den här studien initierades, var GLOS en tämligen ny företeelse i Sverige. Studiens samordnare och alla som deltog i insamlingen av data fick därför inledningsvis delta i en fortbildning som leddes av den brittisk-svenska utvecklingsfacilitatorn Emily Johnsson från Wish Tree.

Fortbildningen, vilken också fungerade som ett avstamp för projektet i stort, hade som syfte att etablera synsätt som kan hjälpa museer att skapa hållbara och långsiktiga samarbeten, dels med skolan, dels internt under arbetet med den aktuella studien. *Effektmålsdriven* och *insiktsledd* är två viktiga begrepp i Emily Johnssons metodik. Det första begreppet, *effektmålsdriven*, sätter fokus på behovet att lyfta fram och tala om det man vill åstadkomma i och genom sin organisation. *Insiktsledd* handlar om att man, när man väl vet vad man vill åstadkomma, strävar efter att bli mer angelägen för dem man vill arbeta med. Utifrån detta synsätt kan ett museum bli mer angeläget exempelvis genom att öka nyfikenheten på såväl gamla som nya målgrupper, undersöka deras bevekelsegrunder och öppna upp möjligheter för ökad kommunikation.

Förutom att ge gruppen en ömsesidig förståelse för lärande och utveckling behövdes, för genomförandet av den förestående insamlingen av det empiriska materialet, även mer praktiska redskap. Här introducerades GLOS som gemensamt ”språk” för dem som skulle undersöka elevernas upplevelser. Genom en rad praktiska övningar övades färdigheten i att formulera effektmål (GLOS), för tänkta eller existerande projekt, och att

utifrån målen ta fram strategiska frågeställningar som kan användas i olika faser av ett projekts livscykel.

Fortbildningen tog även upp utvärderingar och deras funktion i olika sammanhang som rör museers arbete. Att utvärdera, betonar Emily Johnson, är att ledas av insikt genom att reflektera tillsammans, till exempel i en projektgrupp eller med en särskild målgrupp. Det är något som ska ske kontinuerligt och som kan handla om att ta reda på vilka mål som ska prioriteras (front-end), veta vad man behöver för att kunna förverkliga sina mål (formativ) eller i vilken utsträckning man förverkligade målen (summativ utvärdering). Som en hjälp i detta arbete har Johnson utvecklat en särskild reflektionsplansmodell.

Undersökningsmetoder är med detta synsätt heller inte på förhand givna utan en återspeglning av de överväganden som görs efterhand och beroende av den unika situationen. För att genomföra föreliggande delstudie var det nödvändigt att hitta en metod som inte var för tidsödande och som kunde användas av samtliga museer, oavsett innehållet i deras pedagogiska program. Materialet som samlades in skulle också gå att jämföra utifrån ett nationellt perspektiv. Det skulle bli fråga om stora datamängder och undersökningarna liksom den grundläggande analysen av materialet måste således ske med stor systematik.

Enkäten

Givet dessa förutsättningar stod det på ett tidigt plan klart att undersökningen måste ske med hjälp av någon slags enkät. En pilotenkät togs fram och testades i maj 2012 på "Energikampen", ett av Jamtlis Skapande skola-program där energifrågor och miljö ses ur ett historiskt perspektiv. Programmet syftar till att få eleverna att tänka kritiskt och kreativt kring miljöval och energi. Pilotenkäten besvarades av cirka 170 elever och gav, förutom en riktning till det fortsatta arbetet med denna del i projektet, också Jamtlis pedagoger ny värdefull kunskap om programmet. Enkätens frågor fungerade som helhet i enlighet med uppställda förväntningar och den framstod som en bra utgångspunkt i det fortsatta arbetet med att utveckla ett material som kunde användas nationellt.

I arbetet med att vidareutveckla enkäten bidrog Emily Johnson med handledning och viktiga synpunkter på innehåll och utformning. Det är svårt att säga något om effekterna av ett skolprogram om man inte känner till vad eleverna tänkte eller trodde innan de deltog i det. På Johnsons inrådan inleds därför den slutgiltiga versionen av enkäten (bilaga 1) med en fråga där eleverna uppmanades att reflektera över sina tankar *innan* de deltog i programmet. Detta kan tyckas onödigt komplicerat och tillkrång-

lat men eftersom det i projektet inte fanns möjlighet att ställa denna fråga till eleverna på förhand framstod detta som det näst bästa alternativet.

Enkäten fortsätter så med tankarna *efter* programmet. Här följer fem påståenden som vardera ska spegla olika effekter av lärande – kunskap och förståelse, förmågor och färdigheter, attityder och värderingar, glädje, inspiration och kreativitet samt aktivitet, beteende och progression. Påståendena bemöts med kryss utifrån en fyragradig skala där eleverna kan välja bland de fyra alternativen – stämmer inte alls, stämmer ganska dåligt, stämmer ganska bra och stämmer jättebra.

I nästa del av enkäten får eleverna ett antal öppna frågor att reflektera över – Vad som var bäst, vad som var sämst samt vad som överraskade dem mest med programmet. Elevernas svar kodas i efterhand och tolkas i termer av effektmål.

Den sista delen handlar om lärstilar och om hur eleverna uppfattar olika lärandemiljöer. Här ville vi veta om det var något i programmets upplägg som gjorde det särskilt lätt respektive svårt att lära sig. Vi var också intresserade av vad eleverna egentligen tänkte om att lära sig i museimiljö eller ute i kulturlandskapet – skulle det ha varit lättare att istället lära sig samma saker i skolan?

När enkäten så långt tagit form fick museerna komma med sina kommentarer och synpunkter. Det arrangerades även ett möte där museernas representanter fick ge förslag till revideringar och blev informerade om de olika delarna i den kommande utvärderingsprocessen. Museerna fick, när enkätens form väl fastställdes, i uppgift att anpassa enkäten till sina egna program. Tanken med enkäten var ju att den skulle kunna användas av alla museer utan större förändringar. I den antagna versionen har museerna egentligen endast behövt anpassa påståendena till kryssfrågorna så att de stämde överens med innehållet i respektive program. Enkätens form tillät museerna att ställa olika frågor samtidigt som elevernas svar pekade mot samma effekter av lärande på museer. För att ge ett exempel på detta undersökte Malmö museer i vilken utsträckning eleverna fått ny kunskap och förståelse med påståendet – "Jag fick lära mig hur natur och teknik hänger ihop" medan Sörmlands museer undersökte samma effekt med formuleringen – "Jag fick lära mig mycket om livet i Kanntorp/Sköldinge förr".

Enkäterna kopierades upp av museipedagogerna och lämnades i slutet av programmen ut till de medföljande lärarna som också fick med sig ett föradresserat och frankerat kuvert som de kunde använda för att återsända de ifyllda enkäterna till museet – allt för att underlätta så långt som möjligt för läraren. Läraren fick också med sig ett brev med instruktioner och information om enkäten och projektet. Enkäten utfördes när eleverna

kommit tillbaka till skolan. Tanken med detta var dels att eleverna skulle få chansen att besvara enkäten i lugn och ro och inte i stressen på väg till en buss eller dylikt, dels att skapa viss distans till det eleverna upplevt i programmet.

Mindmap

Idag omfattar Skapande skola-satsningen elever i klasserna Fk–9. När projektet Skolan och museerna inleddes fanns förskoleklasserna inte med i satsningen och utvärderingen täcker därför inte in denna nivå men väl de övriga klasserna. Den enkät som tagits fram bedömdes vara lämplig från mellanstadiet och uppåt men för eleverna på lågstadiet behövdes en annan utvärderingsform. Det allra lämpligaste utifrån målgruppens förutsättningar hade förmodligen varit att använda en muntlig utvärderingsmetod. Då detta av praktiska skäl inte varit möjligt beslutades att eleverna i årskurserna 1–3, med hjälp av ord och bild, skulle få reflektera över sitt lärande i en mindmap (bilaga 2). Eleverna fick rita eller skriva om det de tyckte var bäst respektive sämst med de program de deltagit i. Eftersom frågorna var så brett och allmänt hållna behövde denna utvärderingsmetod inte anpassas till museernas olika program.

Analysen av enkätmaterial

På samtliga deltagande museer fanns erfarenhet av enkätundersökningar men att arbeta med ett enkätmaterial som ingår i en större undersökning och som dessutom bygger på ett ”GLO-språk” var för alla en ny erfarenhet. Det är naturligtvis en fördel om personer med detaljkännedom kring de pedagogiska programmen tolkar enkätsvaren. När enkätsvaren kommit in skedde därför den grundläggande analysen av svaren på museerna. Till sin hjälp i analysarbetet hade museipedagogerna en särskild mall (bilaga 3) där resultaten kunde samlas och kategoriseras. När alla analysunderlag samlats in vidtog så den övergripande analysen av hela materialet.

Data från museernas program har alltså analyserades som en enhet. Skillnader mellan olika typer av program kommer att beröras men tonvikten ligger på lärandet i generella termer. Materialet från de olika undersökningarna är mycket omfattande och möjliggör en mängd olika ingångar och frågeställningar. Inom ramen för den här publikationen finns heller inte utrymme att analysera materialet utifrån alla tänkbara perspektiv. Fokus ligger på de trender eller linjer i materialet som framträtt tydligast i vår behandling av all sammanlagd data.

Programmen

Elva skolprogram på fem museer har utvärderats inom ramen för projektet. Av dessa ägde cirka hälften rum inne i museibygnaden medan övriga skedde, helt eller delvis, på en plats utanför museet. Fyra av programmen riktade sig uteslutande mot elever på lågstadiet, tre mot mellanstadiet och tre, mot högstadiet. Historiska museets program, Möt Forntiden, besöktes av elever i åldrarna 8–11, det vill säga från både låg- och mellanstadiet. Lågstadieeleverna fick redogöra för sina upplevelser av programmen med hjälp av en mindmap medan övriga elever har fått svara på en enkät. I fallet med Historiska museet har dock även lågstadieeleverna besvarat enkäten.

Alla museer i projektet bedriver en omfattande skolverksamhet. Tre av museerna (Jamtli, Kalmar och Sörmland) hade, i projektets uppstartsfas, pågående Skapande skola-samarbeten med skolhuvudmän. Malmö Museer hade under våren 2012 varit part i en ansökan om Skapande skola-medel som den aktuella skolhuvudmannen dock inte fick beviljad. I projektgruppen beslutades därför att Malmö Museer skulle välja program från sitt ordinarie utbud att utvärdera. Tanken var att utfallet från studierna i Malmö skulle kunna ställas mot resultaten från övriga museer, för att få klarhet i om där förelåg några skillnader mellan program som ges i och utanför Skapande skola. I detta sammanhang ska dock klarläggas att de museer som haft Skapande skola-samarbeten under projektperioden, i allmänhet erbjudit exakt samma upplägg för elever som deltagit i skolprogram inom det ordinarie utbudet. Det är med andra ord vanskligt att överhuvudtaget dra någon tydlig gräns mellan skolprogram som ligger innan- och utanför satsningen. I detta avseende utgör dock ett museum ett undantag. Av alla de program som undersökts i projektet är det endast de vid Sörmlands museum som är skraddarsyddas för Skapande skola och som tagits fram exklusivt för detta ändamål.

Den komplexa bilden av hur Skapande skola implementerats bland museerna i vår studie, kompliceras ytterligare om man ser till Historiska museet. Det visade sig att museets utbud kan bokas med Skapande skola-medel men att det vid bokning av skolprogram sällan framgår varifrån finansieringen kommer. När det gäller det utvärderingen av det program som historiska valt att fokusera på i det här projektet, vet vi alltså inte i vilken utsträckning det använts som del av Skapande skola-satsningen.

Nedan följer kortfattade beskrivningar av innehållet i de program som utvärderats.

Kalmar läns museum

Tidsresor

Tidsresorna vid Kalmar läns museum utförs som en del av skolans undervisning i en kulturmiljö nära skolan. Eleverna deltar i praktiska aktiviteter som till exempel hantverk och matlagning. Syftet är att eleverna ska kunna jämföra livet nu och då samt få underlag till diskussion om frågor som rör jämställdhet, makt, mångfald, demokrati och framtid. I projektet undersöktes dels en tidsresa till år 1887 som riktar sig till elever i åldrarna 14–15, dels en tidsresa med tema stenåldern som riktar sig till elever i åldrarna 8–9.

Laddade berättelser

Det här programmet varvar teori och praktik och handlar om hur sagor och berättelser skapas. Inledningsvis inspirerar museets pedagoger eleverna inom muntligt berättande. Väl tillbaka i skolan fortsätter eleverna att arbeta med egna eller befintliga berättelser. Arbetet avslutas tillsammans med AV-media där eleverna skapar digitala berättelser som läggs ut på internet. Ålder: 10–11 år.

Pirater och sjöröveri

Museets pedagoger berättar om människor, i det egna lokalsamhället eller långt borta, som slogs, rövade och mördade eller som själva drabbades av piraters härjningar. Eleverna tas med på en vandring genom sjöröveriets historia, från medeltiden fram till våra dagar. Det kan handla om livet ombord, om brott och straff, verklighet, myter och legender. Ålder: 7–9 år.

Malmö Museer

Upptäckarklubben

I Upptäckarklubben lär sig eleverna om hur natur och teknik hänger samman. Tillsammans med museets pedagoger tittar eleverna, under fem träffar, på uppfinningar, naturvetenskapliga fenomen och djurens värld. Programmet omfattar såväl teori och praktik och teman för de olika träffarna är bl.a. vatten, ljus, ljud och energi. Ålder: 9–12 år (grundskolan) och 14–16 år (särskolan).

Ask och Embla

I Ask och Embla följer eleverna med på en resa genom Forntiden, Medeltiden eller Moderna tider. Spåren efter människor som levte i de olika tidsperioderna finns överallt och de arkeologiska fynden och historiska föremålen och skrifterna innehåller många historier. Eleverna får känna på

föremål, höra museets pedagoger berätta om människorna bakom dem och prova olika äldre tekniker som hör till. Ålder: 7–9 år.

Sörmlands museum

Utgrävningarna i Sköldinge

I det här programmet får mellanstadieelever från Sköldinge skola vara arkeologer under en vecka. Istället för vanligt skolarbete studerar eleverna lämningarna efter torpet ”Gränsen”. Deras arbete dokumenteras i skrift och foto och arkiveras, tillsammans med fynden, i Sörmlands museums arkiv, på skolan samt det lokala gruvmuseet. Ålder: 9–12 år.

Klostermatte

Programmet Klostermatte handlar om praktisk matematik. Under en skoldag provar eleverna på att vara medeltida arrendebönder i Vårfruberga kloster. De mäter upp tyg med alnmått och betalar med havre, gör upp en ritning för ett nytt svinhus med sina egna kroppsmått; aln, fot, tvärhand, tum, bär vatten till djuren i klostrets ladugård, väger med besman, planterar träd och mycket annat. Ålder: 7–9 år.

Jamtli

Energikampen

Energikampen är ett värdegrundsprogram där frågor som rör hållbar utveckling står i fokus. Bilder, filmklipp, mentometerfrågor och levande rollspel i 1700-talet används för att ge eleverna inblick i hur människans energianvändning, nu och genom tiderna, påverkar vår miljö. Ålder: 12–13 år.

På Flykt

I På Flykt deltar eleverna i rollspelsbaserat värdegrundsprogram där de själva tilldelas rollerna av asylsökande. Programmet synliggör de asylsökandes situation och tydliggör Migrationsverkets regelsystem. Förutom rollspelet, består programmet också av fakta och diskussion. Ålder: 15–16 år.

Historiska museet

Möt Forntiden

Det här programmet handlar om hur människor levde under forntiden. Museets pedagoger samtalar med eleverna om de utmärkande dragen för sten-, brons- och järnåldern, om forntidens ideal och vardagsliv utifrån tusentals år gamla smycken, redskap och gravar. Ålder 8–11 år.

Elever på mellan- och högstadiet – Resultat av enkätundersökningen

I ansökan för projektet står att varje museum ska involvera 10–20 klasser i utvärderingsarbetet. Några museer har inte kunnat nå detta mål medan andra har nått långt över det förväntade antalet elever. Detta hänger nära samman med hur museernas skolprogram och Skapande skola-aktiviteter är organiserade vid respektive museum, ett faktum som diskuteras närmare i slutsatserna för denna studie. Sammanlagt har dock 2062 elever ingått i studien, vilket innebär att projektet totalt sett väl motsvarar det förväntade antalet klasser. Av de 2062 eleverna har 1494 besvarat enkäten medan de övriga 568 har använt mindmaps. Fördelningen mellan pojkar och flickor, bland respondenterna, är mycket jämn. Den inledande, mer omfattande delen av resultatredovisningen behandlas inledningsvis. Därefter följer en mer summarisk redovisning av resultaten när det gäller de yngre eleverna.

Inledande effekter – kryssfrågorna

Tidigt i enkäten ställs eleverna inför fem påståenden som rör deras lärande under skolprogrammet. Påståendena besvaras med kryss utifrån de fyra svarsalternativen – stämmer inte alls, stämmer ganska dåligt, stämmer ganska bra och stämmer jättebra. Eftersom innehållet i skolprogrammen inte varit detsamma vid de olika museerna har frågorna som behandlats anpassats så att de å ena sidan kan relateras till aktuellt program men å andra sidan korresponderar med den effekt som ska undersökas och på så vis blir jämförbara. De effekter av lärande som undersöks med påståendena är i tur och ordning: kunskap och förståelse, förmågor och färdigheter, attityder och värderingar, glädje, inspiration och kreativitet samt aktivitet, beteende och progression. Några exempel är på sin plats. För att undersöka effekter inom området kunskap och förståelse så har Historiska museet, vars skolprogram handlar om forntiden, till exempel använt påståendet, ”nu vet jag mer om hur människor levde under forntiden” medan Jamtli, vars skolprogram handlar om att vara flykting, istället lyder – ”jag förstår nu bättre hur det går till när man kommer till Sverige som flykting”. Frågorna är olika samtidigt som de pekar mot samma effekt av lärande.

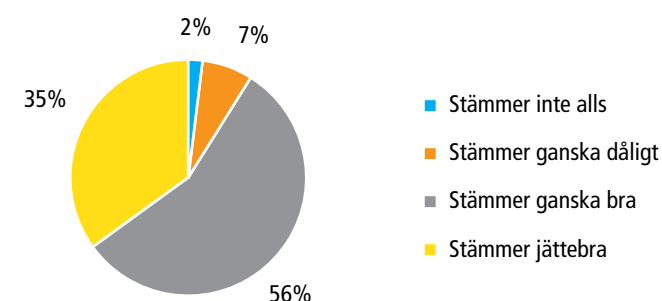
För att lyfta fram ytterligare exempel så har Kalmar läns museum, för att undersöka effekter som ligger inom området attityder och värderingar, använt påståendet – ”jag kunde leva mig in i hur människor hade det då”. Programmet består i en tidsresa till år 1887. Malmö museer, vars elever under fem träffar har fått vara upptäckare i den teknik och naturvetenskapligt inriktade Upptäckarklubben, formulerar med riktning mot samma effekt

påståendet på följande sätt: ”Jag tycker att jag har blivit bättre på att lösa praktiska problem”.

De program som ingår i den här undersökningen är inbördes mycket olika. Vissa handlar om en upplevelse som bara sker där och då, till exempel ett rollspel, medan andra äger rum i en permanent utställning. Det är svårt att hitta vägar att jämföra program som är så pass olika och svårt att hitta frågor som, så att säga, fullt ut ska matcha varandra och kunna peka mot samma effekt. Det blir inte alltid helt perfekt samtidigt som det också är första gången data från flera olika museer jämförs på det här sättet. Här finns saker i formuleringarna att förfina och förbättra till framtida studier. Resultaten från analysen av kryssfrågorna ska därför tolkas med viss försiktighet. Med detta sagt ska vi nu gå över till att studera utfallet inom de olika effektmålen. Redovisningen sker i diagramform och svaren anges i procent. De fem kryssfrågorna har en hög svarsfrekvens. Av de 1494 elever som deltog i enkäten har cirka 1440 besvarat dem.

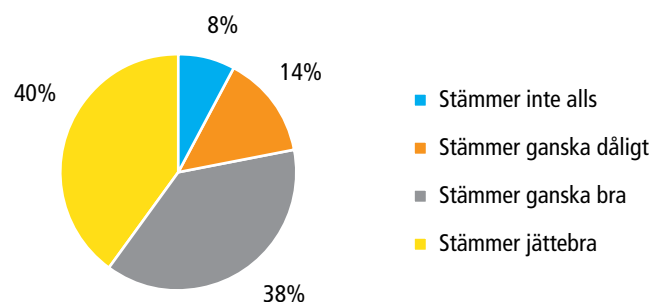
I den första kryssfrågan skulle eleverna avvisa eller bekräfta påståendet att skolprogrammet lett till ökad kunskap i eller förståelse för det aktuella ämnet. Som framgår av diagrammet instämmer 91 procent av eleverna helt eller delvis i detta. Skillnaderna mellan programmen är, när det gäller denna fråga, mycket små vilket märks i att den minsta andelen instämmande röster för ett enskilt program ligger på 80 procent. I ingen annan kryssfråga är samstämmigheten så stor.

Diagram 1. Skolprogrammet har effekt inom området kunskap och förståelse

Det finns anledning att återkomma till resultatet av den första kryssfrågan lite längre fram men nu lämnar vi den tillfälligtvis och ägnar istället uppmärksamheten åt det påstående som rör skolprogrammets potential att uppmuntra till experimentlusta och bidra till nya förmågor och färdigheter. Hur ser eleverna på detta? Ett typiskt påstående i detta sammanhang har varit: ”jag fick prova på många nya spännande saker”.

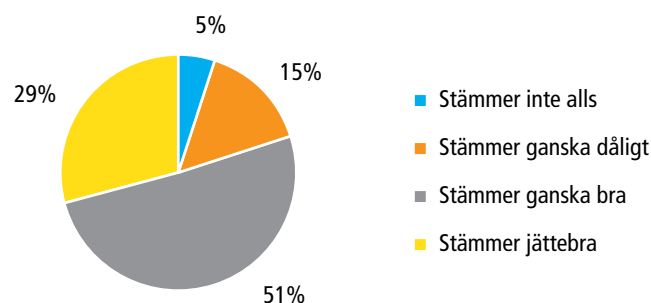
Diagram 2. Skolprogrammet har haft effekt inom området förmåga och färdighet

Samstämmigheten bland eleverna är inte längre lika stor, vi ser en större spridning bland svaren som blir än tydligare om olika program jämförs sinsemellan. Föga förvånande instämmer eleverna i det program av de undersökta som i högst grad är inriktat mot att testa och experimentera, allra mest i det påstående som är riktat mot förmågor och färdigheter. Hela 93 procent instämmer helt eller delvis i påståendet vilket kan jämföras med det program med lägst andel instämmande svar som dock ändå ligger på 66 procent.

Den tredje kryssfrågan är avsedd att fånga in eventuella effekter inom området attityder och värderingar. De påståenden som eleverna fick bemöta handlade om ökat självförtroende och inlevelseförmåga samt om känsla av att kunna göra skillnad.

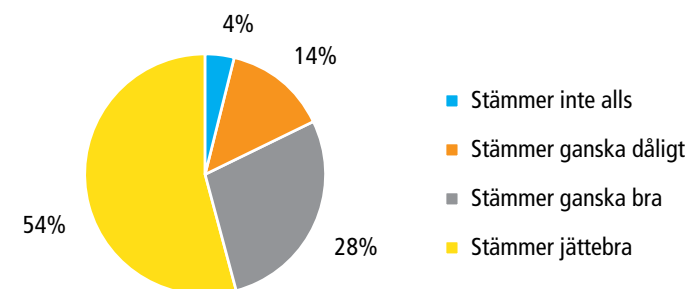
Diagram 3. Skolprogrammet har haft effekt inom området attityder och värderingar

Utfallet liknar i allt väsentligt det i ovanstående diagram och likheterna är mycket stora när de olika programmen jämförs inbördes. Här måste dock likheten mellan de olika programmen betraktas som förvånande. Med tan-

ke på att två av de undersökta programmen handlar om just värderingsfrågor hade man kanske kunnat förvänta sig att detta skulle märkas tydligare och att resultaten från just dessa två program på något sätt skulle avvika från den allmänna bilden. Så är nu inte fallet.

Diagram 4. Skolprogrammet har haft effekt inom området glädje, inspiration och kreativitet

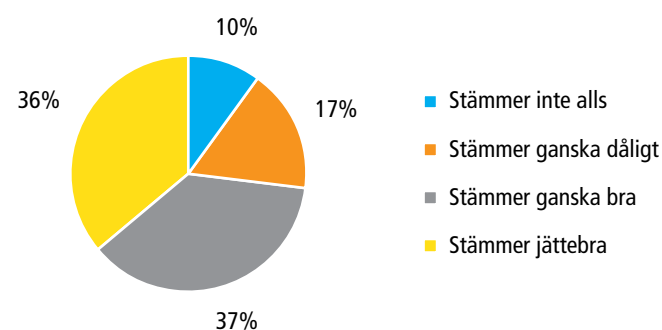

Störst effekt, åtminstone när det gäller andelen som instämmer helt, har programmen haft på det som rör elevernas glädje, inspiration och kreativitet. När eleverna får bemöta påståenden som handlar om att ha roligt instämmer 54 procent helt och fullt i detta, vilken är den högst uppmätta frekvensen inom ett enskilt svarsalternativ om man ser till samtliga effektområden. Samtidigt kan man utifrån diagrammet konstatera att 18 procent helt eller delvis bestridit påståendet. Alla blir inte glada och inspirerade av skolprogram som utförs i museets regi, något som vi kommer få anledning att återkomma till längre fram.

Den sista kryssfrågan är också den mest komplexa eftersom den försöker fånga in någon slags förändring. Vi har i detta sammanhang framförallt valt att lägga fokus på viljan att lära sig mer om det aktuella ämne som skolprogrammet behandlat. Det som undersöks är huruvida programmen har uppmuntrat till fortsatt lärande. Sammantaget framträder en bild som inte på något avgörande sätt skiljer sig från de bilder som presenterats i redovisningen av ovanstående frågor. Om man däremot studerar skolprogrammen var för sig blir det snart tydligt att här föreligger relativt stora skillnader.³⁴

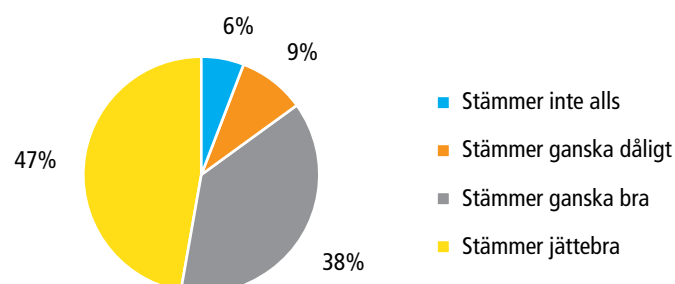
³⁴ Frågorna har, när det gäller just denna fråga, ställts på lite olika sätt beroende på program och resultaten är därför i vissa fall svåra att jämföra men att där finns en skillnad mellan olika typer av program har kunna verifieras genom att plocka in kompletterande material.

Diagram 5. Skolprogrammet har haft effekt inom området aktivitet, beteende, progression

För att illustrera skillnaden presenteras nedan resultatet för det skolprogram som, när det gäller området aktivitet, beteende och progression, såväl procentuellt som numerärt hade det största antal instämmande elever.

Diagram 6. Effekter inom området aktivitet, beteende, progression för det program med störst andel instämmande elever

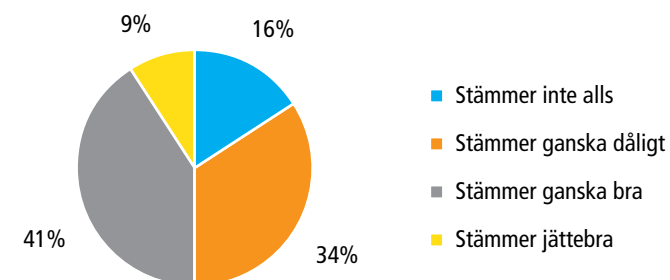
Andelen elever som anser att påståendet stämmer ganska bra är i stort sett detsamma som när hela materialet studeras medan de som anser att det stämmer jättebra är fler – nästan 50 procent av eleverna har kryssat för detta svarsalternativ och endast 15 procent av eleverna har uppgett att påståendet stämmer ganska dåligt eller inte alls. I detta sammanhang bör också tilläggas att just detta skolprogram är det som, numerärt sett, är det största i vår undersökning. Diagrammet ovan bygger således från utsagor från 517 elever.

Studerar man istället diagrammet nedan, som visar resultatet från det program som procentuellt sett hade det lägsta antalet elever som instämde i påståendet att de ville lära sig mer, märks en markant skillnad jämfört med flera av de övriga programmen. Andelen elever som tycker att påstå-

endet stämmer ganska bra är alltså tämligen konstant men där slutar också likheterna. Endast 9 procent (att jämföra med 47 procent som var resultatet i föregående exempel) instämmer till fullo i påståendet, och så många som 50 procent menar att det stämmer dåligt eller bara till viss del. Skolprogrammen har med andra ord fungerat olika väl när det gäller att stimulera eleverna till fortsatt lärande.

Vad beror då detta på? Handlar det kanhända om graden av ambition med vilket programmet satts samman eller om åldern på de elever som deltar – en hypotes skulle kunna vara att ett mer ambitiöst upplagt program i högre grad stimulerar till fortsatt lärande och att högre ålder hos eleverna skulle ha motsatt effekt. Museets ambitionsnivå i relation till programmet tycks inte ha någon betydelse för utfallet i denna fråga men när det gäller åldern behövs mer material för att kunna säga något med säkerhet. En faktor som har identifierats och som vi dessutom har kunnat undersöka vidare handlar om vilken typ av program det är som studeras. Bland programmen i undersökningen finns nämligen två, det som just diskuterats och ytterligare ett, som skiljer ut sig. Det handlar om två program med mycket tydlig värdegrundsprofil. Värdegrundsprogrammen tycks inte, i samma utsträckning som övriga program, uppmuntra eleverna till att vilja lära sig mer.

Diagram 7. Effekter inom området aktivitet, beteende, progression för det program med lägst andel instämmande elever

I den här undersökningen representerar värdegrundsprogrammen 484 elever vilket är nästan en tredjedel av de elever som besvarat enkäten. Då det ena programmet uteslutande utgjordes av niondeklassare kändes det ändå osäkert att hävda att det var värdegrundsprogrammets karaktär och till exempel inte elevernas ålder som bidrog till det, i förhållande till övriga program, avvikande resultatet.

Under projekttidens gång uppstod en möjlighet att testa hypotesen på ytterligare ett värdegrundsprogram, som visserligen inte ingått i Skapande skola, men som kunde ge mer vägledning i denna specifika frågeställning. Samma enkät användes men anpassades till det aktuella programmet. Resultatet bekräftade hypotesen att värdegrundsprogram inte i lika hög grad som andra program i vår undersökning uppmuntrar elever till att vilja lära sig mer om den aktuella frågan. För att med bestämdhet kunna ta reda på vad detta beror på skulle vi behöva följa upp våra undersökningar med intervjuer. Nu kan vi bara spekulera i orsakerna. En orsak kan vara att eleverna upplever kunskapsstoffet i värdegrundsprogrammet som annorlunda från det i ett kulturhistoriskt program, där fokus ligger på en epok och artefakter i vår historia. Kanske upplever eleverna att det inte finns så mycket mer att lära när man väl gått på djupet i en värdegrundsprogram baserad fråga. Intressant i detta sammanhang är att de elever som är allra minst intresserade av att lära sig mer är de som, procentuellt sett, oftast instämt i påståendet i den första kryssfrågan – den som handlade om att man lärt sig mer om det specifika ämnet. Eleverna anser alltså i hög grad att de fått nya kunskaper i ämnet. Kanske i så pass hög grad att de inte anser det värt att fördjupa sig ytterligare i det. Värdegrundsprogrammen behandlar dessutom ofta frågor som är besvärliga, påträngande eller känsliga vilket ytterligare kan förstärka upplevelsen av att det räcker med den information man redan fått sig tillhanda.

Den skillnad mellan olika typer av program som påvisats i den här studien är intressant och ger en bra utgångspunkt för fortsatta utforskningar av vilka effekter av lärande som fås beroende på de utgångspunkter vi har för våra program.

Mer än bara roligt?

Det lustfyllda lärandet betonas ofta när man talar om lärande på museer och som vi sett i resultatredovisningen av de första frågorna i enkäten så instämmer eleverna som mest när påståendet hänger samman med det som rör glädjen, inspirationen eller kreativiteten. Från museernas synvinkel är det naturligtvis positivt om barn och unga tolkar ett museibesök i positiva termer. Men, för att kunna använda en utvärdering som led i ett utvecklingsarbete kan det vara viktigt att inte enbart fokusera på i vilken utsträckning något varit bra eller dåligt utan även sträva efter en djupare förståelse kring varför det förhåller sig på det ena eller det andra sättet. Vi frågade därför eleverna vad som varit bäst med programmet och varför.

Bland de omkring 1200 elever som valde att besvara den här frågan så ser vi återigen, precis som i fallet med de inledande kryssfrågorna, att den största andelen svar (58 procent) har en koppling till inspiration, glädje

eller kreativitet. Detta yttrar sig dock på många olika sätt beroende på vilken typ av program det är fråga om. ”Att få leva sig in i berättelsen” eller ”att leva 1700-tal” blir till exempel vanliga svar i det fall programmet har använt rollspel eller tidsresa som metod. Men det kan också handla om glädjen i att få leka, att få arbeta tillsammans med kompisarna eller att få se eller göra något som framstår som spännande och ovanligt. Här nämner eleverna till exempel det faktum att de fått se skelett, gjort så många fynd i utgrävningen, att skådespelarna var så bra, att det var ” snyggt ” i utställningarna eller att det helt enkelt var ”coolt” eller ”så kul”.

Övriga elever som besvarat denna fråga har framförallt fokuserat på sådant som kan hänföras till ökad kunskap (17 procent) eller till förmågor och färdigheter (16 procent). När det gäller kunskap kan svaren till exempel innehålla utsagor om att man fått lära sig mycket om den aktuella tidsperioden, om hur flyktingar har det och om hur det är med miljön. I fråga om förmåga och färdigheter säger eleverna exempelvis att samarbetet varit bra, att de fått lära sig göra sin egen musik eller att de fått undersöka ”fortidssaker”.

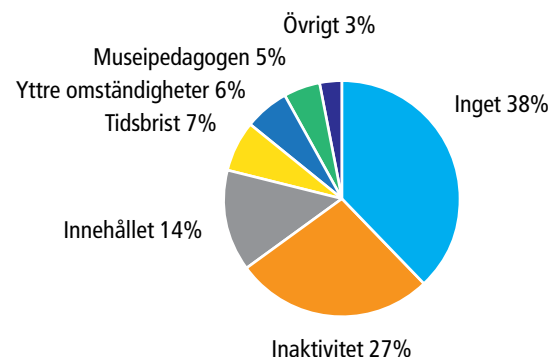
Låt oss nu lämna det eleverna tyckte var bäst i programmet och istället sätta fokus på det som överraskade dem mest och varför. Det vi ser är att svaren i förhållande till inspiration, glädje och kreativitet i hög grad liknar dem i tidigare fråga. Bland de cirka 830 som besvarat frågan kan 57 procent av svaren tolkas i denna riktning. Värt att notera är dock att 30 procent av dem som svarat (249 elever) istället väljer att fokusera på aspekter som kan kopplas till ökad kunskap och/eller förståelse för olika fenomen i såväl nutid som dåtid. I svaren yttrar sig detta i kommentarer som kan kopplas till arbete eller arbetsfördelning mellan könen i förfluten tid: Hur svårt, tungt och arbetsamt det faktiskt var, män och kvinnors olika ansvar och arbetsuppgifter, att de gjorde allt själva. Det mest överraskande kan också handla om insikter i dagsaktuella frågor som rör flyktingpolitik eller miljöförstöring, till exempel att så få människor får stanna, hur lång tid asylprocessen tar, att det går åt så mycket energi eller att det är så illa ställt med vår miljö. En annan kategori av svar på temat kunskap och förståelse handlar om ökad kunskap om historiska artefakter och vad vi kan veta om det förflutna. Här svarar eleverna till exempel att de överraskats av att saker från istiden finns kvar idag och att man kan veta så mycket om forntiden.

Att elever gärna ser att lärandet är lustfyllt känns igen från många tidigare studier och inte minst då från den intervjuundersökning som Lund, Krantz och Gustafsson genomfört på temat Skapande skola.³⁵ Deras un-

³⁵ Lund, Krantz & Gustafsson (2013). Se till exempel s. 104–105.

undersökning pekar samtidigt mot att elever är mycket kritiska till lärare som betraktar kulturupplevelsen enbart som underhållning, jippo eller något som händer vid sidan av den ordinarie verksamheten. Att elever ser kulturupplevelsen, som i det här fallet besöket på museet, som mer än förströelse märks också i våra enkätsvar. Besöket är sällan oreflekterat "roligt". Det är lustfyllt av en specifik anledning som är betingat av såväl program som person.

Diagram 8. Vad var tråkigast och varför? (1066 svar)

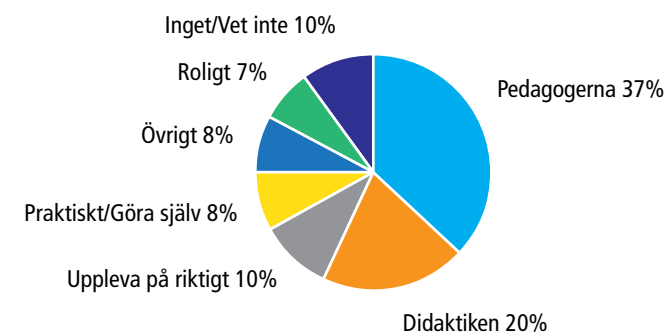
Även om helhetsbilden av ett museibesök kan vara positiv är ett museipedagogiskt program sällan roligt för alla precis hela tiden. Vi har därför velat ringa in vad eleverna inte uppskattade med programmen. Vad var helt enkelt tråkigast? Omkring 1050 elever besvarade frågan och av dessa har 38 procent uppgett att ingenting var tråkigt. Där finns också 7 procent som menar att tiden gick för fort och att det blev tråkigt när det var dags att åka hem igen. Det var för kort, vill veta mer, ville bara fortsätta gräva, är exempel på svar från dessa elever.

Bland övriga svar utmärker sig framförallt de 27 procent som uppgett att inaktivitet är allra tråkigast – att sitta still, vänta och lyssna. Eleverna uppger att det var långtråkigt och att de blev rastlösa. Innehållet kritiserar av 14 procent och tar sig uttryck i kommentarer om att det till exempel var tungt att bära vatten, att tälja, att tvätta, att diska. Maten var inte god, istiden och runorna var tråkiga. Där finns också en mindre grupp elever (5 procent) som anser att museipedagogen gjorde programmet tråkigt därför att hen, berättade långtråkigt, behandlade "oss" som småbarn, hade för bråttom. Detta gäller dock framförallt ett av programmen i undersökningen och kan inte ses som en generell trend i materialet som sådant. Samtidigt säger detta något om museipedagogens viktiga roll i skolprogrammen. Vi kommer nu därför att fördjupa oss ytterligare i denna fråga.

Museipedagogens betydelse för lärandet

En erfarenhet som gjorts under arbetets gång är att det lönar sig att ställa många olika typer av frågor i en enkät, även frågor som till synes verkar överlappa andra frågor. När enkäten utformades var utvecklingsfacilitatorn mycket tydlig med att enkäten, för att tjäna undersökningens syften, måste fånga elevernas lärstilar. Lärstilsfrågorna hörde till enkätens mer svårformulerade och det fanns initialt en oro att eleverna skulle ha svårt att tolka och besvara dem. De slutgiltiga formuleringarna kom att lyda: "vad gjorde det lätt att lära under [programmets namn]" respektive "vad, om något, gjorde det svårt att lära". Farhågan om att dessa frågor skulle uppfattas som svårare än övriga infriades inte och bland de 1494 enkätdeltagarna var det endast lite drygt 380 som inte svarade. I det här sammanhanget kan det också konstateras att svaren tillhör de kanske mest intressanta i hela undersökningen. För när eleverna här, på ett mer direkt sätt än i de frågor som ställts tidigare i enkäten, ombeds reflektera över sitt eget lärande under programmet är det endast 7 procent som i första hand framhåller att det var "roligt", "kul" eller "spännande". Inspiration, glädje och kreativitet har fått stort utrymme i svaren på de tidigare redovisade frågorna och därför hade det inte varit förvånande om det roliga eller kreativa också framhållits som det främsta redskapet för elevernas lärande. Så är nu inte fallet.

Diagram 9. Vad gjorde det lätt att lära? (1111 svar)

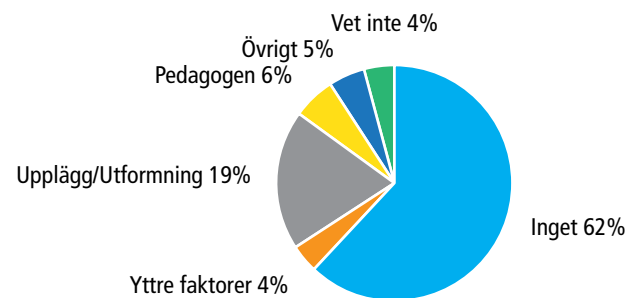

Istället säger 18 procent av eleverna som besvarat frågan att det som gjorde det lätt var att få uppleva eller göra något själv men ännu fler, 20 procent, har givit svar som på ett eller annat sätt kan kopplas till didaktiken eller hur lärandet var organiserat på museet. Här talar eleverna om aspekter som mentometerknappar, bilder, föremål, skyltar, film, ljud, ljus och andra detaljer i presentationerna. De säger till exempel också att det var lätt att skapa berättelser från kort, bilder, saker. Men det som en majoritet av eleverna

valt att fokusera på när de besvarat denna fråga är museipedagogerna. Mer än en tredjedel, 37 procent, menar att pedagogerna, med sina olika förhållningssätt, är den aspekt som mest underlättat lärandet. Eleverna menar att de var seriösa, levde sig in i rollen, förklarade så att man förstod, förklarade bra och tydligt, berättade bra och spännande.

Allt lärande behöver inte vara positivt laddat och vi har även frågat eleverna om det var något som gjorde det svårt att lära. Av de 1494 elever som besvarade enkäten har 65 procent, valt att besvara denna fråga. Bland dessa kunde 62 procent inte identifiera någon faktor som försvårande för lärandet. När det gäller övriga svar så kan 19 procent av dem hänföras till aspekter som handlar om programmets upplägg och utformning. Här säger eleverna att det var för mycket prat och information, att det blev svårt att lära sig allt, att tiden inte räckte till, att visningen var för kort, att det blev svårt att lära sig allt, svårt att se och svårt att hänga med. ”Vi gick runt väldigt mycket”, kommenterar en elev. Det är heller inte alltid så att museipedagogen är en hjälp för lärandet. Här framgår att 6 procent av eleverna är kritiska till pedagogens insats. Pedagoger pratar för fort eller för långt och använder svåra ord, menar vissa.

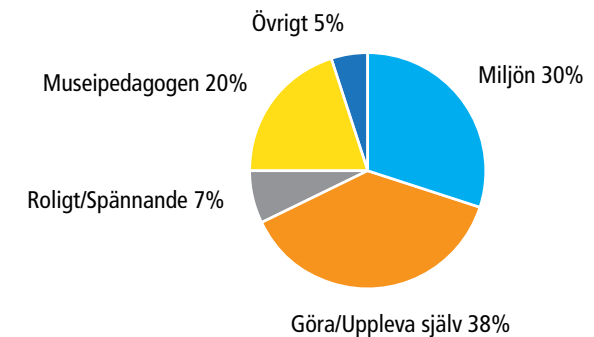
Diagram 10. Vad gjorde det svårt att lära? (964 svar)

Att göra och uppleva själv

“Eleverna vill gärna göra och uppleva själva” säger en rektor i Lund, Krantz och Gustafssons undersökning.³⁶ Denna uppfattning får verkligen stöd i vår enkätundersökning. När eleverna jämför skol- och museimiljön med avseende på om de tror att de hade varit lättare att lära sig samma saker i skolan så svarar 778 elever nej på frågan och 299 av dessa gör det med motiveringen att de fick uppleva eller göra själva. Här märks kommentarer som ”lättare att lära när man får se/känna föremålet på riktigt”, ”prova på”, ”man fick uppleva mer”, ”i skolan får man inte testa själv och prova olika experiment”. Nästan lika många som de som föredrog att göra eller uppleva själva, 232 elever, säger att miljön är det som gör det lättare att lära på museet än i skolan. Detta manifesteras till exempel i uttalanden som att det var lugnare på museet än i skolan, det är lättare att lära sig om man inte är i samma skolmiljö hela tiden, man sitter inte bara i klassrummet, man får vara ute. Inte bara eleverna framhåller värdet av att få uppleva en annan miljö, så gör även skolans lärare och rektorer.³⁷

Diagram 11. Svar på uppföljningsfrågan ”Varför?” bland elever som svarade ”Nej” på frågan: hade det varit lättare att lära sig de här sakerna i skolan.

Vad hände då med museipedagogen i svaret på denna fråga? Museipedagogen förekommer som svar även här – 20 procent har valt detta svarsalternativ. Förmodligen är det naturligt att museipedagogen får en mer undanskymd roll när lärandet ska ställas i relation till det välbekanta och

³⁶ Lund, Krantz & Gustafsson (2013) s. 48–49.

³⁷ Lund, Krantz & Gustafsson (2013) s. 53 och s. 90.

hemtama. I skolan finns ju också en pedagog som håller i trådarna och vägleder. Den stora skillnaden blir i stället själva omgivningen och de möjligheter som den erbjuder i termer av upplevelser och praktiskt skapande.

Återigen ser vi hur relativt små nyansskillnader i sättet att fråga ger tydliga utslag i hur eleverna väljer att svara. När eleverna ombeds reflektera inte bara över vad som gör det lätt att lära utan mer specifikt över att lära på skolan jämfört med på museet säger över 500 av eleverna något som handlar om att uppleva och göra själv respektive miljön. Det talas mycket om trötthet bland elever inför allt som enkäter och utvärderingar heter och innan arbetet satte igång fanns därför en farhåga att enkäten skulle besvaras slentrianmässigt. Så här i efterhand är det tydligt att denna farhåga var ogrundad. Om eleverna inte läst och övervägt enkätens frågor skulle vi inte se dessa skillnader i svar på frågor som till sin formulering är relativt lika. Vi skulle heller inte se några större skillnader skolprogrammen emellan.

Projekt inom Skapande skola ger elever som vanligtvis inte kommer till sin rätt i klassrummet en chans att ta plats – om detta vittnar såväl kulturtövare som lärare.³⁸ Detta innebär emellertid inte att alla elever känner likadant. Som vi varit inne på tidigare anser dock inte alla att museet är en bra miljö för just deras lärande. Eleverna har som svar på frågan om det hade varit lättare att lära sig samma saker i skolan också kunnat välja alternativet som säger att det är lika lätt eller lättare att lära i skolan. Av de 1060 elever som svarat på frågan om i vilken miljö det är lättast att lära har 17 procent svarat att det är lika lätt att lära i skolan. Fler än hälften av dessa väljer att lägga tyngdpunkten vid pedagogerna som de anser är lika bra på skolan så väl som på museerna. I svaren framhålls även att det finns datorer och böcker i skolan och att man skulle kunna göra samma sak i skolan, ”jag lär mig bra oavsett”, säger en elev. Bland eleverna finns också 9 procent som hellre hade velat lära sig samma sak i klassrummet. Som skäl väljer en del av eleverna att fokusera på lärarens roll: de i skolan arbetar med att lära ut, att man har lärare i skolan som kan hjälpa en, att läraren förklarar bättre. ”Ja, min lärare förklarar saker bra”, som en elev beskriver det. Men det allra vanligaste svaret bland dem som föredrar att lära sig i skolan handlar om själva skolmiljön vilken beskrivs som lugnare och tryggare, det framhålls att man lär sig mer och vågar mer. Totalt sett är det alltså 23 procent av eleverna som tror att det skulle varit lika lätt eller lättare att ta till sig budskapet i museets program i skolan.

³⁸ Skapande skola. En första utvärdering (2013) s. 54.

Bland svaren på ovanstående fråga finns dock tendenser som pekar i olika riktningar. Det verkar som om elevernas svar beträffande var det är lättast att lära sig, hänger samman med vilken typ av program det rör sig om, dess innehåll och den miljö i vilket det äger rum. Således kan man se att program som till största delen äger rum utomhus och som bygger på någon form av upplevelsebaserad metod av typen rollspel eller tidsresa har en färre andel elever som tror att det hade varit lättare eller lika lätt att lära sig samma sak i skolan. När program äger rum inomhus och innehållet presenteras mer i form av visning förekommer det att upp till en tredjedel av eleverna tror att det hade varit lättare eller lika lätt att ta till sig innehållet i skolan.

Lågstadiets elever – resultat av undersökning med mindmaps

Det är svårt att fånga upplevelser av lärande bland skolelever i de lägre åldrarna med hjälp av en enkät. Samtidigt, vilket diskuterades inledningsvis, har det inom vårt projekt inte funnits möjlighet att laborera särskilt mycket med undersökningsmetoden. En slags kompromisslösning blev därför att låta eleverna tämligen fritt rita och berätta vad de tyckte var roligast respektive tråkigast med det aktuella skolprogrammet.

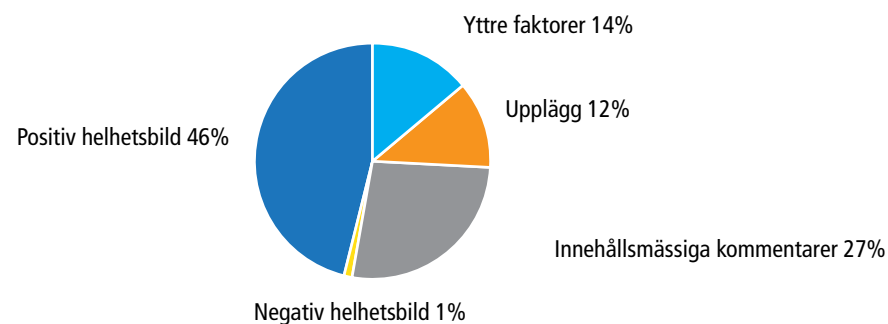
Bland de 2062 elever som totalt sett deltog i våra undersökningar så hör 568 elever hemma på lågstadiet och har använt mindmaps för att reflektera över sitt lärande. Undersökningen har, om man ser till hur eleverna tagit sig an enkäten, fungerat mycket väl. Det finns en stor variation i svaren och många av eleverna har tagit tillfället i akt att på olika sätt illustrera sina tankar. I förhållande till den enkät som använts i relation till de äldre skoleleverna har dock en utvärderingsform som denna, givetvis sina begränsningar. Där man i enkäten, genom ett varierat frågebatteri, kan plocka fram nyanserna får man här dra sina slutsatser utifrån endast två breda frågor. Detta är inte helt enkelt men analysen av svaren har utgjort en bra grund för övning i GLO-kodning och diskussion för de pedagoger som tolkat resultaten. De pedagoger som arbetat med mindmaps har framförallt haft problem när det gäller att bestämma under vilken effekt ett visst svar ska inordnas. Således kan ett svar där en elev tydligt uttrycker att det har haft roligt eller känt sig kreativt också handla om att det har fått chansen att utveckla en särskild förmåga. Svaret ”roligt med övningar” på frågan om vad som var bäst, är ett typiskt sådant exempel. Detta innebär ju i sig inget problem utan pekar bara på att lärande i sig är en komplex process med många delar som hela tiden samverkar. Vill man åstadkomma en lättöverskådlig presentation av resultatet blir det dock desto besvärligare.

Med detta sagt kan vi konstatera att precis som i fallet med de äldre skoleleverna dominerar effekter som ligger inom området glädje, inspiration och kreativitet. Men här finns många svårkategoriserade svar som, i likhet med ovan angivna exempel, glider mellan olika effekter av lärande. Generellt märks dock många svar som handlar om glädjen i att utföra olika uppgifter eller uppdrag så som att plantera frön, bygga ett fårhus, balansera ägg, laga mat, baka bröd, skjuta, jaga, göra smycken, knacka flinta, måla och måla sig, skjuta med pilbåge, bära vatten till djuren – listan kan göras lång. Detta fokus på praktiska övningar handlar inte bara om vad de yngre eleverna gillar att göra utan är ju också ett resultat av vad de blivit exponerade för. Museipedagogiska program som riktar sig mot yngre barn tenderar givetvis ofta att vara mer praktiskt än teoretiskt orienterade.

Samtidigt är det mycket tydligt att elever i den här åldern också ibland reflekterar kring det egna lärandet i mer direkta ordalag när de uppmanas tänka kring vad som var bäst. Detta bekräftas till exempel av kommentarer som: ”att få lära sig så mycket om forntiden”, ”nu kan jag jättemycket”, ”lärde mig mycket” eller ”lärde mig nya saker om stenåldern.

Vad var det då som de yngre eleverna inte tyckte om? Närmare hälften av de som besvarat frågan har en positiv helhetsbild av programmet. I övrigt dominerar rent innehållsmässiga kommentarer och då gäller det oftast att någon särskild del av programmet upplevts som tråkig: ”testa elda var inte roligt”, ”när vi gjorde svinstian” eller ”att väga tegelstenen och hö”.

Diagram 12. Vad var tråkigast? (458 svar)

De kommentarer som kan hänföras till upplägg handlar framförallt om väntan och inaktivitet – svar som dock var än vanligare bland de äldre eleverna. I förhållande till de äldre eleverna tycks dock de yngre bli mer störda av yttre faktorer så som exempelvis regn, getingar, värme och jobbiga trappor.

Eleverna och Skapande skola – slutsatser

Våra två undersökningar, av Skapande skola och andra program som utförs i museers regi, ska ses som ett första försök att samfällt analysera enkätmaterial från flera olika institutioner med hjälp av GLOS. När projektet inleddes hade endast ett av museerna tidigare erfarenheter av att använda verktyget och samtliga projektdeltagare, inklusive projektledare, fick därför genomgå en kortare utbildning. För alla deltagare i den här delundersökningen har projektet inneburit en lärandeprocess och ett steg ut i det okända.

Vår undersökning måste ses ur ljuset av det ovan sagda och utifrån det faktum att en liknande undersökning aldrig tidigare genomförts i Sverige. Här finns därför flera områden att utveckla inför framtida undersökningar av liknande karaktär. Det gäller inte minst frågornas formulering. Frågorna har i vissa fall inte varit helt jämförbara vilket på några punkter gjort det svårt att dra säkra slutsatser. Det går också, på ett mer övergripande plan, att ställa sig frågande inför om man, i en och samma undersökning, verkligen kan jämföra program som är så pass olika till sin karaktär och riktar sig till elever i så olika åldrar.

Om ett annat angreppssätt hade varit mer fruktbart kommer vi här låta vara osagt. För samtidigt som vi redogör för våra invändningar så kan vi också se att undersökningen bidrar med ny kunskap om hur och vad elever lär sig på museer. Detta gäller inte minst den roll som museipedagogen tillmäts och elevernas utsagor om vad i museets upplägg som hjälper dem att lära sig. Eftersom resultaten från enkätundersökningen bygger på svar från nästan 1500 elever får vi också, i förhållande till andra studier, relativt tillförlitliga svar på hur vanligt det är att elever känner att museet som lärandemiljö *inte* passar dem och får även deras motiveringar därtill.

Det övergripande intrycket är dock att elever i stort är mycket positivt inställda till museet som alternativ lärandemiljö. Vi har, från det rikhaltiga materialet, lyft fram och exemplifierat bredden i det lärande som museerna representerar. Här finns stor potential att arbeta med i stort sett alla ämnen som läroplanen omfattar. För att se potentialen gäller det dock att veta hur man ska närma sig elevernas lärande. En fråga som ställdes inledningsvis var om användandet av GLOS, kan underlätta museernas arbete med att närma sig och bättre förstå skolans värld. Vi menar att vårt angreppssätt gjort det möjligt att, ur det omfattande materialet och de talrika kommentarerna från eleverna, skapa en vidare mening kring programmets effekter. Dessa effekter kan, om man så vill, relativt enkelt översättas till skolans språk och begreppsvärld. GLOS utgör på så vis en möjlighet att lyfta de generiska kompetenser och färdigheter som Myndigheten för kulturanalys menar att lärare och kulturaktörer skulle kunna ta sin utgångspunkt i då de gemensamt arbetar och utvecklar Skapande skola.

Bilder från skapande verkstad vid Malmö Museer där femteklassare från olika skolor i Malmö delas in i grupper och skriver brev till framtiden. När breven är färdiga läggs de i färgglada kuvert och hängs tillsammans i en installation. Därefter fästs de vid en stor heliumballong som släpps upp i himlen.

© Andreas Nilsson/Malmö Museer

Bilaga 1 Enkät. Denna version användes vid Sörmlands museum för elever i årskurserna 4–9.

För ett tag sen var du med på en utgrävning i Kanntorp/Sköldinge. Vi som jobbar på Sörmlands museum vill förstå vad barn och unga tycker om att lära sig på museet. Vi skulle därför bli glada om du kunde hjälpa oss att svara på några frågor. Frågorna handlar om dina tankar före och efter utgrävningen. Det finns inga rätt eller fel svar på frågorna.

UTGRÄVNINGEN I KANNTORP/SKÖLDINGE – DINA TANKAR

Jag är en: Kille Tjej

Jag är _____ år gammal

Fundera på hur du tänkte INNAN du var med på utgrävningen. Vad visste eller trodde du om människorna som bodde i Kanntorp/Sköldinge förr i tiden?

Skriv eller rita i tankebubblan!

Fundera nu på hur du känner **EFTER** utgrävningen. Vad tycker du om det du varit med om? Sätt kryss i den ruta som stämmer bäst in på dig)

	Stämmer Inte alls	Stämmer ganska dåligt	Stämmer ganska bra	Stämmer jättebra
Jag fick lära mig mycket om livet i Kanntorp/Sköldinge förr				
Jag fick prova på många nya spännande saker				
Jag kunde leva mig in i hur människor hade det i Kanntorp/Sköldinge förr.				
Jag hade roligt under utgrävningen				
Jag vill vara med om fler utgrävningar				

Vad var bäst/roligast med att få vara med på utgrävningen?
Varför?

Vad var tråkigast? Varför?

Vad överraskade dig mest?

Vad gjorde det **lätt att lära sig** under utgrävningen?

Vad gjorde det **svårt att lära sig** under utgrävningen?

Tänk på det du lärt dig under utgrävningen. Hade det varit **lättare** att lära sig de sakerna i **skolan** tror du?

Ja Därför att

Nej Därför att

Lika lätt Därför att

Vill du komma tillbaka till museet med skolan? Ja Nej

Tack för att du delade med dig av dina tankar. Dina svar hjälper museet att bättre förstå hur vi kan jobba för att museet ska bli en så bra plats som möjligt för elever och lärare.

Bilaga 2 Kvalitativ mindmap. Denna version användes vid Sörmlands museum för elever i årskurserna 1–3.

Klostermatte i Vårfruberga

Jag är en: Kille Tjej

Jag är _____ år gammal

Skriv eller rita dina tankar

Bilaga 3 Underlag för analys av enkäter. Denna mall användes av museipedagogerna i sammanställningen av resultatet av enkäterna.

**UTGRÄVNINGEN I KANNTORP/SKÖLDINGE –
ANALYSUNDERLAG**

Totalt antal enkättagare _____ st,

varav flickor _____ st och pojkar _____ st

Ålder _____

Förutsättningar för lärande bland enkättagarna

Hittar du några trender bland enkättagarnas svar på frågan: ”Fundera på hur du tänkte INNAN du var med på utgrävningen. Vad visste eller trodde du om människorna som bodde i Kanntorp/Sköldinge förr i tiden?”

Kategori/typ av svar	Innehåller exempelvis	F	P	Tot

Upplevelser av lärande bland enkättagarna

GLO, Kunskap och förståelse

Hur många av eleverna svarade att påståendet ”Jag fick lära mig mycket om livet i Kanntorp/Sköldinge förr”:

Stämmer inte alls	Stämmer ganska dåligt	Stämmer ganska bra	Stämmer jättebra	Totalt antal svar på denna fråga

GLO, Förmågor och färdigheter

Hur många av eleverna svarade att påståendet ”Jag fick prova på många nya spännande saker”:

Stämmer inte alls	Stämmer ganska dåligt	Stämmer ganska bra	Stämmer jättebra	Totalt antal svar på denna fråga

GLO, Attityder och värderingar

Hur många av eleverna svarade att påståendet ”Jag kunde leva mig in i hur människor hade det i Kanntorp/Sköldinge förr”:

Stämmer inte alls	Stämmer ganska dåligt	Stämmer ganska bra	Stämmer jättebra	Totalt antal svar på denna fråga

GLO, Glädje, inspiration och kreativitet

Hur många av enkättagarna svarade att påståendet ”Jag hade roligt under utgrävningen”:

Stämmer inte alls	Stämmer ganska dåligt	Stämmer ganska bra	Stämmer jättebra	Totalt antal svar på denna fråga

GLO, Aktivitet, beteende, progression

Hur många av enkättagarna svarade att påståendet ”Jag vill vara med om fler utgrävningar”:

Stämmer inte alls	Stämmer ganska dåligt	Stämmer ganska bra	Stämmer jättebra	Totalt antal svar på denna fråga

Lärstilar bland enkättagarna

Hittar du några trender bland enkättagarnas svar på frågan: Vad gjorde det lätt att lära sig under utgrävningen?

Kategori/typ av svar	Innehåller exempelvis	F	P	Tot

Hittar du några trender bland enkättagarnas svar på frågan: Vad gjorde det svårt att lära sig under utgrävningen?

Kategori/typ av svar	Innehåller exempelvis	F	P	Tot

Hur många av enkättagarna svarade ”Ja” på frågan ”Hade det varit lättare att lära sig de sakerna i skolan?” _____ utav _____

Hittar du några trender bland uppföljningsfrågan ”Ja – Därför att”:

Kategori/typ av svar	Innehåller exempelvis	F	P	Tot

Hur många av enkättagarna svarade ”Nej” på frågan ”Hade det varit lättare att lära sig de sakerna i skolan?” _____ utav _____

Hittar du några trender bland uppföljningsfrågan ”Nej – Därför att”:

Kategori/typ av svar	Innehåller exempelvis	F	P	Tot

Hur många av enkättagarna svarade ”Lika lätt” på frågan ”Hade det varit lättare att lära sig de sakerna i skolan?” _____ utav _____

Hittar du några trender bland uppföljningsfrågan ”Lika lätt – Därför att”:

Kategori/typ av svar	Innehåller exempelvis	F	P	Tot

Summerande fråga

Hur många av enkättagarna svarade ”Ja” på frågan: ”Vill du komma tillbaka till museet med skolan?” _____ utav _____

Hur många av enkättagarna svarade ”Nej” på frågan: ”Vill du komma tillbaka till museet med skolan?” _____ utav _____

Övriga GLO

Koda svaren på de öppna frågorna

- Vad var bäst/roligast med att få vara med på utgrävningen? Varför?
- Vad var tråkigast? Varför?
- Vad överraskade dig mest?

Vad var bäst/roligast med att få vara med på utgrävningen

GLO	Innehåller exempelvis	F	P	Tot. antal svar
Kunskap och förståelse				
Förmågor och färdigheter				
Attityder och värderingar				
Inspiration, kreativitet och glädje				
Aktivitet, Progression och beteende				

Hittar du några trender bland uppföljningsfrågan ”Varför?”

Kategori/typ av svar	Innehåller exempelvis	F	P	Tot

Vad var tråkigast?

GLO	Innehåller exempelvis	F	P	Tot. antal svar
Kunskap och förståelse				
Förmågor och färdigheter				
Attityder och värderingar				
Inspiration, kreativitet och glädje				
Aktivitet, Progression och beteende				

Hittar du några trender bland uppföljningsfrågan ”Varför?”

Kategori/typ av svar	Innehåller exempelvis	F	P	Tot

Vad överraskade dig mest?

GLO	Innehåller exempelvis	F	P	Tot. antal svar
Kunskap och förståelse				
Förmågor och färdigheter				
Attityder och värderingar				
Inspiration, kreativitet och glädje				
Aktivitet, Progression och beteende				

Slutdiskussion

Sara Grut

I den här studien har vi bland annat frågat oss vilka förväntningar som finns från skolan på museet och från museet på skolan och vad som *sker med relationen mellan skolan och museerna i en satsning som Skapande skola, där museerna förväntas producera program på uppdrag av skolhuvudmännen.* Med utgångspunkt i de olika delundersökningarna kommer vi, innan vi går till kärnan i denna frågeställning, först titta närmare på det som framkommit om förväntningarna bland museerna respektive skolan och samarbetet dem emellan.

Förväntningar och förutsättningar

Vår studie visar att det, bland de deltagande museerna, finns en stor medvetenhet kring och förståelse för den tidsbrist och de krav på måluppfyllelse som lärarna har att förhålla sig till. En strategi som museerna därför använder är att öka sin kunskap om skolans värld och förutsättningar, till exempel genom att studera läroplaner, koppla dem till sina pedagogiska program och tydliggöra denna koppling för lärarna. Museerna bjuder in till informationskvällar och sprider information om sitt programutbud på olika sätt. Lärarna kan till exempel ta del av innehållet på museernas hemsidor och i vissa fall direkt se hur ett skolprogram bidrar till måluppfyllelse inom ett särskilt ämne. Anders Högbergs delstudie indikerar dock att museerna upplever lärarna som lite *för* nöjda med det som erbjuds. Museets pedagoger vill ha mer av konstruktiv kritik och upplever att lärarna har för dålig kunskap kring vad museerna, med en fördjupad dialog, skulle kunna erbjuda.

Kopplingen till läroplanen är mycket viktig, menar lärarna men tycks anse det överflödigt att museerna tydliggör denna koppling för dem. Lärarna uppvisar dock i allmänhet stor tillit till museernas förmåga att ta fram och erbjuda ett relevant utbud av kultur. De anser sig inte ha tid och energi att planera projekt tillsammans med museet men upplever ändå att de kan påverka om och när de känner att det behövs. Endast ett fåtal av de lärare som deltagit i undersökningen har erfarenhet av elevinflytande i det som rör samarbetet med museet. Tidsbrist är enligt lärarna huvudskälet till detta men lyfter samtidigt möjligheten för eleverna att själva skapa kultur under de museipedagogiska programmens genomförande, till exempel i tidsresor och rollspel.

Så långt om några av de mer grundläggande förväntningar och förutsättningar som präglar relationen mellan skolan och museerna. Som framgått är det en relation som bygger på respekt men där det också finns hinder för ett fördjupat samarbete av det slag som Skapande skola-satsningen i realiteten implicerar.

Genom att arbeta tillsammans i projektet insåg parterna i det här projektet, där museerna representerar fem län i olika delar av landet, ganska snart att det var långt mer än bara själva relationen mellan skolan och museerna som hade betydelse för Skapande skola-samarbetet. För hur samarbetet ser ut beror till stor del på var i landet vi befinner oss och en skiljelinje går, åtminstone om man ser till de regioner som är representerade i den här studien, mellan storstad och glesbygd. Dessa iakttagelser har sedermera även fått stöd i Högbergs studie, där skillnaderna bekräftats genom intervjuer med museipedagogerna.

Vad består då skillnaderna i? Till att börja med kan det konstateras att de deltagande museerna uppvisar stora likheter så till vida att samtliga har väl utarbetade samarbeten med sina lokala skolor. Det satsas stort på pedagogik och på barn och unga. Men, bortser man från det som produceras för skolan på ett generellt plan och ser mer specifikt till Skapande skola-satsningen så försvinner likheterna och istället framträder en splittrad bild. Bland de fem museer som ingått i studien finns åtminstone tre olika tolkningar av eller förhållningssätt till Skapande skola-satsningen. Dessa tre förhållningssätt kan, förenklat, delas in i dessa kategorier.

1. *Inga specifika program erbjuds inom Skapande skola.* När det här projektet inleddes återfanns båda storstadsmuseerna i vår studie i denna kategori. Gemensamt för de städer i vilka dessa museer verkar är att det, på tjänstemannanivå, saknas samordning av Skapande skola. Båda museerna har i grunden ett omfattande samarbete med skolan och deras tjänster har använts inom ramen för Skapande skola men då endast för enstaka besök. På det ena museet bokas ibland besök inom ramen för Skapande skola utan att det kommer till museipedagogernas kännedom. Av denna anledning har museet inga uppgifter om hur många elever som besöker museet som en del i Skapande skola-satsningen.³⁹

³⁹ När denna slutrapport skrivs är den situation som beskrivs här, inte längre aktuell. Sedan projektet inleddes arbetar både Malmö Museer och Historiska museet aktivt med Skapande skola och i Malmö stad sker nu även samordning av Skapande skola.

2. Ordinarie skolprogram erbjuds inom Skapande skola. Inom denna kategori finner vi två regionala museer som verkar i glest befolkade län. De har arbetat aktivt med Skapande skola sedan satsningen lanserades och har då i huvudsak erbjudit skolhuvudmännen sina redan existerande program. I det ena länet finns en regional samordning av Skapande skola vilket dock saknas i det andra. Där arbetar museet istället med en broschyr med erbjudanden som skolorna kan välja från och boka själva. Dessa museer tar vardera emot cirka 2000 elever inom Skapande skola per år.⁴⁰
3. Program arbetas fram i samarbete med skolhuvudmännen och erbjuds inom Skapande skola. Det återstående av de fem museerna har valt en annorlunda väg än de övriga. Bland museerna som ingått i vår studie är detta det enda som har arbetat fram program för Skapande skola i nära samarbete med kommunerna. Museet har nu ett par sådana, mycket ambitiösa, Skapande skola-projekt i ryggen. De fortsätter på den inslagna vägen och försöker få till stånd nya samarbetsprojekt. I förhållande till museerna i kategori 2 så omfattar museets Skapande skola-verksamhet ett relativt blygsamt antal elever. Mellan 2010–2011 var det 250 stycken vilket ska jämföras med de dryga 10 000–12 000 elever som totalt sett deltog i museets skolverksamhet.⁴¹

Erfarenheter från fem museer är inte generaliserbara. Kategorierna ovan är avsedda att tydliggöra vilket förhållande till Skapande skola museerna hittills har haft. Det viktiga i detta sammanhang är också att föra fram att museerna inte bara reagerar och producerar på förfrågan från skolhuvudmännen utan att det i kölvattnet av Skapande skola-satsningen växt fram olika praktiker och förhållningssätt. I den här studien verkar det som om satsningen tolkats olika av museer i storstad och glesbygd. Storstadsmuseerna har förhållit sig passiva medan de regionala museerna i glesbygdsmuseerna satsat på en långt mer aktiv hållning. Det är dock inte alls säkert att man skulle få samma bild om fler museer studerades. Men alldeles oavsett är dessa skillnader i förutsättningar viktiga att ha med sig när vi nu går vidare till att mer i detalj studera den betydelse Skapande skola haft för relationen mellan skolan och museerna.

⁴⁰ Skolan och museerna. Delrapport till Statens kulturråd (2013)

⁴¹ Skolan och museerna. Delrapport till Statens kulturråd (2013)

Pedagogerna och Skapande skola

När Skapande skola äger rum på ett museum eller ute i en kulturmiljö, möts två grupper av pedagoger – lärarna och museipedagogerna. Lärarna är en professionaliserad grupp som har att förhålla sig till läroplaner och mätbara mål. Museipedagogerna är en löst sammansatt grupp av personer med någon form av akademisk examen, ofta inom ett antikvariskt ämne. De har ibland lärarexamen men i många fall saknas formell pedagogisk kompetens.⁴² Målen som museipedagogerna har att förhålla sig till kan vara mer övergripande – i synnerhet när man talar om statliga museer – men är oftast förankrade i den lokala situationen och praktiken.

När skolans och museets världar förenas i Skapande skola så uppstår, trots de just nämnda olikheterna, inga kollisioner. Som sagts redan tidigare finns en lång kontinuitet av samarbete mellan dessa två parter. Skapande skola-samarbetet blir en förlängning av denna tradition. Oftast sker verksamheter inom Skapande skola mer eller mindre omärkligt på museerna eftersom programmen också används i ordinarie verksamhet. Det är, utifrån det vi kan se i vår studie, mer sällan som Skapande skola verkligen tagit stor plats och blivit den samverkanspunkt mellan skolan och museerna som förordningen om statsbidrag till kulturell verksamhet i skolan, pekar mot.⁴³

Med detta inte sagt att Skapande skola inte alls haft någon inverkan på den museipedagogiska praktiken eller på relationen mellan skolan och museerna. Vi ska i det följande närma oss frågan om vad som egentligen skett.

De museipedagoger som skapat helt nya pedagogiska program för Skapande skola menar att detta fungerar som en slags fortbildning för dem själva och att deras engagemang inom satsningen inneburit ett lärande för hela museet. Även övriga museipedagoger, de som erbjuder program ur ordinarie utbud, anser att lärandet varit stort. De uppger till exempel att Skapande skola-satsningen gett dem en chans att utvecklas i sin yrkesroll. Att den har gjort det möjligt att skapa fördjupning, finslipa metoder, relatera till läroplaner, satsa på utvärderingar och ta fram mer omfattande program, med bättre innehåll. Fler skolor än tidigare har också fått möjlighet att besöka museerna, antingen direkt via Skapande skola eller indirekt, för att satsningen gjort att skolorna totalt sett kunnat satsa mer på kultur.

⁴² NCK (2011) Rapport om lärande och pedagogik på museer i Sverige

⁴³ Förordning (2007:1436) om statsbidrag till kulturell verksamhet i skolan (SFS)

Lärarna har, generellt sett, en mycket positiv bild av museernas kapacitet att bidra till elevernas lärande. De står, som Gustafsson redovisar i sin studie, för ”kvalité, kunnande och expertis”. Lärarna anser vidare att museerna har de resurser att arbeta med konstnärliga uttryck som skolan saknar. Att få uppleva med alla sinnen, genom praktiska övningar, tillsammans med andra i en annan miljö än den man vanligen vistas i, ger resultat även på lång sikt menar lärarna. När eleverna gått i nya roller har relationer mellan lärare och elever ibland förändrats och i vissa fall har den gemensamma upplevelsen också lett till en ompositionering i klassen.

Även eleverna framhåller museets resurser och många nämner i positiva ordalag den teknik, eller de hjälpmedel, som användes för att underlätta lärandet. Precis som lärarna lyfter eleverna också betydelsen av att få uppleva mer, testa, experimentera eller gå in i en helt ny roll.

Museipedagogen är i sig mycket viktig för hur skolprogrammen upplevs och mellan elever och lärare råder stor samstämmighet kring just detta. Båda grupperna uttrycker en stark tillfredsställelse över pedagogernas förmåga att bidra till lärande och beskriver dem som kunniga, seriösa, engagerade och väl rustade för att möta barn och ungdomar på ett bra sätt. Men, i materialet från elevenkäten finns också exempel på hur museipedagoger som saknar någon eller flera av ovan nämnda egenskaper också kan bidra till en negativ lärandeupplevelse. Detta är dock ingen generell tendens utan snarare något som är utmärkande för enstaka program bland de som studerats.

Man kan utan överdrifter påstå att det finns ett kärleksfullt förhållande mellan skolan och museerna. Samtidigt är det en relation där kärleken, från skolans sida, endast delvis är besvarad. För att bygga vidare på denna metafor skulle man kunna säga att skolan sätter museet på piedestal men har inte tid att engagera sig i och vårda kärleksrelationen. Uppvakningen i relationen får museet ensamt stå för.

Lärarna har viljan men inte möjligheten att ta tillvara de utvidgade möjligheter till lärande som museerna erbjuder. Museipedagoger som Högberg intervjuade anser att det inom lärargruppen finns stora skillnader mellan hur enskilda lärare har förstått de möjligheter som museets program kan skapa i relation till skolarbetet. Gustafsson har också visat att lärarna oftast inte är med och väljer vad som ska ske inom ramen för Skapande skola utan att de ställs inför fullbordat faktum. Många lärare är överlag osäkra på hur samarbetet med museet uppstått men deras allmänna mening tycks vara att museet tog kontakt med skolan snarare än tvärtom. Skapande skola-programmen skulle få större effekt om lärarna, dels fick möjlighet att förbereda sig för de museipedagogiska programmen, dels kunde avsätta tid

att, tillsammans med eleverna, arbeta vidare med programmets problemställningar.⁴⁴ I denna fråga råder stor samstämmighet mellan lärare och museipedagoger. Ett bättre utnyttjande av museets potential måste med ledning i ovanstående bli en viktig frågeställning för ett fortsatt Skapande skola-samarbete.

Det museum som satsat aktivt på att utveckla skraddarsydda lösningar för Skapande skola har i stor utsträckning varit beroende av eldsjälur inom kommun och skolan som brunnit för att förverkliga de gemensamma idéerna. Någon varaktig struktur för att producera och genomföra museipedagogiska program har inte kommit till stånd. Mellan raderna i Högbergs studie förstår man att stor möda lagts på att planera och söka projekt som inte kunnat genomföras. När eldsjälur brinner ut, går i pension eller byter tjänst kan hela grunden för ett samarbete gå i stå. Detta är, sett utifrån ett långsiktigt perspektiv, inte hållbart och skapar inte en god grund för fortsatta samarbeten över institutionsgränser.

Eleverna och Skapande skola

Att lära på andra sätt och i andra miljöer än i skolans framhålls som viktigt av huvuddelen av eleverna i vår undersökning men än högre tycks de värdera besöket på museet eller i kulturmiljön som ett tillfälle att själva få uppleva eller prova på, oavsett om det är ett experiment eller en fiktiv resa till en annan tid. I allt väsentligt kan man säga att det i detta avseende finns en samstämmighet mellan den bild av att lära sig på museerna som eleverna förmedlar och den som ges av Gustafsson i hennes studie av lärarna och Skapande skola. Såväl elever som lärare tycks mena att skolan på egen hand har svårt att åstadkomma det museerna gör med sina speciella förutsättningar i termer av miljöer, material och personella resurser.

I den del av projektet som handlade om elevernas upplevelser har deltagarna arbetat med Generic Learning Outcomes (GLOS) som gemensamt språk, utgångspunkt och som inspiration i utvecklandet av en undersökningsmetod. GLOS har med andra ord verkat både på ett organisatoriskt plan, som kommunikationsverktyg mellan projektdeltagare som i de allra flesta fall aldrig tidigare samarbetat, och som ett verktyg för att hantera den gemensamma uppgiften. Denna uppgift, själva undersökningen av elevernas upplevelser i kontakten med museet, hade kunnat utformas på många olika sätt och vi vill här under inga omständigheter påstå att vi har funnit den ultimata formen. Men att verktyget hjälpt till att etablera ett gott och

⁴⁴ Liknande slutsatser drar Ljung (2009) s. 165 och Lindahl (2009) s. 50

stabil samarbete råder det ingen tvivel om. Redan under projektets första månader blev GLOS den gemensamma plattform från vilken arbetet sedan strukturerades och utvecklades. Genom att fokusera på GLOS fann deltagarna ett sätt att överbrygga många av skillnaderna mellan programmen som undersöktes i projektet, skillnader som annars lätt hade kunnat upplevas som svåröverkomliga.

De skolprogram som undersökts här täcker som helhet in större delen av läroplanens ämnesområden såsom exempelvis matematik, teknik, naturvetenskap, samhällsämnen, historia, språk och så vidare. I många av svaren märks också att eleverna får med sig aha-upplevelser, som till exempel kan handla om nya sätt att se på sin omvärld eller det förflutna och att göra kopplingar och reflektera kring relationen däremellan. Varje elevs lärande är i detta avseende helt unikt, följer sin egen logik och kan ta helt andra vägar än de museipedagogerna kanske hade förväntat sig. Så ska det också vara. Det viktiga är att hitta sätt för museet och skolan att tillsammans kunna förstå och reflektera kring dessa effekter på ett sätt som gör att det som händer på museet inte stannar där.⁴⁵

Myndigheten för kulturanalys skriver i en reflektion som kan ses som en parallell till det just skrivna:

[...] konstnärer behöver utveckla ett språk för den tysta kunskap de bär på så att deras yrkeskunnande kan förstås av andra som just en kunskap. Det kan handla om att sätta ljuset på generiska kunskaper, och på frågor om eget lärande samt utveckling av elevers samarbetsförmåga, självständighet och ansvarstagande, som skolan är intresserad av att eleverna långsiktigt ska utvecklas i och som kulturaktörerna är experter på eller duktiga på att frambringa hos andra.⁴⁶

Vårt fokus på effektmål eller GLOS visar hur en sådan reflektion kan se ut även om det, som vi redan varit inne på, finns alternativa sätt att närma sig det lärande som sker när elever använder kultur eller kulturarv. Ett skolprogram som på papperet till exempel handlar om 1800-talets kulturhistoria, får lärandeffekter som är svåra att överblicka och verbalisera. Vårt angreppssätt har emellertid tydliggjort detta mångfacetterade lärande och därigenom bidragit med en ökad förståelse av elevers lärande inom Skapande skola och på museer i generellt avseende.

⁴⁵ Liknande tankegångar återfinns i *Skapande skola. En första utvärdering* (2013). På s. 8 sägs till exempel att "Ett ömsesidigt lärande om varandras förutsättningar och kompetenser kan ge möjligheter till ökad samverkan i planering och genomförande mellan skolor och kulturinstitutioner, mellan rektorer, lärare och elever och kulturaktörer".

⁴⁶ *Skapande skola. En första utvärdering* (2013) s. 86.

Vi har också släppt fram rösterna hos de elever som, till skillnad från majoriteten, inte anser att det är lättare att lära sig på museet eller i kulturmiljön. Vår undersökning pekar mot att strax under tio procent av eleverna anser att det är lugnare och tryggare i skolan, att läraren förklarar bättre eller att de vågar mer i sin hemtama miljö. Att bättre förstå och tillgodose dessa elevers lärstilar och göra dem förberedda på vad som ska hända på museet är en förutsättning för att upplevelsen för elevgruppen som helhet ska bli så bra som möjligt.

En omtolkad kultursatsning

Är det då någon skillnad på program som ligger utanför Skapande skola, frågade vi oss i inledningen av det här projektet. På den frågan finns inte något entydigt svar då vi samtidigt också lärt oss att Skapande skola inte alls är så genomreglerat som det kan framstå vid första anblick. Här finns utrymmen för handling och tolkning och dessa utrymmen har flera av museerna i vår studie utnyttjat. Därför är det ibland skillnad på program som ligger utanför Skapande skola och ibland inte. Endast ett av de museer som studerats i vår undersökning har tolkat reglerna för Skapande skola bokstavligt och från grunden byggt upp samarbetsprojekt med huvudmännen. De upplägg som därigenom skapats hade inte kommit till stånd utan Skapande skola.

På övriga museer i undersökningen är skillnaden mellan program inom och utom Skapande skola obefintlig eller liten eftersom det är det ordinarie utbudet som används.⁴⁷ Det betyder för den skull inte att satsningen varit verkningslös. Museipedagogerna har genom Skapande skola fått chansen att själva utvecklas och att utveckla sina program på ett sätt som kommer hela programverksamheten till del. Även elever som kommer till museet utanför Skapande skola-satsningen får på så vis ett bättre utbud än de annars skulle ha fått.

Här är det samtidigt viktigt att fråga sig vad som egentligen är syftet med Skapande skola-satsningen. Skapande skola ska komma många elever till del och den här undersökningen har visat att museer som använder sitt ordinarie utbud och arbetar aktivt för att nå skolhuvudmännen, själva eller genom samordning, kan ta emot flera tusen elever per år inom ramen för Skapande skola. Ambitionen att skapa program tillsammans, över institutionsgränserna, blir dock med detta arbetssätt lidande. Ser man istället

⁴⁷ Frågan om "färdiga paketlösningar" för Skapande skola berörs på sidan 85 i *Skapande skola. En första utvärdering* (2013).

till den andra ytterligheten i vårt material, och lyssnar till pedagogerna på det museum som till skillnad från de övriga arbetat med delaktighet och samarbete, så upptäcker man att de är mycket nöjda med utfallet, både för egen del och för uppdragsgivaren. De har skapat unika program som, kan man tänka, erbjuder de deltagande eleverna ett minne för livet och där synergieffekterna på ett lokalt plan säkert är betydande. Samtidigt kan man inte blunda för att ett upplägg som arbetas fram för att användas vid en eller flera givna tidpunkter, inte kommer lika många elever till del som program där innehållet endast genomgår små förändringar år från år. Här blir det lättare för lärare att i god tid ta ställning och lägga in museibesöket i sin planering. Man kan alltså tala om två diametralt olika förhållningssätt där unika program som tagits fram i samarbete med andra ställs mot den volym i antalet deltagande elever som användandet av redan formulerade upplägg ofta möjliggör. Båda sätten att förhålla sig till Skapande skola har sina fördelar och säkert är det viktigt att låta båda dessa former fortleva sida vid sida.

Som nämndes inledningsvis i den här sammanfattande diskussionen går museerna långt för att passa in i skolans värld. Ett antagande eller en hypotes som varit vägledande för det här projektet är att Skapande skola blivit styrande för de upplevelser som museerna erbjuder skolorna. Vår undersökning visar att relationen mellan skolan och museerna bygger på tillit och förståelse. Skolan lutar på att museerna tillhandahåller möjligheter till lärande som skolvärlden saknar och museerna har förståelse för att skolan inte har tid att engagera sig i det som rör innehållet i, eller betydelsen av, detta lärande. Så upprätthålls ett slags status quo som Skapande skola endast till liten del lyckats sätta ur spel. För Skapande skola må vara format utifrån skolans värld på papperet men lyckas inte rubba redan rådande strukturer som styr det sedan länge etablerade samarbetet mellan skolan och museerna. ”Museet som kulturinstitution framstår här som kulturproducent och leverantör av kultur och skolan blir mottagare”, säger Birgitta E. Gustafsson i sin text, i den här boken. För att relatera till det Henrik Zipsane skriver om Skapande skola kan man konstatera att museet i rollen som kulturproducent, snarare än att producera på direkt efterfrågan, använder sin långa erfarenhet av skolsamverkan och erbjuder upplägg som blir relevanta för skolan. I nuläget är det svårt att se hur det skulle kunna se ut på något annat sätt. Ska en förändring, i riktning mot den marknadslogik som byggts in i Skapande skola-satsningen, kunna ske krävs långt större resurser i form av tid och pengar till båda parter i samarbetet.

Referenser

- (Inledning, kapitel 5 och slutdiskussion)
- Bamford, Anne (2005) *The Wow Factor: Global research compendium on the impact of the arts in education*. Waxmann Verlag: München
- Broady, Donald (1992) ”Bildningstraditioner och läroplaner” i *Skola för bildning. Läroplanskommitténs huvudbetänkande*. Allmänna förlaget: Stockholm (SOU 1992:94)
- Brown, Stephen (2007) ”A Critique of Generic Learning Outcomes” i *Journal of Learning Design*. Vol 2, Nr 2.
- Clöve, Carolina (2009) ”Skapande skola-bidraget. Exemplet Skurup och Eslöv”. Studentuppsats vid Institutionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet
- Eklund, Helen (2013) ”Skola och museum i samarbete. Undersökning av GLO som ramverktyg i en förändringsprocess”, Studentuppsats vid Centrum för de Humanistiska ämnens didaktik, Stockholms universitet
- Inspiring Learning <www.inspiringlearning.com>
- Hooper-Greenhill (2007) *Museums and Education. Purpose, pedagogy, performance*. Routledge: Abingdon, Oxon
- Hung, Peggy (2013) ”Skapande skola och kulturverksamheterna. En fallstudie på Skissernas museum”. Studentuppsats vid Institutionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet
- Jönsson, Anna och Petersson, Emma (2011) ”Det angelägna museet. GLO – ett språk för förändring?” Studentuppsats i museologi vid Lunds universitet
- Keay Kridiotis, Lara (2013) ”Skapande skola – Diskursen, praktiken och kulturaktörens betydelse.” Studentuppsats vid Institutionen för ekonomi och företagande, Södertörns högskola
- Kling, Sofia (2011) *Assessing Heritage Outcomes. How do we do it – and why?* i Kearns, Kling och Wistman (red) *Heritage, Regional Development and Social Cohesion*. Jamtli förlag: Östersund
- Kommittén Aktionsgruppen för barnkultur (2006). *Tänka framåt, men göra nu. Så stärker vi barnkulturen: Betänkande*. Stockholm: Fritze (SOU 2006:45)
- Lindahl, Sara (2009) ”Historia i teori och praktik – Samarbete mellan skola och museum i historieundervisning.” Studentuppsats inom ramen för lärarutbildningen, Malmö högskola
- Ljung, Berit (2009) *Museipedagogik och erfärande*. Doktorsavhandling i pedagogik vid Stockholms universitet, Stockholm
- Lund, Anna, Krantz, Joakim & Gustafsson Birgitta E. (2013) *Skapande skola. En kalejdoskopisk reform och dess praktik*. Myndigheten för kulturanalys: Stockholm
- Museutredningen (1994). *Minne och bildning: museernas uppdrag och organisation: slutbetänkande*. Stockholm: Fritze (SOU 1994:51)
- NCK (2011) *Rapport om lärande och pedagogik på museer i Sverige*. NCK: Östersund
- Persson, Marie (2013) ”Professionell kultur i grundskolan. En studie om Skapande skola i Värmland”. Studentuppsats vid fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap, Karlstads universitet
- Regeringen (2009) *Tid för kultur*. Regeringen: Stockholm (Prop 2009/10:3)
- Skapande skola. En första uppföljning* (2009) Statens kulturråd: Stockholm
- Skapande skola. En nulägesanalys* (2012) Statens kulturråd: Stockholm

- Skapande skola. En första utvärdering* (2013) Myndigheten för kulturanalys: Stockholm
Skolan och museerna. Delrapport till Statens kulturråd (2013). Opublicerad
- Svalin Sundfeldt, Maria (2012) "Skapande skola och barns rättigheter till inflytande, delaktighet och kultur." Studentuppsats vid Centrum för barnkulturforskning, Stockholms universitet
- Svensk författningssamling (2007) *Förordning (2007:1436) om statsbidrag till kulturell verksamhet i skolan*. Kulturdepartementet: Stockholm
- Thavenius, Jan (2005) "Om den radikala estetiken". *Utbildning & demokrati* vol 14, nr 1. *Utfallet av Skapande skola* (2010) Statens Kulturråd: Stockholm
- West, Celine och Smith, Charlotte (2005) "We are not a government poodle" i *International Journal of Cultural Policy* 11:3
- Wiklund, Ulla (2009) *När kulturen knackar på skolans dörr*. Sveriges utbildningsradio: Stockholm
- Zipsane, Henrik (2007) "Heritage learning: Not so much a question about the past as about the present, here and now!" i Hinzen (red.) *Journal for Adult Education and Development*, Nr. 68
- Zipsane, Henrik (2008) "Lifelong learning through heritage and art" i Jarvis (red.), *The Routledge International Handbook of Lifelong Learning*. Routledge: London